

T.C.
İstanbul Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Akdeniz Dünyası Araştırmaları Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

XVIII. YÜZYILDA OSMANLI-İSPANYA İLİŞKİLERİ

Hüseyin Serdar Tabakoğlu

2501080001

Tez Danışmanı:

Prof. Dr. Feridun M. Emecen

İstanbul 2010

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüz **AKDENİZ ARAŞTIRMALI** Bilim Dalında **2501080001** numaralı **HÜSEYİN SERDAR TABAKOĞLU'nun** hazırladığı “**XVIII. YÜZYILDA OSMANLI-İSPANYA İLİŞKİLERİ**” konulu **YÜKSEK LİSANS/ DOKTORA TEZİ** ile ilgili **TEZ SAVUNMA SINAVI**, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 15.Maddesi uyarınca **29.06.2010 Salı** günü saat **11.00'de** yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin*Kabul*.....'ne* **OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA** karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ(*)	İMZA
PROF.DR.İDRİS BOSTAN	<i>Kabul</i>	<i>[Signature]</i>
PROF.DR.FERİDUN M.EMECEN	<i>Kabul</i>	<i>[Signature]</i>
PROF.DR.FAHAMEDDİN BAŞAR	<i>Kabul</i>	<i>[Signature]</i>
PROF.DR.MEHMET CANATAR	<i>Kabul</i>	<i>[Signature]</i>
DOÇ.DR.MAHMUT AK	<i>Kabul</i>	<i>[Signature]</i>

XVIII. YÜZYILDA OSMANLI-İSPANYA İLİŞKİLERİ

Hüseyin Serdar Tabakoğlu 2501080001

ÖZ

Akdeniz ve Kuzey Afrika coğrafyası XVI. yüzyıl boyunca Osmanlı ve İspanyol kuvvetleri arasında büyük bir mücadeleye sahne olmuştur . Bu mücadelede Osmanlılar müslüman doğu dünyasını temsil ederken İspanya katolik batı dünyası adına savaşıyordu. Bu mücadele iki rakip medeniyetin karşılaşması olarak algılanabilir. İnebahtı Savaşı sonrasında ise bu iki imparatorluk diğer stratejik önceliklerine yönelerek bu mücadeleden çekilmişler ve böylece Akdeniz’de büyük donanma hareketlerinin yerini küçük çaplı korsanlık faaliyetleri almıştı. 1782 yılında İspanya ve Osmanlı imparatorlukları arasında barış antlaşması (ahidnâme) imzalanmasıyla Akdeniz’deki son korsanlık faaliyetleri de sona ermeye başlamıştı. İspanyollar ve Osmanlılar arasında dostane ilişkiler Napoleon’un 1798 Mısır seferi esnasında büyük bir kriz yaşamıştı çünkü o esnada İspanya Fransa’nın müttefiki idi. Sonuç olarak bu kriz sonunda İspanya maslahatgüzârı sınır dışı edilmişti. Yeni İspanya elçisinin göreve başlaması konusu ise , İngiliz ve Rus elçilerinin itirazları sebebiyle bir başka krizin ortaya çıkmasına sebep olmuştu .

XVIII. YÜZYILDA OSMANLI-İSPANYA İLİŞKİLERİ

Hüseyin Serdar Tabakoğlu 2501080001

ABSTRACT

In the sixteenth century, the Mediterranean and North Africa witnessed a great struggle between the Ottoman and Spanish empires. In this struggle, while the Ottomans were representing the muslim eastern world, the Spaniards were representing the catholic western world. This struggle can be perceived as a confrontation of two rival civilizations. After the battle of Lepanto, these two empires left the struggle for their other strategic concerns. Thus the large-scale naval operations were replaced by the corsair activities in the Mediterranean basin. In 1782 the Ottoman and Spanish empires signed a treaty of peace (ahidnâme) and the last corsair activities began to end. The friendly relations between the Ottomans and Spaniards faced an crisis when Napoleon invaded Egypt in 1798 because Spain was an ally of the Revolutionary France and as a result the Spanish chargé d'affaires was forced to leave Istanbul. The question of the new Spanish representative formed the subject of another crisis due to the objections of British and Russian ambassadors in Istanbul.

ÖNSÖZ

Bu çalışmada XVIII. yüzyılda Osmanlı-İspanyol diplomatik ilişkilerinin kuruluşu ve gelişimi ele alınacaktır. Osmanlı Devleti 1782 yılına kadar fiilen olmasa da hukuken İspanya ile savaş halindeydi ve İspanya ile ancak 1782 yılı Ekim ayında imzalanan ahidnâme ile barış yapılabilmişti. Dolayısıyla bu araştırma ağırlıklı olarak İspanya kralı III. Carlos'un Don Juan de Boulogne'yi Osmanlı Devleti ile bir ahidnâme imzalamak üzere görevlendirdiği 1778 yılından 1800 yılına kadar olan gelişmeleri kapsamakta, 1782 yılına kadar olan ilişkiler kısaca çalışmanın giriş kısmında yer almaktadır.

Bu tez, Osmanlı-İspanya ilişkilerinde bugüne kadar derinlemesine ele alınmayan üç meseleyi açıklığa kavuşturmayı amaçlamaktadır. Osmanlı ve İspanya devletleri hangi sebeplerle 1782 yılında bir ahidnâme imzaladılar ve bundan beklentileri nelerdi? İstanbul'da tesis edilen ilk İspanyol elçiliği nasıl kuruldu, hangi faaliyetlerde bulundu ve ne gibi zorluklarla karşılaştı? Fransa'nın 1798 yılında Mısır'ı istilas esnasında Fransa'nın müttefiki olan İspanya Osmanlı Devleti'ne karşı nasıl bir tutum sergiledi? Bu sorulara cevap verebilmek için Osmanlı belgeleri başta İspanyolca olmak üzere yabancı dillerdeki araştırma eserleri ile beraber kullanılmış ve böylece Osmanlı belgelerinin bıraktığı boşluklar tamamlanmaya çalışılmıştır. İki tarafın kaynaklarının beraber kullanılması sonucunda olayların hem Osmanlı hem de İspanyol tarafından nasıl görüldüğü daha net anlaşılabilecektir.

Üç bölümden oluşan bu çalışmanın ilk bölümünde 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması sonrası Osmanlı diplomasisinin gelişimi ve uluslar arası güç dengesi içinde çıkarlarını nasıl korumaya çalıştığı İspanya ile müzakere süreci ve ahidnâme metni incelenerek analiz edilecektir. Bu tezin belkemiğini İspanya ile imzalanan ahidnâme oluşturmaktadır. Çünkü bu metin İspanya ile imzalanan ilk ahidnâmedir ve 1782 sonrası Osmanlı-İspanya ilişkilerinde ve yaşanan sorunlarda referans metnidir. İkinci bölümde İstanbul'da İspanyol daimi elçiliğinin kuruluşu ve diplomatik faaliyetleri hakkında bilgi verilecektir. Bu bölümde İspanya elçisinin huzura kabulü, elçiliğin ihtiyaçları ve İspanya'nın 1787-1792 Osmanlı-Rus ve Avusturya savaşında arabuluculuk girişimi üzerinde durulacaktır. Üçüncü bölümde ise İspanya-Fransa

ittifakı ve Fransa'nın Mısır'ı işgali ile ilişkilerde ortaya çıkan kriz dönemi ve yeni İspanyol elçisinin kabulü meselesi incelenecektir.

Bu çalışmanın hazırlanması esnasında bana her konuda yardımcı olan tez danışmanım Prof. Dr. Feridun M. EMECEN'e ve eserleriyle Akdeniz tarihi konusunda ufukumuzu genişleten Prof. Dr. İdris BOSTAN'a müteşekkirim. Ayrıca Osmanlı-İspanya ilişkileri üzerine çalışmalarımı teşvik eden ve her zaman bana zaman ayırma nezaketini gösteren hocam Prof. Dr. Kemal BEYDİLLİ'ye teşekkür borçluyum. Bunun yanı sıra Başbakanlık Osmanlı Arşivi çalışanlarına, İstanbul Cervantes Enstitüsü'ne ve eski direktörü Pablo Martin A SUERO'ya, İstanbul Cervantes Enstitüsü Alvaro Mutis Kütüphanesi'ne ve personeline teşekkür ederim.

Hüseyin Serdar TABAKOĞLU

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	x
GİRİŞ	1

I. BÖLÜM

XVIII. YÜZYILDA OSMANLI DİPLOMASİSİ

1.1. Osmanlı Diplomasisinde Reform ve Karar Verme Süreci	16
1.2. Osmanlı İspanya İlişkilerinin Yeniden Kurulması	19
1.2.1. İspanya ile Müzakere Süreci	22
1.2.2. İspanya Ahidnâmesi ve Değerlendirilmesi	31

II. BÖLÜM

İSPANYOL DAİMİ ELÇİLİĞİ'NİN TEŞEKKÜLÜ VE DİPLOMATİK FAALİYETLERİ

2.1. Bouligny'nin İlk Daimi Elçi Olarak Atanması ve Huzura Kabulü.....	42
2.2. Elçiliğin Faaliyetleri: Tercüman Temini	46
2.3. Elçiliğin Çeşitli İhtiyaçlarının Temini.....	52
2.4. Bouligny'nin İstanbul'da Karşılaştığı Sorunlar	53
2.5. İspanya'nın 1787-1792 Osmanlı-Rus ve Avusturya Savaşında Arabuluculuk Girişimleri	56

III. BÖLÜM

FRANSIZ İHTİLALİ VE DİPLOMASİDEKİ DEĞİŞİM: İLİŞKİLERDE KRİZ DÖNEMİ

3.1. Fransız İhtilali ve Değişen Dengeler	63
3.2. İspanya-Fransa İttifakı ve Fransa'nın Mısır'ı İstilasası	66
3.3. Yeni İspanyol Elçisinin Kabulü Meselesi	70
SONUÇ	74
BİBLİYOGRAFYA	77
EKLER	85
Ek 1: İlk İspanyol Elçi ve Sekreterleri	85
Ek 2: İlk İspanyol Konsolosları	86
Ek 3: İspanya'dan kalyon talep edilmesine dair Hatt-ı Hümayun ve transkripsiyonu	87
Ek 4: İlk İspanyol elçisi Juan de Bouligny'nin görevini tamamladığına ve ülkesine döneceğine dair Hatt-ı Hümayun ve transkripsiyonu	88
Ek 5: Sicilyateyn elçisi Guillermo Ludolf'un İspanya adına yürüttüğü barış görüşmeleri hakkında takriri ve transkripsiyonu	90
Ek 6: İspanya elçisi Don Juan de Bouligny'nin görevi oğluna bırakarak ayrılacağına dair Hatt-ı Hümayun ve transkripsiyonu	92
Ek 7: Cezayirlilerin elçiliklere saldırıları hakkında Hatt-ı Hümayun ve transkripsiyonu	93
Ek 8: İspanya elçisi Bouligny ve adamları için bir senelik şarap ve rakı alımına izin verilmesine dair Hatt-ı Hümayun ve transkripsiyonu	95

Ek 9: İspanya elçisi Bouligny ve adamları için bir senelik şarap ve rakı alımına izin verilmesine dair Hatt-ı Hümayun ve transkripsiyonu	97
Ek 10: Bir İspanyol gemisinin boğazlardan geçişine dair Hatt-ı Hümayun ve transkripsiyonu	99
Ek 11: İspanya maslahatgüzârı José Eliodoro de Bouligny'nin Reis Efendi'ye verdiği bir takrir	100
Ek 12: İspanya elçisi Don Juan de Bouligny'e verilen Ahidnâme ve transkripsiyonu	103

KISALTMALAR

a.g.e.	adı geçen eser
a.g.m.	adı geçen makale
bkz.	Bakınız
BOA	Başbakanlık Osmanlı Arşivi
C.BH.	Cevdet Bahriye
C.H.	Cevdet Hariciye
ev.	Çeviren
DİA	Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
ed.	Editör
H.H.	Hatt-ı Hümayun

GİRİŞ

Konunun Kaynakları Üzerine

XVIII. Yüzyılda Osmanlı-İspanya ilişkilerini incelemenin en büyük zorluklarından birisi kaynakların oldukça sınırlı olmasıdır. Osmanlı ve İspanya devletleri arasında diplomatik ilişkilerin 1782 gibi çok geç bir tarihte kurulması, bu konu ile ilgili arşiv belgelerimizin yoğunluğunu da önemli ölçüde etkilemiştir. Özellikle Hatt-ı Hümayun ve Cevdet Hariciye ve Bahriye tasniflerinde bulunan belgelerin neredeyse tamamı 1782 sonrası tarihlidir. Başbakanlık Osmanlı Arşivinde Düvel-i Ecnebiye Defterleri tasnifi altında bulunan İspanya Ahkâm Defteri 1783 - 1908 tarihlerini kapsamaktadır. Ayrıca İspanya için iki adet Nişan Defteri de mevcuttur. Bunlar 1781-1912 ve 1803-1808 arası dönemlerine aittir. Ancak İspanya için Venedik veya İngiltere örneklerinde olduğu gibi bir ahidnâme defteri henüz bulunamamıştır. Bununla beraber ilk İspanya ahidnâmesi ve sonraki ticari düzenlemeler İspanya Nişan Defterlerinde kayıtlıdır. Bu defterlerde aynı zamanda konsolos, yabancı tüccar, elçi ve tercümanlar a dair konular, yol izinleri, imtiyazları, vergi muafiyetlerine dair hükümler, yiyecek ve içki temini gibi konular yer almaktadır.

Bu çalışma için doğrudan İspanyol arşivlerine başvurulmamakla birlikte konu ile ilgili İspanyol arşivlerine dayanan İspanyolca ikincil kaynaklar incelenmiştir. Zira Osmanlı-İspanyol barışı ile ilgili olarak Türkçe araştırmalar oldukça yok denecek kadar az olmakla birlikte konuyla ilgili İspanyolca araştırma eserleri mevcuttur ve konunun İspanya tarafından algılanışını açıkça ortaya koymaktadır. İstanbul Cervantes Enstitüsü başta İspanyolca olmak üzere bu yabancı kaynaklara ulaşılmasında yardımcı olmuştur.

XVIII. Yüzyılda Osmanlı-İspanya ilişkilerini inceleyen İspanyolca kaynakların başında Manuel Conrotte'nin *España y los Países Musulmanes Durante el Ministerio de Floridablanca* isimli çalışması gelmektedir.¹ Bu eserde İspanya'nın Osmanlı merkezi idaresi ve Garb ocaklarıyla olan ilişkileri, İspanyol arşivleri esas

¹ Manuel Conrotte, **España y los Países Musulmanes Durante el Ministerio de Floridablanca** , Ediciones Espuela de Plata, 2006.

alınarak, ayrı ayrı incelenmiştir. Osmanlı-İspanyol barış antlaşmasını konu edinen en ayrıntılı eser Emilio Garrigues'in *Un Desliz Diplomático: La Paz Hispano-Turca* isimli çalışmasıdır.² Bu muazzam eserde Osmanlı-İspanya barışı ve İspanyol elçiliğinin faaliyetleri oldukça ayrıntılı bir şekilde ele alınmaktadır. Helena Sá nchez Ortega'nın *Las Relaciones Hispano-Turcas en el Siglo XVIII* isimli makalesi İspanyol arşivlerinin ışığında XVIII. yüzyılda Osmanlı-İspanya ilişkilerini incelemektedir.³ Bu kaynaklar oldukça ayrıntılı olmakla birlikte ağırlıklı olarak İspanyol tarafının görüşlerini ve izlenimlerini vermektedirler ve Osmanlı bakış açısını ve Osmanlı diplomasisinin içinde bulunduğu geçiş dönemini yansıtmakta yetersiz kalmaktadırlar. Bu çalışmada Osmanlı arşiv belgeleri, başta İspanyolca olmak üzere yabancı araştırma eserleri ile birlikte kullanılmış ve bu sayede Türkçe literatürde daha önce bilinmeyen veya yanlış bilinen bazı konular açıklığa kavuşturulabilmiştir.⁴

İlk İlişkiler

Osmanlı-İspanya ilişkilerini tarihi seyri içerisinde dönemlere ayırmak mümkündür. İlk dönem İspanya ve Anadolu'da siyasi birliklerin sağlanması için İspanyolların müslümanlara karşı yürüttükleri reconquista hareketi ve Osmanlıların Bizans'a karşı gaza ruhu ile mücadele ettikleri XIV. ve XV. yüzyıllardır. İkinci evrede, siyasi birliklerini tamamlayan Osmanlı ve İspanyol imparatorlukları dünya hakimiyeti iddiasıyla, islâm ve hristiyan dünyalarının temsilcileri olarak Akdeniz merkezli bir çatışmada karşı karşıya gelmişlerdir. Üçüncü evre, 1571 İnebahtı Savaşı sonrasında Akdeniz merkezli büyük askeri harekâtların terk edilmesi ile XVIII. yüzyılın sonuna kadar devam edecek olan korsanlık çağıdır. Bu dönemde Akdeniz'de Osmanlı gücünü Garb ocakları temsil ederken, İspanyol tarafını da Haçlı ruhu ile müslümanlarla mücadele eden Malta ve İtalyan korsanları temsil etmiştir. Osmanlı-

² Emilio Garrigues, *Un Desliz Diplomático: La Paz Hispano-Turca*, Madrid, Revista de Occidente, 1962.

³ M. Helena Sanchez Ortega, "Las Relaciones Hipano-Turcas en el Siglo XVIII," *Hispania*, 49:171, Madrid, 1989.

⁴ Mesela ilk İspanyol daimi elçisi Juan de Bouligny isim benzerliği sebebiyle daha sonra yerine geçen oğlu maslahatgüzâr José Eliodoro de Bouligny ile karıştırılmış ve iki temsilci tek bir kişi gibi algılanmıştır. Bu çalışma ile bu yanlış düzeltilmiş, ve İspanyol temsilcilerin göreve başlayış tarihleri doğru bir şekilde ortaya konmuştur.

İspanya ilişkilerindeki son evre de İspanya ve Osmanlı devletlerinin 1782 yılından itibaren yaşadıkları barış ve dostluk dönemi olarak ele alınabilir. Bu dönemden sonra Osmanlı Devleti İspanya ile savaşmamasına rağmen XVIII. yüzyıl ın son yıllarında yaşanan krizler ile ilişkiler ciddi bir sınavdan geçmiştir.

XVI.Yüzyılda Osmanlı-İspanya ilişkileri, Osmanlı-Habsburg rekabetinin bir yansıması olarak görülebilir. Her ne kadar Katalan denizciler ve paralı askerler Doğu Akdeniz’de bir süre faaliyet göstermişlerse de, İspanya’nın Habsburgların kontrolüne girmesinden önce Osmanlı İmparatorluğu ile doğrudan siyasi ve askeri temasları oldukça sınırlı olmuştur.⁵ İspanya bir devlet olarak siyasi birliğini XV. yüzyılda Aragon kralı Fernando ile Kastilya kraliçesi Isabel’in evliliği ile sağladı. 1492 yılında İber yarımadasındaki son müslüman devleti olan Granada’nın fethi ile yarımada üzerinde, Portekiz hariç, kontrolünü sağlayan İspanya, temelde Kastilya ve Aragon krallıklarından oluşmaktaydı.⁶

İber yarımadasının merkezinde yer alan ve 6 milyonluk bir nüfusa sahip olan Kastilya, ekonomik, askeri ve insan gücü bakımından İspanyol İmparatorluğu’nun çekirdeğini teşkil etmekteydi. Aragon krallığı ise İber yarımadasının kuzeyinde yer almakta ve çoğunlukla Akdeniz’de ticaretle meşgul olmaktaydı. Aragon krallığının yapısı merkezi bir yapıya sahip olan Kastilya’ya göre daha federatif bir görünüm sergilemekteydi. Aragon krallığı içinde yer alan Katalonya ve Valencia’nın geniş imtiyazları vardı. Bu otonom eyaletlerin kendi soylular meclisleri (cortes), kendi yasaları ve vergi sistemleri vardı. Yine Aragon tacına bağlı olan Napoli krallığı ise Napoli, Sicilya ve Sardinya’dan oluşmaktaydı.⁷

Habsburg prensi Karl’ın, I. Carlos (1516-1556) adı ile, başlangıçta annesi Joanna ile birlikte İspanya kralı, 1519’da ise V. Carlos (1519 -1556) olarak Kutsal Roma Germen imparatoru seçilmesiyle İspanya dünya siyasetinde daha aktif bir rol oynamaya başlamıştı. Böylece Osmanlı Devleti’nin Balkanlarda ilerlemesine engel

⁵ Muzaffer Arıkan ve Paulino Toledo, **XIV.-XVI. Yüzyıllarda Türk-İspanyol İlişkileri ve Denizcilik Tarihimize İlgili İspanyol Belgeleri**, Ankara, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Karargah Basımevi, 1995, s. 23-33.

⁶ Andrew C. Hess, **Unutulmuş Sınırlar: 16. Yüzyıl Akdeniz’inde Osmanlı -İspanyol Mücadelesi**, çev. Özgür Kolçak, İstanbul, Küre Yayınları, 2010, s. 24.

⁷ Henry Kamen, **Empire: How Spain Became A World Power 1492 -1763**, Perennial, 2004, s. 10.

olmaya çalışan Roma German İmparatorluğu İspanya'yı da Osmanlı karşıtı cepheye dahil etmişti. Osmanlı İmparatorluğu'nda ise 1520 yılında Kanuni Sultan Süleyman tahta çıkmıştı ve Osmanlı gücü hem Balkanlarda hem de Akdeniz'de hızla yayılmaktaydı. Bu iki büyük devletin de aynı dönemde dünya sahnesinde öncü rol oynamaları onları kaçınılmaz bir şekilde karşı karşıya getirmişti. İspanya bu mücadelede katolik hristiyan dünyasını temsil ederken Osmanlı Devleti de İslâm dünyasını temsil etmekteydi. XVI. yüzyıl Akdeniz tarihini büyük ölçüde bu iki imparatorluğun siyasi ve askeri rekabeti şekillendirmişti.

İspanya XV. yüzyılın sonundan itibaren Kuzey Afrika ve Akdeniz coğrafyasında yayılmaya başlamıştı. Özellikle de İber yarımadasında müslümanların siyasi varlıklarının sona erdirilmesinden sonra İspanyol kuvvetleri Kuzey Afrika kıyı kesimlerinde önemli üsler elde etmişlerdi. Bununla beraber bu üsler çoğunlukla iç kesimlerden kopuk ve İspanya anakarasından deniz yoluyla gelecek lojistik desteğe bağımlıydılar. Osmanlı denizcilerinin Kuzey Afrika kıyılarında ve Batı Akdeniz bölgesinde faaliyet göstermeleriyle bu savunma noktaları bir bir düşmeye başladı.⁸

XVI. yüzyılda İspanya önce V. Carlos'un idaresinde, daha sonra da oğlu II. Felipe'nin yönetiminde Osmanlı İmparatorluğu'nun orta ve batı Akdeniz'de yayılmasına engel olmaya çalışmıştı. Akdeniz'deki Osmanlı-İspanyol çatışması V. Carlos'un hizmetine giren Andrea Doria'nın 1532 yılında Mora yarımadasında bulunan Koron'u işgal etmesi ile alevlenmişti.⁹ Ancak İspanya'nın Doğu Akdeniz'de elde ettiği bu yeri uzun süre elde tutması lojistik sorunlar nedeniyle mümkün değildi ve nihayetinde Koron Osmanlılar tarafından geri alındı. İspanyolların Koron saldırısı sonrası Cezayir'i üs olarak kullanan ve özellikle İspanyollara karşı gaza anlayışı ile savaşan Barbaros Hayreddin İstanbul'a çağrılarak kendisine Kaptan-ı Deryalık görevi verildi.¹⁰

⁸ Hess, **Unutulmuş Sınırlar**, s. 24-25 ve 54-61.

⁹ Özlem Kumrular, "Koron Seferi: Uzak Topraklarda İmkansız Misyon," **Toplumsal Tarih**, no. 127, Temmuz, 2004, s. 79.

¹⁰ İdris Bostan, "Akdeniz Dünyasında Osmanlılar ve Osmanlı Devleti'nin Akdeniz Politikası (19.Yüzyıla kadar)," **Türk Dış Politikası, Osmanlı Dönemi**, ed. Mustafa Bıyıklı, İstanbul, Gökkuşbu Yayınları, 2008, s. 126.

Cezayir’i kontrolü altında tutan Barbaros Hayreddin Paşa, Osmanlı İmparatorluğu’nun geniş kaynaklarının yardımı ile Tunus’u 1534 yılında ele geçirdi. Sicilya su yolunun güneyinde Tunus gibi bir yere sahip olmak Osmanlılara batı ve doğu Akdeniz arasında daha rahat ulaşım sağlayabilirdi. V. Carlos hem İspanya kontrolünde olan Napoli ve Sicilya’nın güvenliğini sağlamak hem de Osmanlıların Batı Akdeniz’e geçişlerini sınırlamak için 1535 yılında Tunus üzerine bizzat sefere çıktı. İspanyol kuvvetlerinin başarısı sonucunda Barbaros Hayreddin Paşa Cezayir’e çekilmek zorunda kaldı.¹¹ V. Carlos Osmanlıları Kuzey Afrika’dan tamamen söküp atmak için 1541 yılında Cezayir’e saldırdı. Ancak bu saldırı olumsuz hava koşulları ve Cezayir’i savunan Hadım Hasan Ağa’nın etkili savunması sonucu İspanyolların ağır kayıplar vererek geri çekilmeleriyle sonuçlandı.¹²

Avrupa’da İspanya ile mücadele eden Fransa, 1525 yılındaki Pavia yenilgisinden itibaren Osmanlı Devleti ile yakınlaşmayı stratejik bir yaklaşım olarak benimsemiş, bu amaçla İstanbul’a elçiler göndermişti. XVI. yüzyıl boyunca Fransa, İngiltere ve Hollanda devletleri Avrupa’da İspanyol hegemonyasına karşı Osmanlı Devleti’ni bir güvence olarak görmüşlerdi. Osmanlılar da Avrupa hristiyan dünyasını bölmek ve muhtemel bir haçlı seferine engel olmak için bu devletler ile yakınlaşmayı temel strateji olarak benimsemişlerdi.¹³ Bu politikanın en önemli ayağı olan Osmanlı-Fransa ittifakı en somut örneğini 1543-44 seferinde vermiş ve Osmanlı donanması Fransa’nın Toulon limanında kışlamıştı. Her ne kadar Osmanlı-Fransız kuvvetlerinin Niş’e yaptığı saldırı başarısızlıkla sonuçlansa da Türk -Fransız İttifakı zaten somut askeri değerinden zıya de İspanyollara karşı potensiyel bir tehdit niteliği ile öne çıkmaktaydı.¹⁴

Sinan Paşa’nın komutasındaki Osmanlı donanması 1551’de Trablus ’u ele geçirdi.¹⁵ Avrupa’daki Protestan hareketleri ile uğraşan V. Carlos bu harekete müdahale edememişti. 1556 yılında Carlos, Kutsal Roma Germen İmparatorluğu

¹¹ Bostan, “Akdeniz Dünyasında Osmanlı lar”, s. 127 ve Hess, **Unutulmuş Sınırlar**, s. 107-108.

¹² Hess, **Unutulmuş Sınırlar**, s. 109-110.

¹³ Halil İnalçık, **Osmanlılar: Fütühat, İmparatorluk, Avrupa ile İlişkiler**, İstanbul, Timaş Yayınları, 2010, s. 33-34.

¹⁴ De Lamar Jensen. “The Ottoman Turks in Sixteenth Century French Diplomacy,” **The Sixteenth Century Journal**, cilt 16, no. 4, 1985, s. 458-459.

¹⁵ Hess, **Unutulmuş Sınırlar**, s. 111.

topraklarını kardeşi ve oğlu arasında bölüştürerek tahtan çekildi. Bu düzenlemeye göre Avusturya, Bohemya, Macaristan, Hırvatistan ve imparatorluk tacı kardeşi Ferdinand'a; İspanya tacı, kolonileri, Hollanda ve İtalya'daki topraklar ise oğlu Felipe'ye bırakılmıştı. Amcası Ferdinand Osmanlılarla Güneydoğu Avrupa'da karşılaşırken, II. Felipe (1556-1598) Akdeniz'de Osmanlı tehdidini ortadan kaldırma görevini üstlenmişti.

Geniş bir imparatorluk devralan II. Felipe bu imparatorluğun yapısal ve mali zayıflıkları ile karmaşık bir sorunlar ağını da üstlenmek durumunda kalmıştı. Birçok krallık ve otonom eyaletten oluşan İspanyol İmparatorluğu sadece karar verme sürecinde değil aynı zamanda vergi ve askere alma politikalarında da büyük güçlüklerle karşılaşmaktaydı. Dış politikada ise İspanya aynı anda Fransızlarla, Hollanda'daki Protestan isyanı ile ve Akdeniz'de İspanyol topraklarını tehdit eden Osmanlı tehlikesi ile mücadele etmek zorundaydı.

II. Felipe Akdeniz'deki Osmanlı tehdidini ortadan kaldırmak için Cerbe'ye saldırı emri verdi. İspanyol kuvvetleri Cerbe adasını alabildiler ancak bu başarı Osmanlı karşı saldırısı sonucu büyük bir yenilgiye dönüştü.¹⁶ Osmanlı donanması 1565 yılında Akdeniz'de müslüman hacılara saldıran hristiyan korsanları yok etmek ve güvenliğini sağlamak amacı ile Malta'yı kuşattı. Ancak kuşatmanın uzaması, bir İspanyol yardım birliğinin Malta'ya çıkması ve donanma hareketi için uygun olan ilkbahar-yaz mevsiminin geçmesi ile Osmanlılar geri çekilmek zorunda kaldılar.¹⁷

İspanya, Endülüs döneminden kalma önemli bir müslüman nüfusa sahipti. Yarımadanın hristiyanlar tarafından fethinden sonra müslümanların yaşayışlarına yönelik kısıtlamalar getirilmiş ancak bunlar ciddiyle uygulanmamıştı. Bununla beraber II. Felipe döneminde Akdeniz'de Osmanlılar ve Hollanda'da Protestanlar karşısındaki başarısızlıklar gözlerin Katolik İspanya'nın kalbinde yaşayan müslüman nüfusa dönmesine sebep oldu. Bu dönemde müslümanlar hakkındaki yasal

¹⁶ Fernand Braudel, **The Mediterranean and the Mediterranean World in the Age of Philip II**, Çev. Sian Reynolds, cilt II, Londra: Fontana/Collins, 1976, s. 973-987 ve Hess, **Unutulmuş Sınırlar**, s. 116.

¹⁷ Bostan, "Akdeniz Dünyasında Osmanlılar", s. 131-132, Braudel, **The Mediterranean World**, s. 1014-1026 ve Hess, **Unutulmuş Sınırlar**, s. 119-122.

kısıtlamalar tekrar gündeme getirildi ve daha titizlikle uygulandı.¹⁸ Yaşam tarzlarına müdahale edilen ve din değiştirmeye zorlanan müslümlar 1568 yılında isyan ettiler ve bu isyan Osmanlıların Cezayir'deki kuvvetleri tarafından da desteklendi.¹⁹ Bu isyan İspanya'nın İtalya'da bulunan Don Juan de Austria komutasındaki tecrübeli askerlerini getirtmesi ile bastırılabilmişti.²⁰

1570'te Osmanlı donanması Doğu Akdeniz'deki konumunu sağlamlaştırmak için Kıbrıs'ı fethetti.²¹ Kıbrıs'ın ele geçirilmesi her ne kadar Osmanlıların Doğu Akdeniz'deki konumlarını güçlendirmiş olsa da Venedik'i umutsuz bir şekilde Papalık ve İspanya ile Osmanlı karşıtı bir ittifakın kucağına itmişti. Müzakereler sonucunda Papalık, Venedik ve İspanya arasında Kutsal İttifak 20 Mayıs 1571'de imzalanmış ve birleşik hristiyan armadasının başına Don Juan de Austria getirilmişti. Antlaşmaya göre donanmanın masrafları ittifakı oluşturan devletlerin gücüne göre bölüşülecekti.²² Hristiyan armadası Osmanlı donanması ile 7 Ekim 1571 tarihinde İnebahtı körfezinde karşılaştı. Savaş tam bir Osmanlı bozgunu ile sonuçlandı ancak Uluç Ali Paşa komutasındaki küçük bir kuvvet kurtulabildi.²³ İnebahtı başarısından cesaret alan Don Juan de Austria 1573 yılında Tunus'u ele geçirdi ve La Goletta'da bir İspanyol garnizonu bıraktı. Bununla beraber Tunus Osmanlıların karşı taarruzunun hedefi olarak seçilmişti ve Sinan Paşa ertesi yıl Tunus'u geri aldı.²⁴

İnebahtı Savaşı'nda Osmanlı donanmasının yaşadığı ağır yenilgi ile Avrupa'da Osmanlıların yenilmezliği efsanesi yıkıldı. Ancak Kutsal İttifak bu başarıdan yeterince istifade edemedi. Osmanlılar donanmalarını ertesi yıla kadar

¹⁸ Andrew C. Hess, "The Moriscos: An Ottoman Fifth Column in Sixteenth-Century Spain," **The American Historical Review**, cilt 74, Ekim, 1968, s. 5 ve Henry Charles Lea, **İspanya Müslümanları, Hristiyanlaştırılmaları ve Sürülmeleri**, çev. Abdullah Davudoğlu, İstanbul, İnkılâb Yayınları, 2006, s. 225-226.

¹⁹ Hess, "The Moriscos," s. 15 ve Lütfi Şeyban, **Mudejares, Sefarades: Endülüslü Müslüman ve Yahudilerin Osmanlı'ya Göçleri**, İstanbul, İz Yayıncılık, 2007, s. 288-294.

²⁰ J. H. Elliott, **Imperial Spain, 1469-1716**, Penguin Books, 2002, s. 235-241 ve Hess, "The Moriscos," s. 16.

²¹ Braudel, **The Mediterranean World**, s.1082-1087.

²² Braudel, **The Mediterranean World**, s. 1091.

²³ Braudel, **The Mediterranean World**, s. 1102 ve Bostan, "Akdeniz Dünyasında Osmanlılar", s. 132 - 133.

²⁴ Hess, **Unutulmuş Sınırlar**, s. 132-136 ve Elliott, **Imperial Spain**, s. 241.

daha güçlü bir şekilde yeniden inşa ettiler ve Akdeniz’de uzun süreli bir güç boşluğuna izin vermediler. Venedik, Fransız elçisi François de Noailles’in de girişimleriyle Osmanlı İmparatorluğu ile 7 Mart 1573’te ayrı bir barış antlaşması imzalayarak ittifaktan çekildi. Noailles aynı zamanda Osmanlılarla Avusturya Habsburgları arasında çatışmanın alevlenmesini engellemeye çalışıyordu. Böylece Osmanlı Devleti diğer cephelerde rahatsız edilmeden kuvvetlerini İspanya üzerine sevkedilebilecekti.²⁵ Tunus’un 1574’te Osmanlılar tarafından ele geçirilmesi Akdeniz’deki son büyük donanma hareketi oldu. Bu tarihten sonra Osmanlı ve İspanya imparatorlukları Akdeniz merkezli büyük çatışmaları ve donanma harekâtlarını terk edip yerlerini korsanlara bıraktılar.

XVI. yüzyılın sonuna gelindiğinde İspanya dünya egemenliği fikri ile girdiği savaşları finanse edebilme yeteneğinin sonuna gelmişti. Avrupa’da Hollanda isyanı, İtalya’da Fransa ile girişilen çatışmalar ve İngiltere ile yaşanan mücadeleye ek olarak, İspanya İmparatorluğu’nun Akdeniz’deki pozisyonu da sürekli olarak Osmanlı Devleti tarafından tehdit edilmekteydi. 1575’te iflasını ilan eden İspanya, Hollanda’daki isyanı bastırmak için yılda yaklaşık 2-3 milyon duka harcamaktaydı, aynı şekilde 1574’te Türklere karşı hazırlanan filo için de yaklaşık 1.200.000 duka harcanmıştı. Hollanda’daki Protestan isyanını bastırmayı öncelikli hedefi olarak belirleyen II. Felipe Akdeniz’de Türklerle mücadeleye ara vererek tasarruf yapmayı planlamaktaydı. Stratejik önceliklerini yeniden belirleyen İspanya, 1578 yılında Portekiz kralının ölümüyle Portekiz’i ilhak etmek için hazırlanmaya başlamıştı. Osmanlıların da İran’daki iç karışıklıklardan faydalanacağını düşünen Felipe, Akdeniz’de iki imparatorluk arasında bir mütareke için uygun zamanın geldiğini düşünüyordu.²⁶ Osmanlı Devleti’nin de başka stratejik öncelikleri için kaynaklarını idareli kullanması gerekiyordu. Zira büyük kaynakları yutması ve sonuç alınamaması açısından Osmanlıların İran seferleri de İspanyolların Hollanda’daki mücadelesine benzetilmekteydi.²⁷

²⁵ Jensen, “The Ottoman Turks”, s. 462 -463.

²⁶ Andrés Sánchez Padilla ve diğerleri, “Correspondencia cifrada entre Giovanni Margliani y Antonio Pérez, secretario de Felipe II” www.archivodelafrontera.com, s. 2-3.

²⁷ Elliott, **Imperial Spain**, s. 242, José M. Floristan Imizcoz, “II.Felipe Döneminde İspanyol Siyaseti: Sabotaj ve Utanç Verici Ateşkes,” **İspanya-Türkiye: 16. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Rekabet ve Dostluk**, ed.

1577’de İspanya kralı II. Felipe önce Don Martin de Acuña’yı barış görüşmeleri için zemin yoklamak amacıyla İstanbul’a gönderdi. Osmanlı Devleti ile açık bir şekilde görüşmenin onur kırıcı olduğunu düşünen II. Felipe barış girişiminin mümkün olduğunca gizli kalmasını istemekteydi. Bu amaçla Don Martin İstanbul’a bazı esirleri fidye ile kurtarmak için gelmiş gibi davranmaktaydı. Bununla beraber bu gizliliğin korunmasının mümkün olamadığı görünmektedir. Mart ayında İstanbul’a gelir gelmez herkes Don Martin’in kim olduğunu ve ne amaçla geldiğini öğrenmişti. Mütareke için zemin yoklayan Don Martin, İspanya’nın bir elçi göndereceğini vaa t ederek Sadrazam Sokullu Mehmed Paşa’dan donanmanın 1577 yılı için sefere çıkmayacağı garantisini almayı başarmıştı.²⁸

Barış girişimlerinin gizli kalmasını beceremeyen ve böyle bir şey hiç arzu edilmediği halde bir elçi gönderileceği vaadinde bulunan Don Martin de Acuña sağlık sorunları bahane edilerek görevden alınmış, onun yerine Milanlı bir şövalye olan Giovanni Margliani’nin Osmanlılarla görüşmelere devam etmesi uygun görülmüştü. Margliani 1574 yılında Tunus’ta Osmanlılara karşı savaşırken bir gözünü kaybetmiş ve Türklere esir düşmüş ancak 1577 yılında fidye ile kurtarılmıştı. Margliani’nin de görevi aynıydı: Osmanlılarla bir barış müzakere etmek ve bunu gizlilik içinde yapmak.²⁹ Beklenen resmi elçi yerine İspanya kralı’nın gizli temsilcisi olarak eski bir köle olan Margliani’nin gönderilmesi Osmanlı tarafında öfkeyle karşılanmıştı. Ancak Akdeniz’de askeri hazırlıkları yenilemekte isteksiz olan Osmanlı yönetimi İspanya ile 7 Şubat 1578’de bir ateşkes antlaşması imzaladı. Buna göre Türk donanması 1578 yılında da sefere çıkmayacak ve İspanyol donanması da bir harekâta bulunmayacaktı.³⁰ Bu ateşkes bazı diğer devletleri de içine alacak şekilde genişletilmişti. Osmanlı tarafından eklenenler, Fransa, Avusturya, Venedik, Lehistan ve Fas devletleriydi. II. Felipe tarafından eklenenler ise P apalık, Malta ve Saint John şövalyeleri, bazı İtalyan devletleri, ve ayrıca sadece Akdeniz için Portekiz

Pablo Martin Asuero, çev. Peral Bayaz Çarum, İstanbul, Kitap Yayınevi, 2006, s. 211 ve Leopold von Ranke, “Onaltıncı ve Onyedinci Asırda Osmanlılar ve İspanya Krallığı,” **Batı Dillerinde Osmanlı Tarihleri**, cilt VI, çev. Halit İlteber, İstanbul, Türkiye Yayınevi, s. 1 65.

²⁸ Braudel, **The Mediterranean World**, s. 1150-1151 ve “Correspondencia cifrada,” s. 3.

²⁹ II. Felipe Osmanlılarla barış konusunun fazla duyulmasını istememekteydi, bkz. Stephan Gerlach, **Türkiye Günlüğü 1577-1578**, cilt II, ed. Kemal Beydilli, çev. Türkiş N oyan, İstanbul, Kitap Yayınevi, 2007, s. 741.

³⁰ “Correspondencia cifrada,” s. 3.

olmuştu. Portekiz'in Kızıldeniz ve Hint Okyanusu'daki faaliyetleri ateşkes kapsamına girmemekteydi.³¹

Her ne kadar Osmanlı Devleti ile İspanya arasında bir ateşkes imzalanmış olsa da Osmanlı tarafı bu sefer gizli kapaklı olmayan bir şekilde, İspanya'dan hediyeleri ile birlikte gelecek resmi bir elçi talep ediyordu.³² Bu şekilde Akdeniz'deki büyük mücadeleyi Osmanlıların kazandığı ilan edilecek ve İspanyolların barış istemek için İstanbul'a başvurmak zorunda kalmaları Avrupa'da ses getirecekti. Böylece Osmanlıların İnebahtı ile yaşadıkları itibar kaybı telafi edilecekti.³³ Sokullu Mehmed Paşa İspanyolların mütarekeyi aynı şekilde uzatma önerilerini öfkeyle karşılamıştı. Kaptan-ı Derya Kılıç Ali Paşa da her fırsatta donanmanın harekâta hazır olduğunu ve mevcut haliyle İspanyolların hakkından gelinebileceğini belirtiyordu. Sokullu Mehmed Paşa eğer bir elçi gönderilirse barış çabalarına yardımcı olacağını ama gönderilmezse Kılıç Ali Paşa'nın tavsiyelerine uymak zorunda kalacağını söyleyerek İspanyol temsilcisini tehdit ediyordu. Sadrazam zaten mevcut ateşkes için bile donanmanın limanda kalmasını zorlukla sağlayabiliyordu.³⁴

Madrid'de ateşkesi görüşen Devlet Konseyi İspanya'nın içinde bulunduğu durumda Türklerle bir uzlaşma sağlanması için oybirliği ile karar almıştı. Bununla beraber bu uzlaşmanın nasıl sağlanacağı ve elçi gönderilip gönderilmeyeceği konusunda konsey bölünmüştü. İstanbul'a Don Juan de Rocafull isimli bir elçi gönderilmesi düşünülmüş fakat Napoli'ye kadar gelen bu elçinin İstanbul'a gönderilmesi geciktirilmiş ve daha sonra da bu fikirden vazgeçilmişti. Bunun yerine Margliani'ye ateşkesin uzatılması için gerekli olan hediyeler gönderilmişti. Böylece Margliani'nin statüsü de biraz daha sağlamlaştırılmış oluyordu. Bu arada yeni Fransız elçisi Jacques de Germigny Osmanlı Devleti ve İspanya arasında yeni bir ateşkes imzalanmasını engellemeye çalışıyordu. İspanya'da Cezayir'e karşı askeri

³¹ Braudel, **The Mediterranean World**, s. 1152-1154.

³² Gerlach, **Türkiye Günlüğü**, s. 742 ve Salomon Schwigger, **Sultanlar Kentine Yolculuk 1578-1581**, çev. Türkis Noyan, İstanbul, Kitap Yayınevi, 2004, s. 95.

³³ Braudel, **The Mediterranean World**, s. 1155.

³⁴ Braudel, **The Mediterranean World**, s. 1155-1156.

hazırlıkların yapıldığı söylentisinden faydalanmıştı. Ancak Margliani bu hazırlıkların iç karışıklık içinde olan Portekiz için yapıldığı açıklamıştı.³⁵

21 Mart 1580'de, 1581 Ocak ayına kadar geçerli olmak üzere 10 aylık yeni bir ateşkes imzalandı. Ateşkesin uzatılmasındaki en büyük sebep her iki devleti de Akdeniz'den uzak tutan gelişmelerin devam etmesiydi. II. Felipe Portekiz harekâtına hazırlanırken, Osmanlıların İran seferi hala devam ediyordu ve her iki taraf da Akdeniz'de yeni bir çatışmaya girecek durumda değildi.³⁶ II. Felipe Margliani'ye gönderdiği yeni talimatlarda eşitlik prensibi üzerinde duruyor ve Kutsal Roma Germen İmparatorunun yaptığı gibi daimi bir diplomatik temsilcilik gerektiren bir antlaşma istemediğini ifade ediyordu. Bir ahidnâmenin ve İstanbul'da daimi bir elçiliğin II. Felipe tarafından arzu edilen eşitliği sağlayamayacağı düşüncesi ile Margliani 1581 yılı başında mütarekenin 3 yıllık olarak uzatılmasını sağlamıştı. Mütareke 1584, 1587 ve 1591 yıllarında da yenilenmişti.³⁷

İspanya'nın Osmanlı İmparatorluğu ile ateşkes imzalama çabaları İngiltere ve Fransa tarafından yakından takip edilmiş ve engellenmeye çalışılmıştı. Örneğin ilk İngiliz elçisi olan William Harborne 1577 Ekim'inde İstanbul'a geldiği zaman Osmanlı devlet adamlarına başvurarak İspanya ile bir mütareke imzalanmasına engel olmaya çalışmıştı.³⁸ Fransız elçisi Germigny de İspanya ile mütarekeye her fırsatta karşı çıkıyordu. 14 Ekim 1579'da Germigny Sadrazam Ahmet Paşa ile görüşmesinde Fransa ile imzalanan ahidnâme gereği Osmanlı Devleti ile barış yapmak isteyen her hristiyan devletin Fransa'nın arabuluculuğuna başvurması gerektiğini iddia etmiş ve bunların gemilerinin de Fransa kralı'nın konsolosu yetkisi dahilinde bulunmaları gerektiğini öne sürmüştü.³⁹ Fransa, konsolosluk ayrıcalıklarının genişlemesi ile yeni ekonomik beklentiler peşindeyken İngiltere, Osmanlıların, düşmanı olan İspanya'yı meşgul etmesini istiyordu. Bu sebeple Osmanlı Devleti ve İspanya arasında herhangi

³⁵ Braudel, **The Mediterranean World**, s. 1156-1158 ve Jensen, "The Ottoman Turks", s. 465.

³⁶ Braudel, **The Mediterranean World**, s. 1160-1161.

³⁷ Braudel, **The Mediterranean World**, s. 1162-1163, 1165 ve "Correspondencia cifrada", s. 5.

³⁸ Akdes Nimet Kurat, **Türk-İngiliz Münasebetlerinin Başlangıcı ve Gelişmesi 1553 -1610**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1953, s. 120.

³⁹ Emilio Sola Castaño, "Margliani y Acmat Bajá, tras la muerte de Mehemet Sokoli en octubre de 1579 – Complemento a la correspondencia Margliani/Pérez de los estudiantes Sánchez, Jiménez, Barco, Marin y Leon," www.archivodelafrontera.com, s. 2-4.

bir yumuşama veya yakınlaşmaya şiddetle karşı çıkıyor ve iki devlet ara sında “savaş hali”nin devam etmesini arzu ediyordu.⁴⁰

Sonuç olarak, II. Felipe Osmanlıların diplomasi anlayışı gereği Sultanın tek taraflı olarak lütfedeceği bir ahidnâmeyi kabul etmemiş ve ayrıca İstanbul’da çeşitli aşığılamalara maruz kalması muhtemel bir daimi elçi atamaktan da çekinmişti. Ancak bir ahidnâmenin sağlayabileceği resmi barış yerine, karşılıklı olarak protokol bakımından herhangi bir yükümlölük getirmeyen bir mütareke imzalanması uygun görölmüştü. II. Felipe aynı zamanda Osmanlılarla açık bir şekilde barış antlaşması yaparsa Papa’nın tepki göstermesinden ve 1573 yılında Venedik’in Kutsal İttifak terkettiği zaman suçlandığı gibi İspanya’nın da hristiyanlığa ihanetle suçlamasından çekiniyordu. Papa’ya gönderilen bir mektupta İspanya kralı’nın Osmanlı Devleti ile mütareke yapmak gibi bir arzusu olmadığı ama Margliani’nin Türklerin tehdit ve baskıları sonucu mütarekeyi imzaladığı yazılmış ve ayrıca bu mütarekenin hristiyan devletler tarafından bozulmasının kolay olduğu da iddia edilmişti. İlk olarak antlaşma baskı altında imzalatılmıştı ve geçerliliği kuşkuluydu ve ikinci olarak da Akdeniz’de korsanlar her zaman savaşa yol açabilecek bahaneleri sağlamaktaydılar. Bununla birlikte İspanya’nın mevcut durumda çok meşgul olduğu ve Türklere bir saldırı düzenleyemeyeceği de mektuba eklenmişti.⁴¹

İspanya, birçok cephede uzun süren savaşlar sonucu büyük bir ekonomik sıkıntı içindeydi. Katolik kilisesinin toplamakta olduğu *cruzada* vergisinin toplama hakkı İspanya’nın Endölüs müslümanları ve Osmanlı Türkleri ile sürdürmekte olduğu mücadelenin bir haçlı seferi olduğu gerekçesiyle İspanya’ya verilmekteydi. Eğer Osmanlı Devleti ile daimi bir barış antlaşması yapılırsa, özellikle sürekli finansal sorunlar yaşayan İspanya için çok hayati olan, bu vergiyi almanın hiçbir hakkı gerekçesi kalmazdı.⁴² Nihayetinde Osmanlı Devleti ve İspanya arasında “savaş hali” devam etmiş ve karşılıklı ilişkiler mütarekeler ile sürdürölmüştü. Böylece hem Osmanlı Devleti İran seferine Akdeniz’de rahatsız edilmeden devam edebilmiş, hem

⁴⁰ Kurat, **Türk-İngiliz Münasebetleri**, s. 120.

⁴¹ Braudel, **The Mediterranean World**, s. 1164.

⁴² “Correspondencia cifrada,” s. 5.

de İspanyollar kaynaklarını başta Hollanda ve Portekiz olmak üzere diğer önceliklerine sevk edebilmişlerdi.

Osmanlı Devleti ve İspanya arasında kalıcı bir barış yapma fikri XVII. yüzyılda tekrar gündeme gelmişti. İstanbul'da görevli İngiliz elçisi Sir Thomas Roe'ya göre 1623'te Avusturya temsilcisi İspanya ve Osmanlı Devleti arasında barış antlaşması imzalanması için çalışmalarda bulunmuş ve 2000 Müslüman kölenin İspanyol kadirgalarından serbest bırakılacağını vaat etmişti.⁴³ İspanya'nın bu barış girişimindeki amacı Akdeniz'de Osmanlılara karşı 60 kadirga, 10.000 asker, 18.000 forsa bulundurmanın masrafından kurtulmak ve ayrıca Napoli, Sicilya⁴⁴, Sardinya, Korsika ve adalarda savunma için bulunan 20.000 askerin maliyetinden kurtulmak idi. Osmanlı Devleti de benzer askeri harcamalar yapıyordu ve böylece İspanya'ya karşı bir denge unsuru oluştuyordu. Avusturya temsilcisinin İspanya ile ilgili barış teklifi Sadrazam tarafından önce kendi devletinin işini halletmesi tavsiye edilerek geçiştirilmişti.⁴⁵

İngiltere'ye karşı destek arayışında olan İspanya Ekim 1625'te Johann Batista Montalbani isimli bir elçi gönderdi. İngiliz elçisi Sir Thomas Roe'nun Sadrazam'la görüşmesinden çıkardığı sonuçlara göre bu kişinin elinde İspanya kralından alınmış resmi bir yetki belgesi bulunmamaktaydı. Bu elçi Malta ve Floransa'da bulunan Müslüman esirlerin serbest bırakılmasını vaat etmekteydi ancak yine Roe'ya göre özellikle de Hristiyanlık adına savaş sürdüren Malta şövalyelerinin esirlerini İspanya kralının isteği ile serbest bırakması mümkün değildi.⁴⁶

Montalbani'nin ikinci teklifi Akdeniz'de Osmanlı gemilerinin her türlü tehditten korunması idi. Roe burada yine İspanya kralının Malta şövalyeleri üzerinde hiçbir otoritesi olmadığını hatırlatıyordu. Üçüncü teklif ise İspanya'nın Kızı İdeniz üzerinden Osmanlı Devletine Hint malları satması ve yüklü miktarda gümrük vergisi

⁴³ Thomas Roe, **The Negotiations of Sir Thomas Roe in his Embassy to the Ottoman Porte from the Year 1621-1628 Inclusive**, Londra, Samuel Richardson, 1740, s. 197.

⁴⁴ Thomas Dandele, "Between Empires: Spanish Sicily and the Contest for the Central Mediterranean in the Late Sixteenth Century," **España y el Oriente Islámico entre los Siglos XV y XVI**, İstanbul, Editorial Isis, 2007, s. 143-145.

⁴⁵ Roe, **The Negotiations of Sir Thomas Roe**, s. 198.

⁴⁶ Roe, **The Negotiations of Sir Thomas Roe**, s. 455.

ödeme vaadi idi. Bu teklifi de saçma olarak değerlendiren Roe, Hindistan’da değerli baharat kaynaklarının İngilizlerin ve Hollandalıların kontrolünde olduğunu belirtiyordu.⁴⁷ İspanyol temsilcisinin dördüncü teklifi İspanya’nın Osmanlı devletine her yıl gümrük vergisi olarak büyük miktarlarda para ödeyeceği ve dostluktan dolayı diğer devletlerden daha uygun koşullarda mal sağlayacağı idi. İngiliz elçisi Roe bu maddenin imkânsızlığını vurgulamıştı: “İspanyollar hiçbir şey için büyük miktarda para ödemezler, hele gümrük vergileri için bu imkânsız... İspanyollar Osmanlı İmparatorluğu’na teklif ettikleri malları nereden sağlayacaklar? Onlar kendi kullandıkları malları bile İngiliz ve Fransızlardan alırken hangi malları sunabilirler? Belki İspanya’nın doğal ürünleri olan portakal, limon, üzüm veya şarap... Ancak bunlar hangi gemilerle taşınacaktır? İspanya’nın Hint adaları ve Brezilya ile kendi ticaretinde bile taşımada zorluk çektiği bilinmiyor mu?”⁴⁸

İspanya temsilcisinin gündeme getirdiği beşinci teklife göre İspanya kralı Lehistan kralının Kazakları kontrol altında tutmasını sağlayacaktı. İngiliz elçisi Roe’ya göre en saçma madde buydu.⁴⁹ İspanyol temsilcisi Montalbani’nin teklifleri İngiliz elçisi Sir Thomas Roe’nun girişimleriyle sonuçsuz kaldı.⁵⁰ İngiliz elçisi Roe’ya göre İspanya gibi katolik bir devlet ancak protestanlarla (heretics) mücadele edebilmek için müslüman (infidel) bir devletle barış yapabilir. Eğer İspanya Osmanlı Devleti ile barış yapabilirse Akdeniz’deki kuvvetlerini başka amaçlarla kullanabilir.⁵¹ 1650’de tekrar dostane ilişkiler kurmak isteyen İspanya’nın girişimleri bu kez de Fransa tarafından engellenmişti. 1651’de Ragusalı Alegreti isimli bir elçi IV. Felipe adına İstanbul’a gelmiş ancak görüşmeler bir sonuca varmamıştı.⁵²

Sonuç olarak İspanya XVII. yüzyılda Osmanlı Devleti ile kalıcı bir barış antlaşması yapmak için girişimlerde bulunmuş ancak bu girişimler Osmanlı -İspanyol

⁴⁷ Roe, *The Negotiations of Sir Thomas Roe*, s. 455-456.

⁴⁸ Roe, *The Negotiations of Sir Thomas Roe*, s. 456.

⁴⁹ Roe, *The Negotiations of Sir Thomas Roe*, s. 456.

⁵⁰ Nicolae Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, cilt III, çev. Nilüfer Epçeli, çev. kont. Kemal Beydilli, İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2005, s. 334 ve Roe, *The Negotiations of Sir Thomas Roe*, s. 455.

⁵¹ Roe, *The Negotiations of Sir Thomas Roe*, s. 415.

⁵² Kemal Beydilli, “İspanya”, *DiA*, cilt. XXIII (İstanbul, 2001), s. 165 ve Nicolae Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, cilt IV, çev. Nilüfer Epçeli, çev. kont. Kemal Beydilli, İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2005, s. 101.

yakınlaşmasının menfaatlerine zarar vereceğini düşünen İngiliz ve Fransız elçileri tarafından engellenmiştir. Özellikle de İngiltere, Osmanlı Devletinin İspanya ile olan “savaş hali”nin devamını istemişti. Osmanlı Devleti ise XVI. yüzyılın sonunda İran ve Avusturya ile girdiği uzun ve yıpratıcı seferlere bir de Akdeniz’de İspanya’ya karşı masraflı donanma hareketlerini dahil etmek istememekteydi. Bu sebeple İspanya’ya karşı daha saldırgan bir politika takip edilmesini isteyen İngiliz ve Fransız elçilerine somut bir vaatte bulunulmamış, elçilerin teklifleri geçirilmiştir. XVIII. Yüzyılın başında yaşanan İspanya Veraset Savaşları (1701 -1713) sebebiyle Osmanlı Devleti ve İspanya arasındaki görüşmeler kesildi. İki devlet arasında bir barış antlaşması imzalanması ve doğrudan siyasi ve ekonomik ilişkilerin kurulması ancak XVIII. yüzyılın sonunda tekrar gündeme gelebilmişti.

I. BÖLÜM

XVIII. YÜZYILDA OSMANLI DİPLOMASİSİ

1.1. Osmanlı Diplomasisinde Reform ve Karar Verme Süreci

XVII. ve XVIII. yüzyıllarda güç dengesi Osmanlı ve İspanya imparatorluklarının aleyhine dönmüş ve bu iki büyük devlet dünya siyaseti üzerindeki öncelikli konumlarını İngiltere, Fransa ve Rusya'ya kaptırmışlardı. Ünlü Alman tarihçi Ranke'nin deyimi ile bu dönemde İspanya ve Osmanlı devletlerinden kimse korkmamaya başlamış, kendileri diğer devletlerden korkacak duruma düşmüşlerdi.¹ XVIII. yüzyılın son çeyreğindeki uzun savaşlar dönemi sadece Osmanlı merkezi sistemini değil, siyasi anlayışını da derinden etkilemişti. Üstelik bu dönemden sonra mücadele eksenindeki değişim, siyasi, daha doğrusu diplomatik eğilimde önemli bir sapmayı beraberinde getirecekti.

Osmanlı Devleti XVIII. yüzyılın ikinci yarısında Rusya -Avusturya ittifakı ile mücadele etmekteydi. Bununla beraber Osmanlılar her iki devlete karşı başarılı olabilecek askeri imkânlara sahip değillerdi. Özellikle 1739'da Belgrad antlaşmasından uzun bir süre sonra hazırlıksız girişilen 1768 Savaşı Osmanlıların zaaflarını tam anlamıyla göz önüne sermekte gecikmedi. Bu savaşta ilk defa Rus donanması Akdeniz'e girmiş ve Çeşme'de Osmanlı donanmasını imha etmişti. Savaşın sonunda yoğun bir müslüman nüfusa sahip Kırım da kaybedilmiş ve önemli bir psikolojik travma yaşanmıştı.²

Küçük Kaynarca Antlaşması ile askeri başarısızlığın çok açık bir şekilde ortaya çıkması ile Osmanlılar askeri alandaki zaaflarını telafi etmek için ordu ve donanmada yoğun bir reform programı başlatmışlardı.³ Bu reform programına ek olarak Avusturya ve Rusya'ya karşı diplomasiye de daha fazla ağırlık vermeleri

¹ Ranke, "Osmanlılar ve İspanya Krallığı", s. 118.

² Mehmet Alaaddin Yalçinkaya, "XVIII. Yüzyıl: İslahat, Değişim ve Diplomasi Dönemi (1703 -1789)", **Türkler**, Cilt XII, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s. 491 -500.

³ Kemal Beydilli, "Küçük Kaynarca'dan Tanzimat'a İslahat Düşünceleri," **İlmi Araştırmalar**, cilt. VIII, İstanbul, 1999, s. 25-26 ve Virginia Aksan, **Savaşta ve Barışta Bir Osmanlı Devlet Adamı Ahmed Resmi Efendi 1700-1783**, çev. Özden Arıkan, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1997, s.169.

gerektiğini de anlamışlardı.⁴ I. Abdülhamid döneminde ele alınan Osmanlı-İspanya barış müzakereleri toprak bütünlüğünü koruma gayreti içinde olan Osmanlı diplomasisinin tavrını ortaya koymaktadır. Osmanlı Devleti daha sonra “siyasi fayda” prensibiyle İsveç ve Prusya ile de ticari içerikli ahidnâmel erin yanı sıra birer ittifak antlaşması imzalamıştır.⁵

III. Selim dönemine kadar Osmanlı Devleti tek taraflı bir diplomasi anlayışını benimsemişti ve yabancı ülkeler ile bağlarını İstanbul’daki daimi elçilikleri vasıtasıyla korumaktaydı.⁶ Osmanlı Devleti ise sadece belirli görevler için (ad hoc) ve kısa süreliğine geçici elçi göndermekteydi. Bu geçici elçilerin görevleri arasında cülus bildirileri, tahta çıkış kutlamaları, antlaşmaların teatisi, barış müzakereleri ve sınır düzenlemeleri gibi konular yer almaktaydı.⁷

III. Selim’in reform programının temel amacı imparatorluğun askeri gücünü canlandırmaktı, diplomasi alanında gerçekleştirilen reformlar bu amacı destekleyici mahiyette idi.⁸ Avrupa başkentlerine daimi elçilerin atanması yeni bir dönemin başlangıcı oldu. Bu dönemde diplomaside mütekabiliyet esası benimsendi.⁹ XVIII. yüzyılın başından itibaren Osmanlı diplomasisinde genel olarak bürokrasinin idaresinden sorumlu olan Reisülküttâb önem kazanmaya başlamıştı. Reis Efendi olarak da anılan Reisülküttâb Osmanlı diplomasisinin günlük işleyişini yürütmekteydi. Yabancı elçilerle teması sağlıyor, diplomatik yazışmaları kontrol ediyor ve bunları Sadrazam’a ve Sultan’a özetliyordu. Diplomatik müzakereleri de

⁴ Ömer Kürkçüoğlu, “The Adoption and Use of Permanent Diplomacy,” **Ottoman Diplomacy: Conventional or Unconventional?** Ed. Nuri Yurdusev, Hampshire, Palgrave-Macmillan, 2004, s. 131-132.

⁵ Kemal Beydilli, **Büyük Friedrich ve Osmanlılar: XVIII. Yüzyılda Osmanlı -Prusya Münâsebetleri**. İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1985, Kemal Beydilli, **1790 Osmanlı-Prusya İttifakı: Meydana Gelişi, Tahlili ve Tatbiki**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1984, s. 67 -70 ve Fikret Sarıcaoğlu, **Kendi Kaleminden Bir Padişah Portresi I. Abdülhamid 1774 -1789**, İstanbul, Tarih ve Tabiat Vakfı, 2001, s. 230-231.

⁶ Mehmet Alaaddin Yalçınkaya, “III. Selim ve II. Mahmud Dönemleri Osmanlı Dış Politikası”, **Türkler**, Cilt XII, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s. 632.

⁷ Bülent Arı, “Early Ottoman Diplomacy: Ad Hoc Period,” **Ottoman Diplomacy: Conventional or Unconventional?** Ed. Nuri Yurdusev, Hampshire, Palgrave -Macmillan, 2004, s. 48.

⁸ Thomas Naff, “Reform and the Conduct of Ottoman Diplomacy in the Reign of Selim III, 1789 -1807,” **The Journal of American Oriental Society**, 1963, s. 295.

⁹ J. C. Hurewitz, “The Europeanization of Ottoman Diplomacy: The Conversion From Unilateralism to Reciprocity in the Nineteenth Century,” **Belleten**, XXV, no. 99, Temmuz 1961, s. 461.

genellikle bir dragoman, Kethüda bey, Molla veya Kaza sker ile birlikte takip ediyordu.¹⁰

Osmanlı-İspanya ilişkilerinin tekrar gündeme geldiği I. Abdülhamid döneminde Sultan müzakerelere müdahale etmemiş, çoğunlukla Sadrazamın konu ile ilgili önerilerini kabul etmiştir. Kuşkusuz Sadrazamın fikrinin oluşmasında Reis Efendi'nin ve diğer devlet adamlarının telkinleri önemli bir rol oynuyordu. Reis Efendi fiilen karar verme yetkisine sahip gibi görünmekteydi. Reisülküttâbın altındaki bürokratlar da zaman zaman görüşmelerde yer almaktaydılar. Böylece İspanya ile müzakerelerde birçok kere Reisülküttâb değişmesine rağmen süreklilik bir ölçüde sağlanabilmişti. Mesela Beğlikçi Mehmet Hayri Efendi 1774-1781 yılları arasında bu görevde bulunmuş ve 1781'de de Reisülküttâb olmuştur. Âmedi Halil Hamid Efendi de daha sonra Reisülküttâb olmuştur.¹¹

Diplomaside karar verme sürecinde müşavere önemli bir araçtı ve önemli konularla ilgili meşveret meclisleri toplanıyordu. Bu toplantılara genellikle Reis Efendi başkanlık ediyordu. Bu toplantılara katılan Şeyhülislâm çıkan kararın meşruluğu konusunda danışılan önemli bir karakterdi.¹² Bu toplantılar belli bir gündem ile toplanmalarına rağmen gündem dışı meseleler de ele alınabilmekteydi. Mesela Kırım meselesini tartışmak için toplanan bir meşveret meclisinde İspanya temsilcisi ile görüşmelerin nasıl ele alınması gerektiği de tartışılmıştı.

Osmanlı dış politikasına etki eden en önemli unsurlardan birisi de İstanbul'daki yabancı elçilerin girişimleriydi. Bunlar sadece kendi devletleri ile ilgili değil, dost veya düşman devletlerle ilgili olarak Osmanlı Devletinin kararlarını etkileme çabası içindeydiler.¹³ Bu çalışmada yabancı elçilerin Osmanlı karar verme sürecine müdahaleleri ile ilgili birçok örnek yer almaktadır.

¹⁰ Halil İnalcık, "Reisülküttâb," **İslâm Ansiklopedisi**, cilt 9, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1964, s. 682, Recep Ahışalı, **Osmanlı Devlet Teşkilatında Reisülküttâblık, XVIII. Yüzyıl**, İstanbul, Tarih ve Tabiat Vakfı, 2001, s. 197-221 ve Naff, "Reform and the Conduct of Ottoman Diplomacy", s. 298.

¹¹ Christoph K. Neumann, "Decision Making Without Decision Makers: Ottoman Foreign Policy circa 1780," **Decision Making and Change in the Ottoman Empire**, ed. Caesar E. Farah, The Thomas Jefferson University Press, 1993, s. 30.

¹² Neumann, "Decision Making", s. 31.

¹³ Neumann, "Decision Making", s. 34.

1.2. Osmanlı-İspanya İlişkilerinin Yeniden Kurulması

Osmanlıların İspanya ile yakınlaşmasına etki eden unsurlar nelerdi? XVIII. yüzyılın başında İspanya Veraset Savaşları sonucu İspanya’da hanedan değişmiş ve ülke, Osmanlıların yüzyıllardır savaşmakta oldukları Habsburglardan sonra Bourbonların hakimiyeti altına girmişti. Bu hanedan değişimi İspanyol dış politikasında önemli değişikliklere sebep oldu. İspanya yine Bourbon hanedanının kontrolünde olan Fransa ve Sicilyateyn devletleri ile dış politikada ortak hareket etmeye gayret ediyordu. Bir Aydınlanma devri hükümdarı olan İspanya kralı III. Carlos daha önce Sicilyateyn kralı iken Osmanlı Devleti ile bir ahidnâme imzalamış ve Osmanlı-Sicilyateyn ilişkilerinin normalleşmesinde önemli rol oynamıştı.¹⁴

Bir ülkenin ekonomik gelişmesinde ticari faaliyetlerin önemini farkında olan III. Carlos 1759 yılında İspanya tahtına çıktığı zaman benzer bir antlaşmayı İspanya ve Osmanlı devletleri arasında da yapmayı arzu etmişti. III. Carlos Osmanlı devleti ile İspanya arasında bir barış antlaşması imzalamak için III. Mustafa döneminde girişimde bulunmuş, 1760’ta İstanbul’daki Sicilyateyn temsilcisi Guillermo Ludolf kendi ülkesinin de desteği ile İspanya adına müzakerelere başlamak için zemin aramaya başlamıştı.¹⁵

Ludolf Bâbîâli’ye, Sicilyateyn kralı olan Carlos’un İspanya kralı olan kardeşinin ölümü üzerine İspanya tahtına geçtiğini bildirmiş ve şimdi İspanya kralı olan III. Carlos’un Osmanlı Devleti ile Sicilyateyn arasında yapılmış olan barışın İspanya için de yapılmasını istediğini ifade etmişti. Bu yönde karşılıklı yazışmalardan sonra imzalanacak olan ahidnâmenin birçok maddesi hazırlanmıştı. Bununla beraber görüşmeler bir durgunluğa girmiş ve yedi -sekiz ay geçmesine rağmen bir ilerleme kaydedilememişti. Ludolf zaman zaman tercümanını Reis Efendi’ye göndererek antlaşmanın ne zaman sonuçlandırılacağını sordurmasına rağmen kesin bir cevap alamamıştı. Osmanlı Devleti’nin sözüne güvenilir bir devlet olduğunu, bu yüzden antlaşmanın gecikmesinin kendi kusuru olarak algılanacağını ifade eden Ludolf bir kez daha antlaşma işinin sonuçlandırılmasını ve kendisinin

¹⁴ İsmail H. Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, Cilt IV, Bölüm II, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1983, s. 240.

¹⁵ Conrotte, **España y los Países Musulmanes**, s. 98.

devleti tarafından bir azarlanmaya maruz bırakılmamasını rica etmekteydi.¹⁶ Ancak Koca Ragıp Paşa'nın 1763'te vefatı üzerine bu görüşmeler sonuçsuz kalmıştı.¹⁷ Böylece İspanya kralı III. Carlos'un Osmanlı-İspanya ilişkilerini normalleştirmek için attığı ilk adım başarısızlıkla sonuçlanmıştı.

İspanya'nın ikinci barış girişimi 1778'de gerçekleşti. Küçük Kaynarca Antlaşması sonrasında Osmanlı Devleti'nin İspanya ile bir barış ve dostluk antlaşmasına daha sıcak bakacağı düşünülmekteydi.¹⁸ Gerçekten de Osmanlı Devleti yaşadığı askeri yenilgiler ve Rusya ve Avusturya yakınlaşmasına karşı Avrupa ülkeleri ile işbirliği arayışında idi.¹⁹ İspanya başvekili Floridablanca Osmanlı Devleti ile Sicilyateyn ahidnâmesine benzer bir antlaşma yapılmasını istiyordu. İs tanbul'a elçi olarak gönderilmek üzere Alicante'li bir tüccar olan Don Juan de Boulogny seçilmişti. Manuel Conrotte'ye göre Boulogny ticaret amacı ile uzun zaman Doğuda kaldığı için iyi derecede Türkçe biliyordu ve Osmanlıların siyasi ve sosyal alışkanlıklarına aşina idi.²⁰ Boulogny'nin Türkçe bilip bilmediği konusunda başka bir referans olmasa da ticaretle uğraştığı kesindir.²¹ Boulogny her iki ülkenin yararına olacak bir barış ve ticaret antlaşması müzakere etmek ve imzalamak görevi ile tam yetkili elçi (plenipotenciario) olarak görevlendirildi.²²

Boulogny Aralık 1778'de Barselona'dan yola çıkmış ve önce Venedik'e uğramıştı. Burada Osmanlı-Sicilyateyn ahidnâmesini müzakere eden Finochetti'nin tavsiyelerini almıştı. Finochetti'ye göre Altın Kral (El Rey Del O ro) olarak adlandırılan İspanya kralı'nın hediyeleri de diğer devletlerin hediyelerinden daha iyi olmalıydı.²³ Nihayetinde Mayıs 1779'da İstanbul'a varan Boulogny'ye oğlu José Eliodoro da eşlik etmekteydi.²⁴

¹⁶ BOA, H.H. 9/322.

¹⁷ Ahmet Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, Cilt II, İstanbul, Matbaa-i Osmaniye, 1309, s. 184.

¹⁸ Conrotte, **España y los Paises Musulmanes**, s. 99.

¹⁹ Fikret Sarıcaoğlu, "1774-1789 Yıllarında Osmanlı Devleti'nin Dış Politikası", **Türkler**, Cilt XII, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s. 550.

²⁰ Conrotte, **España y los Paises Musulmanes**, s. 101-102.

²¹ Garrigues, **Un Desliz Diplomático**, s. 110.

²² Conrotte, **España y los Paises Musulmanes**, s. 102.

²³ Garrigues, **Un Desliz Diplomático**, s. 115.

²⁴ Didier Ozanam, **Les Diplomates Espagnols du XVIII Siècle: Introduction et Répertoire Biographique 1700-1808**, Madrid-Bordeaux, Casa de Velázquez, Maison des Pays Ibériques, 1998, s. 195 -196.

İspanya'nın Osmanlı Devleti ile yakınlaşmadan iki önemli beklentisi vardı. Bunlardan birincisi Osmanlılar ile doğrudan siyasi ve ekonomik ilişkiler kurup gereksiz araçlardan kurtulmaktı. İkincisi ve daha önemlisi ise Garb ocaklarının İspanyol hedeflerine saldırılarına bir son vermektir. Bu dönemde Avrupa devletlerinin korsanlara karşı kuvvet kullanma veya anlaşma yoluna gitme gibi iki seçenekleri vardı. Garb ocaklarına karşı donanma hareketlerinin zorlu ve masraflı olması sebebiyle Avrupa devletleri genel olarak Osmanlı Devleti ile antlaşma yapma ve Garb ocakları üzerinde Osmanlı nüfuzunu kullanma yolunu tercih ediyorlardı.²⁵

İspanya XVIII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Kuzey Afrika devletleri ile ilişkilerini normalleştirme arayışında idi. İlk olarak 1767 yılında Fas ile bir antlaşma imzalandıktan sonra Cezayir meselesi gündeme gelmişti. Cezayir ikiyüzyıldan uzun bir süredir İspanyol kıyı ve gemilerine saldırılar düzenliyordu. V. Felipe döneminde Garb ocaklarına karşı bir çözüm arayışına gidilmiş, Katalonya, Valencia ve Balear genel kaptanları askeri ve ekonomik açıdan Osmanlı Devleti, Cezayir, Trablusgarb ve Tunus ile barış yapılmasının uygun olacağını ifade etmişlerdi. Ancak İspanya'da dini hassasiyetler ve Osmanlı Devleti'ndeki siyasi durumun barışa müsait olmaması sebebiyle bu politika uygulanamadı.²⁶

İspanya 1775 yılında Garb ocakları ile ilişkilerinde askeri müdahale seçeneği gündeme aldı. Başvekil Grimaldi Cezayir korsanları sorununu çözmek için İrlanda asıllı General Alejandro O'Reilly komutasına 20.000 asker vermişti. Haziran 1775'te İspanyol birlikleri Cezayir'e çıkmış, ancak yerli kuvvetler tarafından yenilgiye uğratılınca düzensiz bir şekilde geri çekilmek zorunda kalmışlardı.²⁷ Büyük bir özgüvenle girişilen bu harekâtın fiyasko ile sonuçlanmasıyla İspanya'nın prestiji yara almış ve bu olay başvekil Grimaldi'nin görevden alınmasına katkıda bulunmuştu. Yeni başvekil Floridablanca ise Garb ocakları sorununu çözmek için başlangıçta

²⁵ Şenay Özdemir, "Akdeniz Hakimiyetinde Osmanlı Devleti ve Korsanlık (1695 -1789)", **T.C. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yeniçağ Tarihi Anabilim Dalı**, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara, 2004, s. 246-248.

²⁶ Javier Sabater Galindo, "El Tratado de Paz Hispano -Argelino de 1786", **Cuadernos de Historia Moderna y Contemporanea**, vol. 5, Universidad Complutense Madrid, 1984, s. 57 -58.

²⁷ Galindo, "El Tratado de Paz Hispano-Argelino de 1786", s. 59 ve W. N. Hargreaves-Mawdsley, **Eighteenth-Century Spain 1700-1800: A Political, Diplomatic and Institutional History**, The Macmillan Press, 1979, s. 124 -125.

barışçıl bir yöntem izlemeye karar vermiş ve bu amaçla Osmanlı Devleti ile yakınlaşma ve Garb ocakları üzerinde Osmanlı nüfuzunu kullanma politikası izlemiştir.²⁸

İspanya'nın diğer bir amacı da Osmanlı Devleti'nin tasfiyesi planlarının yapıldığı bir dönemde Güneydoğu Avrupa ve Doğu Akdeniz'de daha aktif bir rol oynama isteği idi. İspanya bu dönemde Avusturya ve Rusya'ya karşı Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü savunmaktaydı.²⁹ Bouligny'ye verilen talimatlarda Osmanlı Devleti ile imzalanacak olan antlaşmanın Sicilyateyn ahidnâmesi formunda olması düşünülmüş, sadece İspanya için önemli bir madde eklenmişti: Garb ocaklarının barışa ikna edilmesi.³⁰

1.2.1. İspanya ile Müzakere Süreci:

Görüşmelerde İspanya tarafını tam yetkili elçi Don Juan de Bouligny temsil ederken Osmanlı tarafını Reisülküttâb Abdürrezzak Bahir Efendi (9 Nisan 1788 -8 Aralık 1779)³¹ temsil etmekteydi. Bouligny bir dostluk antlaşması teklifi ile geldiğinde Osmanlı devlet adamları bu fikre pek sıcak bakmamışlardı. Bununla beraber İspanya temsilcisine kesin bir red cevabı verilmesi de uygun görülmemiştir. Bouligny, İspanya başvekili Floridablanca'dan aldığı talimatlar doğrultusunda önce Osmanlı Devleti ile Sicilyateyn arasında imzalanan ahidnâmenin İspanya için de aynen kabul edilmesini istedi.³² Kırım krizi ile meşgul olan ve İspanya'nın bu teklifi ile pek ilgilenmeyen Osmanlı tarafı görüşmeleri yavaşlatma ve Bouligny'yi yıldırma politikası benimsedi. Bir ticaret antlaşmasından çok siyasi durumla ilgili olan Reisülküttâb Abdürrezzak Bahir Efendi Osmanlı Devleti'nin düşmanlarına karşı Cebelitarık boğazının kapatılmasını istemiş, fakat Bouligny böyle bir duruma İspanya'nın gücünün yetmeyeceği yanıtını vermişti. Zira Cebelitarık İngiliz kontrolü

²⁸ Louis M. E. Recio, vd. **Historia de España: Los Borbones en el Siglo XVIII 1700-1808**, Madrid, Editorial Gredos, 1991, s. 639.

²⁹ Garrigues, **Un Desliz Diplomático**, s. 53-54.

³⁰ Conrotte, **España y los Paises Musulmanes**, s. 103-104.

³¹ Ahışhalı, **Reisülküttâblık**, s. 43.

³² Osmanlı-İspanya barış müzakereleri en ayrıntılı ve geniş şekli ile Cevdet tarihinde mevcuttur. Dönemin diğer Osmanlı kaynakları olan Vâsıf ve Edib tarihlerinde müzakere süreci ile ilgili bilgiye rastlanmamıştır. Bu sebeple müzakerelerle ilgili bilgiler için Cevdet tarihi esas alınmıştır. Bkz. Cevdet Paşa, **Tarih**, II, s. 184.

altındaydı. Bahir Efendi ayrıca İspanya’da bulunan Müslüman esirlerin serbest bırakılmasını da istedi.³³

Görüşmeler Halil Hamid Efendi’nin Reisülküttâb olmasından sonra da devam etti. Bouligny İspanya’nın müslüman esirlerin serbest bırakılmasını kabul ettiğini bildirdi. 1779 Ağustosunda Kırım meselesini tartışmak üzere toplanan bir meşveret meclisinde İspanya’nın barış antlaşması isteği de ele alındı. Bu toplantıda Reis Efendi, Kethüda Bey, Defterdar Efendi, Recai Efendi, Ömer Vahid Efendi, Resmi Ahmed Efendi ve Süleyman Feyzi Efendi bulunmaktaydı. Bu toplantıda Bouligny’nin yıldırılamadığı, İspanyol taleplerine artık kesin bir kabul veya red cevabı verilip verilmemesi gerektiği tartışılmış ancak toplantıya katılanlar önce Sadrazamın bu konuda ne düşündüğünün öğrenilmesini istemişlerdi.³⁴

Bir süre sonra Bouligny İspanyol kuvvetlerinin Cebelitarık’taki İngiliz güçlerini kuşattığını Osmanlı tarafına haber verdi. İspanya Cebelitarık’ı Osmanlı Devleti’nin düşmanlarına kapatma karşılığında bir ahidnâme imzalayarak Garb ocaklarının saldırılarından korunmak istemekteydi. Bununla beraber Osmanlılar kuşatılmış ancak henüz akıbeti belli olmayan Cebelitarık üzerinden herhangi bir pazarlığa oturmaktan bir fayda görmedikleri için Bouligny’nin taleplerinin geçirilmesine karar verdiler. İspanya’nın Rusya ve Avusturya tarafına yaklaşmasından çekinen Osmanlı tarafı kesin bir red cevabı vermekten özellikle kaçınmaya devam ediyordu.³⁵

Osmanlı tarafı için asıl sorun Garb ocakları meselesi idi. Bouligny’nin talep ettiği Sicilyateyn ahidnâmesinin şartlarında itiraz edecek bir durum yoktu. Ancak İspanyol tarafının da asıl amacı Garb ocaklarının saldırılarını engelleyecek bir antlaşma olduğundan Osmanlı tarafı görüşmeleri askıya almaya karar verdi. Bouligny’ye Osmanlı Devleti’nin İspanya ile barış yapmak istediğini ancak bu mesele için İspanya ile ilgili olmayan engeller olduğunu bildirip, kendisine Sadrazam tarafından İspanya kralına ve başvekiline yazılan birer mektup teslim edildi. Bouligny’den bir süre ses çıkmayınca Osmanlılar yıldırma politikalarının başarılı

³³ Cevdet Paşa, **Tarih**, II, s. 184-185.

³⁴ Cevdet Paşa, **Tarih**, II, s. 185.

³⁵ Cevdet Paşa, **Tarih**, II, s. 185-186.

olduğunu ve Bouligny'nin ülkesine döndüğünü düşünmeye başlamışlardı.³⁶ Yedi-sekiz ay sonra 1780 Eylül'ünde Sicilyateyn elçisi tercümanı ile Bâbîâlî'ye bir takrir gönderdi. Buna göre Bouligny aldığı cevapları ülkesine göndermiş, ancak kendisi İstanbul'dan ayrılmamıştı. Bunlara ek olarak Sicilyateyn elçisi de Osmanlı -İspanya barış görüşmelerine katkıda bulunmakla görevlendirildiğini bildirmekteydi.³⁷

Sicilyateyn elçisinin takririnden sonra İspanya temsilcisi Bouligny de Bâbîâlî'ye iki takrir gönderdi. Birinci takirde Bouligny Osmanlı Devleti'nin cevaplarını memleketine gönderdiğini ve antlaşma şartlarına dair başka bir şey söyleyemeyeceğini ifade ettikten sonra açıkdenizde karşılaşan Osmanlı ve İspanyol gemilerinin birbirlerine nasıl davranacaklarını sormuştu. Birbirlerine dost gibi mi yoksa düşman gibi mi davranacaklardı? Dostane bir davranış söz konusu ise gemiler birbirini nasıl tanıyacak ve selamlayacaklardı? Bouligny ikinci takririnde İspanya'nın Cezayir ile barış yapmak üzere olduğunu ancak barış konusu Osmanlı Devleti'nin rızasına bağlı olduğu için, Cezayir beylerbeyine ve ileri gelenlerine bu konuda bir ferman verilmesini istemişti. Osmanlı tarafının cevabı ise gemilerin birbirlerine karşı muameleleri ve Garb ocakları ile ilgili meseleler Kaptan Paşa'nın bileceği iş olduğundan bu konuların onun İstanbul'a dönüşüne bırakılması gerektiği idi. Bouligny bu cevaptan sonra uzun bir bekleyişe geçti. Zaman zaman tercümanını gönderip Cezayir'e gönderilecek fermanı sordurduğunda Cezayir'den cevap gelmedi deniliyordu. Osmanlıların Bouligny'yi oyalama taktiği başarı ile devam ediyordu.³⁸

1781 yazında Bouligny Reisülküttâb Süleyman Feyzi Efendi'ye iki takrir daha gönderdi. İlk takirde Cezayir için verilecek fermanı sormuş, ikincisinde ise Sicilyateyn ahidnâmesinin ilk maddesini hatırlatmıştı. Bu maddeye göre antlaşma her iki devletin elinde bulunan ve bundan sonra onların hakimiyeti altına girecek olan ülke ve tebaaları için de geçerli olacaktı.³⁹ Bouligny aynı zamanda gemilerin birbirlerine karşı nasıl muamele edecekleri sorusuna halen cevap verilmediğini hatırlatmıştı. Bunlara ek olarak, bir kez daha antlaşmanın imzalanması konusunda

³⁶ Cevdet Paşa, **Tarih**, II, s. 186.

³⁷ Cevdet Paşa, **Tarih**, II, s. 186-187.

³⁸ Cevdet Paşa, **Tarih**, II, s. 187.

³⁹ Cevdet Paşa, **Tarih**, II, s. 187.

kesin bir cevap istemiş ve böyle bir antlaşmanın imzalanmasının Sicilyateyn ahidnâmesine göre bir zorunluluk olduğunu iddia etmişti.⁴⁰

Bu taleplere karşılık Osmanlı tarafının cevabı ise İspanya kralının Sicilyateyn ile bağlarından dolayı bu antlaşmanın İspanya için de geçerli olamayacağı idi. Gemilerle ilgili olarak da her ne kadar ahidnâmesi olmayan devlet gemilerinin Osmanlı sularına girdiği pek olmasa da, fırtına sebebiyle giren İspanyol gemilerine de İspanya kralı III. Carlos ile olan dostluk ilişkilerinden dolayı dostça da vranılacağı bildirilmişti. Lakin İspanyol gemileri düşmanca davranış gösterirlerse Osmanlı tarafı da elbette karşılık vermek zorunda kalırdı.⁴¹

Taleplerin değerlendirilmesinden sonra Şeyhülislâm Mehmed Şerif Efendi'nin de bu işin bu kadar uzatılmasının doğru olmadığı ve kısa sürede sonuçlandırılması yönündeki tavsiyesi ile haftalık görüşmelere başlanma kararı alındı. Müzakerelere 14 Temmuz 1781 tarihinde başlandı. Reisülküttâb Süleyman Feyzi Efendi, Beğlikçi Hayri Efendi, İspanya temsilcisi Don Juan de Bouligny ve tercümanı ve ayrıca İsveç baştercümanı D'Ohsson görüşmelere katılıyordu. Müzakerelere dikkat çekmemek için Bouligny ve tercümanlar sabah erken vakitte ve kılık değiştirerek Reis Efendi'nin yalısına gelmişlerdi.⁴²

Görüşmelerin başında Reis Efendi öncelikle müzakereler için bir temel bulunması gerektiğini ifade etmişti. Bunun üzerine Bouligny Sicilyateyn ahidnâmesinde hangi temel kullanılmış ise onun kullanılmasını teklif etmiş, ancak Reis Efendi buna karşı çıkmıştı. Süleyman Feyzi Efendi zaman ve mekânın değiştiğini vurgulayarak İspanya'nın büyük bir devlet olduğunu ve Sicilyateyn ile kıyaslanmasının mümkün olmadığını ve Osmanlı Devleti'nin İspanya'dan bir takım "siyasi" faydalar beklediğini belirtmişti. Bouligny ise iki devlet arasındaki dostluğun en büyük kazanç olacağını ve ticaretten de fayda sağlayacaklarını ifade etmişti. Bunun üzerine Reis Efendi ticari faaliyetlerin ülkesinin toprak bütünlüğünü koruyamayacağını belirtmiş ve esas olanın devletin çıkarları olduğunu söylemişti.⁴³

⁴⁰ Cevdet Paşa, **Tarih**, II, s. 187-188.

⁴¹ Cevdet Paşa, **Tarih**, II, s. 188-189.

⁴² Cevdet Paşa, **Tarih**, II, s. 189-190.

⁴³ Cevdet Paşa, **Tarih**, II, s. 190.

Osmanlı Devleti kendi toprak bütünlüğüne karşı oluşan ittifaklara karşı İspanya'dan siyasi veya askeri bir destek beklemekteydi. Osmanlı yönetimi bu yüzden imzalanacak olan ahidnâmeye bu yönde bir ilave yapılmasını savunuyordu.

Reis Efendi görüşülen meseleleri düşünmek için zamana ihtiyaç olduğunu belirterek ilk günkü toplantıyı kapatmak istediğinde Bouligny İspanya'nın Sicilyateyn antlaşmasından başka bir şey istemediğini ifade etmişti. Reis Efendi Sicilyateyn antlaşmasının tekrar gözden geçirilmesi gerektiğini belirtince Bouligny sonunda isyan etti: *“Elime ruhsatnâme verileli üç seneyi geçiyor. Bir yılı yollarda geçti. Amacımız Sicilyateyn antlaşması şartları üzere bir barış yapmaktı. Olumlu veya olumsuz bir cevap alamadım. Devlet-i aliyye sekiz aydan beri Cezayir'den bir cevap getirtemedi. Şimdi ben sizin belirttiğiniz esas meselesini yazacak olursam Osmanlı Devleti antlaşma istemiyor diyeceklerdir ve hatta beni de azarlayacaklardır”*. Bouligny'nin sözleri iletilen I. Abdülhamid aceleye getirilmemesi şartı ile meselenin hal ledilmesini emretmişti.⁴⁴

İkinci toplantıda yine erken saatlerde Reis Efendi'nin yalısında buluşuldu ve görüşmelere devam edildi. Bouligny antlaşma ile ilgili kesin bir cevap isteğini ifade edince Reisülküttâb Süleyman Feyzi Efendi önce Osmanlı tarafının elde edeceği siyasi çıkarları ifade eden “esas meselesi”ne karar verilmesi gerektiğini daha sonra diğer maddelerin Sicilyateyn ahidnâmesine göre düzenlenebileceğini belirtmişti. Bunun üzerine Bouligny Sicilyateyn antlaşmasında yer alan karşılıklı dostluk maddesinin anlam olarak Osmanlı Devleti'nin aleyhinde faaliyette bulunmama ve düşmanlarına yardım etmemeyi de içerdiğini iddia etmişti. Reis Efendi Osmanlı Devleti'nin yakın zamanda savaşa girebileceğini ifade ederek bu durumda İspanya'dan ne beklenebileceğini sormuştu. Bouligny İspanya'nın Osmanlı Devleti'nin düşmanlarına yardım etmeyeceğini bildiğini söylemiş ancak bunun yazılı olarak taahhüd edecek yetkisinin olmadığını da itiraf etmişti. Reis Efendi bunun üzerine söylenen sözlerin bir anlamının olmadığını, taahhüdlerin yazılı olması gerektiğini ifade etmişti.⁴⁵

⁴⁴ Cevdet Paşa, **Tarih**, II, s. 190-191.

⁴⁵ Cevdet Paşa, **Tarih**, II, s. 191-192.

Üçüncü toplantıda Bouligny Osmanlı tarafının talep ettiği tarafsızlık maddesine karşılık olarak İspanya'ya da bir şey verilmesi gerektiğini söylemişti. Bouligny her ne kadar İspanya'ya somut bir fayda sağlamayacağı açık olsa da İspanya kralına da Fransa ve İngiltere hükümdarları için kullanıldığı üzere Padişah ünvanı verilmesini istemişti. Buna karşılık Reis Efendi bu ünvanın Fransa kralına antlaşma imzalandığı zaman değil, Fransa'nın birçok dostluğuna görüldükten sonra verildiğini izah etmişti. Reis Efendi ayrıca İspanya'dan somut bir yardım beklenmediğini sadece mevcut olan durumun, yani Osmanlı Devleti'nin düşmanlarına yardım etmeme halinin devamını istediklerini söylemiş ve bunun da karşılık gerektirecek bir mesele olmadığı eklemiştir.⁴⁶

Müzakerelerde esirlerin serbest bırakılması, Garb ocaklarının İspanya ile barışa teşvik için istenilen fermanların yazılması, Malta ve diğer korsan gruplarının Osmanlı sularından uzak tutulması gibi konularda uzlaşma sağlanmış ve bu konuların yazılıp mühürlenmesi kararlaştırılmıştır.⁴⁷ Fakat Bouligny bu sefer de İspanya'nın Osmanlı Devleti'nin düşmanlarına yardım etmemesi karşılığında Osmanlı tarafının da İspanya'nın düşmanlarına yardım etmemesi gerektiği öne sürmüştü. Bu talebin kabul edilmesi oldukça zordu çünkü İspanya Osmanlı tebaası olan Garb ocaklarıyla sürekli bir çatışma halindeydi. Garb ocaklarına ek olarak Fas hakimisi de İspanya ile savaşacak olur ise Osmanlı Devleti'nin hilafet makamı olarak ona da yardım etmesi dini bir zorunluluktur. Osmanlı tarafı Şeyhülislâm'ın görüşünü aldıktan sonra tarafsızlık maddesinde yer alacak olan *düşman* kelimesinin *düvel-i nasârâ* ile değiştirilmesini yani hristiyan devletlerle savaş halinde tarafsız kalınmasının esas olmasını istedi.⁴⁸

İspanya temsilcisi Bouligny Garb ocaklarını İspanya ile barışa teşvik eden bir ferman alma çalışmalarına da devam ediyordu. Bouligny Cezayir'in İspanya ile barış yapmak istediğini belirtmiş ve bunun için Osmanlı Devleti'nin bir ferman göndererek bu barışa izin verdiğini göstermesini istemişti. Bununla beraber görüşü sorulan Kaptan-ı Derya Cezayirli Gazi Hasan Paşa, Cezayir'den aldığı haberlere göre

⁴⁶ Cevdet Paşa, **Tarih**, II, s. 192.

⁴⁷ Cevdet Paşa, **Tarih**, II, s. 192-193.

⁴⁸ Cevdet Paşa, **Tarih**, II, s. 193.

onların halen İspanyollarla savaş halinde olduklarını ve barışa niyetlerinin olmadıklarını bildirmişti.⁴⁹ Bouligny tercümanı ile haber gönderip İspanya'dan yeni emirler aldığını, Sicilyateyn antlaşmasının şartlarının dışına çıkılmamasının istendiğini ve artık bu emirlerin dışına çıkmayacağını Osmanlı tarafına ifade etmişti.⁵⁰ Bunun üzerine divan-ı hümayun tercümanı Bouligny ile görüşmüş, esas olarak adlandırılan tarafsızlık meselesini İspanya'ya yazmasını istemişti. Fakat bu sefer de Bouligny müzakerelerin uzatılmasından şikayet ederek eğer bu iş olmaz ise bütün Bourbon ailesi yani Fransa, İspanya ve Sicilyateyn krallıkları Osmanlı Devleti'nin dostluğundan yüz çevirirler diye tehditte bulunmuştu. Görüşmelerin kesilmesinden sorumlu olmak istemeyen Osmanlı tarafı kalan ayrıntıların halledilip antlaşmanın imzalanması için Bouligny'ye haber gönderdi.⁵¹

Bu olayları aktaran Cevdet Paşa Sicilyateyn ile yapılan antlaşma şartlarının niçin İspanya için de kabul edilmediğini anlayamadığını ifade etmekte ve İspanya ile barış yapmanın ne gibi sakıncaları olabileceğini sormaktadır. Cevdet Paşa'ya göre ticaret ve tarafsızlık antlaşmalarının ayrı ayrı görüşülmesi gerekirdi.⁵² Bununla beraber Osmanlı Devleti İspanya ile yapılacak barışın yanında kendi toprak bütünlüğünün korunmasına fayda sağlayacak bir ittifak veya en azından bir tarafsızlık antlaşması imzalanmasını arzu etmekteydi. Ancak Sicilyateyn elçisi Guillermo Ludolf'un yürüttüğü birinci barış görüşmesinde olduğu gibi Osmanlı yönetiminin işleri ağırdan aldığı açıktır. Bu yavaşlık büyük ölçüde Osmanlı karar verme sürecindeki kararsızlık ve tereddütlerin yoğun olduğu gibi bir izlenim vermektedir. Bununla beraber Garb ocakları ve korsanlık meselesi Osmanlı ve İspanya devletleri arasındaki ilişkileri etkileyen ve zaman zaman da belirsizliğe sürükleyen önemli bir etkeni.

Süleyman Feyzi Efendi görevden alınıp yerine Hayri Efendi Reisülküttâb olarak atandığı zaman⁵³ Boulingy tarafsızlıkla ilgili maddeleri bir kez daha gözden geçirmek için yazılı olarak istemişti. Esirler meselesinde ilk olarak Sicilyateyn

⁴⁹ Cevdet Paşa, **Tarih**, II, s. 193-194.

⁵⁰ Cevdet Paşa, **Tarih**, II, s. 194.

⁵¹ Cevdet Paşa, **Tarih**, II, s. 194-195.

⁵² Cevdet Paşa, **Tarih**, II, s. 195.

⁵³ 17 Kasım 1781 bkz. Ahışalı, **Reisülküttâblık**, s. 43.

ahidnâmesinde olduğu gibi müslüman esirlerin serbest bırakılması tartışılırk en daha sonra karşılıklı olarak esirlerin serbest bırakılması kararlaştırılmıştı. Ancak yeni Reisülküttâp Hayri Efendi Kaptan -ı Derya Cezayirli Gazi Hasan Paşa'yı ziyaret ettiği zaman Paşa çekincelerini dile getirmişti: *"İspanya ile barış yapılmasının Garb ocaklarının iradesine bırakılmasında bir sakınca yoktur, ancak Garb ocaklarının (İspanya ile) barışa zorlanmaları da uygun olmaz "*.⁵⁴ Kaptan Paşa ayrıca esirlerin serbest bırakılmasına da karşı çıkmıştı: *"...halen Tersâne-i Âmire'de ve çekdirmelerde kullanılan esirlerin hepsi İspanyol esirleridir. Bunlar serbest bırakılırsa tersâne boşalır. Böyle kritik zamanlarda bu doğru değildir. İspanya'nın elinde ise en fazla yüzelli ikiyüz kadar müslüman esir vardır ve bunların Garb ocakları tarafından fidyeleri ödenerek kurtarılmaları mümkündür "*.⁵⁵

Muhtemel bir Rus-İspanyol yakınlaşmasından çekinen İsveç kralı İstanbul'daki temsilcisine Osmanlı-İspanyol barış görüşmelerine yardımcı olma emrini vermişti. Osmanlı Devleti ve İspanya arasındaki barış müzakerelerinin uzaması sebebiyle İsveç maslahatgüzârı Reis Efendiye kalan antlaşma maddelerinin zorlaştırılmadan tamamlanmasını ve görüşmelerin olumlu bir şekilde sonuçlandırılmasını tavsiye etmişti. Ayrıca İsveç temsilcisi hem Osmanlı Devleti'nin hem de İsveç'in Rusya'dan zarar gördüğünü ifade etmiş ve kuvvetli bir donanmaya sahip olan İspanya'nın küstürülmemesi gerektiğini ifade etmişti. Böyle bir durumda İspanya, Rusya ve Avusturya ile yakınlaşabilir veya Malta ve Ceneviz korsanlarını destekleyebilirdi. İspanya ile müzakerelerin olumlu sonuçlanması için İsveç baştercümanı İgnatius Mouradgea D'Ohsson İspanya elçisi Bouligny'nin emrine verilmişti ve görüşmelere katılmaktaydı.⁵⁶

Esas maddeler üzerinde büyük ölçüde anlaşma sağlanınca bu maddeler yazılı olarak Bouligny'ye verildi. Belirlenen beş maddeye göre İslâm topraklarından, Fas ve Yemen hakimlerinden başka bir devletle İspanya devleti arasında savaş olursa Osmanlı Devleti İspanya'nın düşmanlarına yardım etmeyecek; İspanya da Fransa ve

⁵⁴ Cevdet Paşa, **Tarih**, II, s. 197.

⁵⁵ Cevdet Paşa, **Tarih**, II, s. 197-198.

⁵⁶ Cevdet Paşa, **Tarih**, II, s. 198-199, Kemal Beydilli, "İgnatius Mouradgea D'Ohsson (Muradcan Tosunyan)," **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi**, XXXIV, 1984 ve BOA, **C.HR.** 89/4420.

Sicilyateyn devletlerinden başka bir devletle Osmanlı Devleti arasında savaş halinde İspanya Osmanlı Devleti'nin düşmanlarına yardım etmeyecek, Osmanlı Devleti Garb ocaklarına barışa teşvik edici fermanlar yazacak, esirler meselesi Sicilyateyn antlaşmasında olduğu gibi yani İspanya'nın tek taraflı olarak elindeki müslüman esirleri serbest bırakması şeklinde halledilecek ve son olarak İspanya Malta ve Ceneviz korsanlarının Osmanlı karşıtı faaliyetlerini engellemeye çalışacaktı.⁵⁷

İspanya tarafından Boulogny'ye bu beş maddenin kabul edildiği bildiril miş ve antlaşmanın otuz gün içinde sonuçlandırılması istenmişti.⁵⁸ Osmanlı Devleti'nin bir İspanyol-Rus yakınlaşmasından çekindiğini anlayan Boulogny bu sefer kendisi görüşmelerde zorluk çıkarmaya başlamıştı. Boulogny özellikle tarafsızlık maddelerinden Osmanlı Devleti'nin din birliği çekincelerini çıkarmak için çalışmıştı. Böylece İspanya Fas veya Yemen'le savaşa girmesi durumunda Osmanlı Devleti'nin onlara yardımına itiraz edebilecekti. Sadrazam ve Şeyhülislâm'la görüşüldükten sonra Boulogny'ye cevap verildi. Bu cevaba göre eğer Boulogny görüşmeleri keserek İspanya'ya dönecek olur ise kendisinin daha önce kabul ettiği maddeleri daha sonra nasıl reddettiğini gösteren belgeler İspanya kralına gönderilecek ve antlaşmanın Boulogny yüzünden imzalanamadığı ve yeni bir elçi gönderildiği takdirde antlaşmanın hemen imzalanacağı ifade edilecekti.⁵⁹ Bu tehdit üzerine Boulogny beş maddelik esası kabul etti ve kalan maddeler de Sicilyateyn ahidnâmesine göre düzenlendi.

Sonuç olarak yaklaşık üç yıl süren sürecin sonunda İspanya ile 14 Eylül 1782 tarihinde yirmibir madde ve bir sonuç kısmından oluşan bir ahidnâme ve bununla beraber bir tarafsızlık maddesi imzalanmıştı.⁶⁰ Antlaşma imzalandıktan sonra Avrupa devletleri nezdinde ses getirmiş ve gizli bir madde ile Osmanlı Devleti'nin düşmanlarına karşı Cebelitarık boğazının kapatılacağı söylentisi yayılmıştı.⁶¹ Antlaşma 24 Aralık 1782'de İspanya kralı III. Carlos, 24 Nisan 1783'te de I.

⁵⁷ Cevdet Paşa, **Tarih**, II, s. 200-201.

⁵⁸ Cevdet Paşa, **Tarih**, II, s. 202.

⁵⁹ Cevdet Paşa, **Tarih**, II, s. 203.

⁶⁰ Antlaşma maddeleri için bkz. Cevdet Paşa, **Tarih**, II, s. 338.

⁶¹ Johann Wilhelm Zinkeisen, **Geschichte des Osmanischen Reiches in Europa**, cilt VII, Gotha, 1863, s. 367.

Abdülhamid tarafından onaylanarak yürürlüğe girmişti. İspanya temsilcisi Don Juan de Bouligny Ekim 1784'te padişahın huzuruna kabul edilmiş ve ilk daimi İspanyol elçisi olarak göreve başlamıştı.⁶²

Osmanlı Devleti ve İspanya arasındaki barış müzakerelerine Sadrazamın ve Sultanın müdahaleleri çok sınırlı olmuş, görüşmeleri daha çok reisülküttâblar diğer devlet adamlarına danışarak idare etmişlerdi. İspanya elçisi Bouligny ile görüşmeler aralıklı olarak Abdürrezzak Bahir Efendi, Halil Hamid Efendi, Süleyman Feyzi Efendi ve Hayri Efendi'nin reisülküttâblıkları döneminde devam etmişti. Bu kişiler görev süreleri boyunca benzer şekilde hareket etmişler ve İspanya ile bir barış imzalanması hususunda hiçbir heves göstermemişler, aksine görüşmeleri zamana yayma ve yavaşlatma politikası takip etmişlerdi. I. Abdülhamid müzakerelerin kesilmemesi ve hayırlı bir sonuca ulaşması için tenbihlerde bulunmuş, ayrıca Sicilyateyn ve İsveç elçileri de Osmanlı-İspanyol barış görüşmelerinin olumlu bir şekilde sonuçlanması için Osmanlı tarafını teşvik etmişlerdi.

İspanya sadece Sicilyateyn ahidnâmesi benzeri bir antlaşma ve Garb ocaklarını barışa teşvik için bir ferman istemekteydi. Osmanlı tarafı ise müzakerelerin başından itibaren devletin elde edeceği siyasi faydaları gösteren bir “esas” üzerinde ısrar etmekteydi. Sonuç olarak Osmanlıların istedikleri tarafsızlık maddesi antlaşmaya dahil olmuş, Garb ocakları, esirler, Malta, Roma ve Ceneviz korsanları ile ilgili maddeler de antlaşmaya eklenmiştir.

1.2.2. İspanya Ahidnâmesi ve Değerlendirilmesi

Osmanlı ve İspanya devletlerini yakınlaşmaya iten sebepler ve bu yakınlaşmadan beklentileri oldukça farklı idi. İspanyollar, III. Carlos'un idaresinde bir yenileşme dönemi içerisinde ticari faaliyetlerini arttırmaya gayret ediyorlar ve yüzyıllardır İspanya'ya egemen olan geleneksel askeri -dini özelliklerini kırıp, “tüccar” zihniyeti benimsemeye çalışıyorlardı. Bu amaçla gerçekleştirdikleri bir dizi

⁶² Beydilli, “İspanya,” s. 167-168 ve bkz. **Articulos de Paz y Comercio Ajustados con la Puerta Otomana en Constantinopla á 14 Septiembre 1782.**

açılım içerisinde Garb ocaklarının İspanyol ticaretine zarar vermesini engellemek ve Osmanlı Devleti ile bir ahidnâme imzalayarak ticarete başlamak önemli bir yer tutmaktaydı. Öte yandan, Osmanlılar, ağırlıklı olarak askeri-dini karakterlerini muhafaza etmekteydiler ve ticari faaliyetlerini arttırmak için İspanyollar kadar hevesli değillerdi. Ancak Osmanlılar, hristiyan bile olsa, yabancı bir devlet ile yakınlaşmaya ve askeri ittifaklara girme konusunda aynı isteksizliği göstermiyorlardı. Dolayısıyla İspanya'nın tekliflerine her zaman elde edilebilecek muhtemel siyasi ve askeri kazançlar açısından bakmışlardı.

Farklı gündemlerin uzun süre çatışması sonucunda ortaya çıkan ahidnâme İspanyolların istediği gibi ağırlıklı olarak barış ve ticaret antlaşması karakterini muhafaza etmektedir. Yine İspanyolların Garb ocaklarına barışa teşvik yönünde istenilen fermanların verilmesi talebi on yedinci maddede yer almaktadır. Bu maddede Osmanlıların Garb ocaklarına İspanya ile barış yapmaları konusunda telkinde bulunacakları belirtilmiştir. Buna karşılık antlaşmanın sonuç bölümünde İspanya kralının da Malta, Ceneviz ve Roma korsanlarını engellemek için çaba göstereceği hususu yer almaktaydı. Osmanlıların talep ettikleri siyasi esas meselesi de ayrı bir madde olarak düzenlenmişti. Kamuoyuna ilan edilmeyen ve gizli olan bu madde Osmanlı ve İspanya devletlerinin tarafsızlık esaslarını içermektedir.

Bu ahidnâme iki devlet temsilcileri arasında hararetle müzaker edilmiş, ve özellikle de Osmanlılar İspanyol tarafının hiç gündeminde olmayan bir tarafsızlık maddesinin de antlaşmaya ilave edilmesini sağlamışlardı. Sonuç olarak Osmanlı ve İspanya devletleri arasından imzalanan ahidnâme her iki tarafın da beklentilerini büyük ölçüde karşılamıştı. Burada verilen ahidnâmede Başbakanlık Osmanlı Arşivinde bulunan İspanya Nişân Defteri'ndeki kayıt esas alınmış ve İspanyolca versiyonla karşılaştırılması yapılmıştır. Aşağıda antlaşma maddeleri sadeleştirilmiş ve özet halinde verilmektedir:

Birinci madde: Osmanlı ve İspanya devletleri arasında dost olan Fransa, İngiltere, Felemenk ve İsveç devletleri gibi barış yapılmıştır. İki devletin vatandaşları için deniz ve kara ticaretine izin verilmiştir. Tarafların gemileri limanlarda n ihtiyaç duydukları metalleri satın alabileceklerdir.

İkinci madde: Osmanlı ve İspanya devletleri arasında gümrük oranı %3 olarak belirlenmiştir.

Üçüncü madde: Osmanlı Devleti'nin uygun olan iskele ve sahil bölgelerinde İspanya konsolosluk açabilecektir. Konsoloslar, tercümanları ve bunların adamlarına gerekli beratlar verilecektir. Bu kişilere diğer dost devletlerin temsilcilerine davranıldığı gibi davranılacaktır.

Dördüncü madde: Kudüs ve diğer Osmanlı topraklarına giden İspanyol seyyahlara diğer dost devletlere izin verildiği şekilde izin verilecek ve dostça davranılacaktır. Osmanlı topraklarında herhangi bir İspanyol tüccarı, vatandaşı veya İspanya'ya t âbi olanlardan biri hayatını kaybedecek olur ise mallarına devlet görevlileri tarafından el konulmayacak, bu mallar herhangi bir ödeme talep edilmeden İspanyol temsilcilerine iade edilecektir. İspanya'daki Osmanlı vatandaşları için de aynı uygulama geçerli olacaktır.

Beşinci madde: Konsolos ve tercümanları ile dörtbin akçeden büyük bir dava olur ise bu dava bulundukları bölgede görülmeyecek, İstanbul'a havale edilecektir. Osmanlı ve İspanyol vatandaşları herhangi bir sebepten dava ile kadiya gittiklerinde tercüman bulunmadıkça dava görülmeyecektir. Dava konusu olan mal veya borç kayıt altına alınacaktır. İspanyol vatandaşları arasındaki anlaşmazlıklar kendi konsolos ve tercümanları vasıtasıyla görülecektir. İspanya'da bulunan Osmanlı vatandaşları için de aynı kaideler geçerli olacaktır.

Altıncı madde: Osmanlı görevlileri İspanya'ya t âbi olanlardan her kim olursa olsun birini haps etmeyecekler, biri ele geçirildiği zaman konsolosu talep ederse ona teslim edilecek ve suçuna göre cezalandırılacaktır.⁶³

⁶³ Yabancı devletlerin konsolos ve tercümanlarının hapsedil memeleri ile ilgili hükümler daha önceki ahidnâmelerde yer almakla birlikte 1740 Fransa ve 1782 İspanya ahidnâmeleri ile bu ayrıcalık oldukça genişletilmişti. İspanya ahidnâmesinin altıncı maddesi gereksiz yere hiçbir İspanyol'un hapsedilmemesini öngörmekt eydi ve geniş bir şekilde yorumlanması mümkündü. Bkz. Maurits H. Van den Boogert, **The Capitulations and the Ottoman Legal System: Qadis, Consuls and Beratlis in the 18th Century**, Leiden, Boston, Brill, 2005, s. 210 ve 228.

Yedinci madde: Osmanlı Devleti, vatandaşları ve tüccarları için İspanya'nın Alicante şehrinde bir şebender bulunduracaktır ve Osmanlı tarafının İspanyol temsilcileri için tanıdığı serbestlik bunlar için de geçerli olacaktır.

Sekizinci madde: Fırtına sebebiyle limanlara sığınan gemilere yardım edilecek ve kazaya uğrayan gemilerdeki mallar ilgili devletin temsilcisine iade edilecektir.

Dokuzuncu madde: İki tarafın gemileri asker ve cephane naklinde kullanılmak için zorlanmayacaklardır.

Onuncu madde: İspanya'ya giden Osmanlı gemileri genel uygulama olan karantinadan sonra kabul edileceklerdir.

Onbirinci madde: Osmanlı savaş gemileri denizde İspanyol savaş gemilerine tesadüf ederler ise bayrak çekip, dostluğu göstermek için karşıdan top ile selamlama yapılacaktır, Osmanlı gemileri de dostane karşılık vereceklerdir. İki tarafın ticaret gemileri denizde karşılaştıkları zaman birbirlerini bayrak açıp selamlayacaklardır. İki tarafın savaş gemileri diğer devletin ticaret gemileri ile karşılaşır, ticaret gemisine yardım edilecek, filika ile iki adam gönderilip ticaret gemisinin belgeleri kontrol edilecektir. İki devletin belge ve bayraklarının bilinmesi için bunların örnekleri karşılıklı olarak temin edilecektir.

Onikinci madde: Eğer bir İspanyol müslüman olur ise ve bu durumunu kendi konsolos ve tercümanının yanında tekrar eder ise önce borçlarını ödeyecek sonra elinde başkalarına ait mal var ise bunlar konsolosuna teslim edilecektir.⁶⁴

Onüçüncü madde: İspanyol tüccar veya vatandaşları Osmanlı Devleti'nin düşmanı olan korsanlara yardım etmeyecek ve onlara katılmayacaklar, korsanlara karşı bir saldırıda onlara zarar verilmeyecek, eşyaları ile tahliye edeceklerdir. İspanyol bayrağı ve patente denilen yol kağıdı olan bir gemi Osmanlı korsanları tarafından ele geçirilir ise gemi, tüccarlar ve malları mümkün olduğunca devletine iade edilmeye

⁶⁴ İslâmiyeti kabûlün yabancı tüccarlar tarafından borçlarından kurtulma aracı olarak kullanılması mümkündü. Ahidnâmelerde sadece ellerinde başka tüccarlara ait olan mallar var ise bunların iadesi düzenlenmekteydi. İlk defa 1740 Sicilyateyn ahidnâmesi ile din değiştiren kimsenin önce borçlarını ödemesi gündeme gelmişti. Benzer hükümler 1740 Fransa, 1746 Danimarka ve 1782 İspanya ahidnâmelerinde de yer almıştır. Bkz. Boogert, **The Capitulations and the Ottoman Legal System**, s. 212.

çalışılacaktır. Ayrıca Osmanlı Devleti'nin düşmanı olan gemilerden ele geçirilenlerin de serbest bırakılmasına gayret edilecektir.

Ondördüncü madde: İki devletin elinde bulunan esirler bu işte görevli olanların yardımıyla uygun bir bedel ile serbest bırakılacak veya mübadele edileceklerdir. Esirlere serbest bırakılmalarına kadar iyi davranılması konusunda dikkat edilecektir.

Onbeşinci madde: Bir İspanyol vatandaşı gümrükten eşya kaçırmış ise diğer dost olan devletlerin vatandaşları gibi cezalandırılacaktır. İspanyol tüccarları istedikleri gibi simsar istihdam edebilecekler ve bunların ticaretine müdahale edilmesine izin verilmeyecektir. Osmanlı sularına giren gemileri de diğer dost devletlerin gemileri gibi yoklanacaklardır.

Onaltıncı madde: Osmanlı gemilerine İspanya'ya tâbi olan sahillerde gemi seçildiği ve gemiden de kara görüldüğü yere kadar düşman tarafından takip ve saldırısına izin verilmeyecektir. Osmanlı gemileri de İspanya ile dost olan devletlerin gemilerine saldırmayacak ve bu durum ilgili devletlere bildirilecektir.

Onyedinci madde: Osmanlı Devleti'ne tâbi Ülgün ve Arnavutluk'ta olan korsanların İspanya gemilerine düşmanlık göstermemeleri, iskele ve kıyılarına geldiklerinde dostane davranılması ve gerektiğinde bunlara yardım edilmesi esastır. Korsanlıktan doğan zararlar tazmin ettirilecektir. Osmanlı Devleti'nin emirlerine karşı çıkan korsanlara müdahale edilmesi antlaşma hükümlerini etkilemeyecektir. Osmanlı ve İspanya devletleri arasındaki bu barış antlaşması Garb ocaklarına haber verilecek, barış konusunda iradeleri kendilerinde olmak kaydıyla, İspanya ile barış tavsiye edilecektir.

Onsekizinci madde: Osmanlı ve İspanya limanlarında iki devletin düşmanı olan devletlerin gemilerinin donatılmasına izin verilmeyecektir. Düşman bayrağı ile gemilerin Osmanlı ve İspanya gemilerine saldırmasına izin verilmeyecektir. Taraflar birbirlerinin gemilerine yardım edecekler ve kendi gemileri limandan ayrıldıktan yirmidört saat sonrasına kadar düşman gemilerinin çıkışına müsaade edilmeyecektir. Bununla beraber bir düşmanlık hilesi sonucu tarafların gemilerinden biri düşman tarafından ele geçirilir ve eğer bu gemiye yardım imkanı yok ise, taraflar bu

durumdan dolayı sorumlu tutulmayacaklardır. Osmanlı ve İspanyol gemilerinin düşman bayrağı veya düşmandan yol kağıdı almasına izin verilmeyecektir. Böyle bir durumla karşılaşıldığı zaman gemi zabiti diğerlerine ibret olması için gemi direğine asılacaktır. Bunların gemileri, hizmetkarları ve malları ele geçirenin esir ve ganimeti olacaktır. Tarafların vatandaşlarından ve memleketlerinde ikamet edenlerden başkasına yol kağıdı ve bayrak verilmeyecektir.

Ondokuzuncu madde: İspanyol konsolosları ticarete dair mallarının gümrüklerini ödedikleri zaman diğer dost devletlerden tahsil olunan konsolota resmi de alınmasına izin verilecektir. İspanyolların barut, top ve sila h gibi memnu mallar haricindeki ticarı malları gemilere yüklemelerine engel olunmayacaktır.

Yirminci madde: İspanyolların ticaretle ilgili işlerinde diğer dost devletlerin tüccarına davranıldığı gibi davranılacak, geçerli olan başka bir sikke teklif edilmeyecek, ve getirdikleri sikkeden yürürlükte olandan başka bir vergi talep edilmeyecektir.

Yirmibirinci madde: Limandan ayrılmak üzere olan bir gemi dava bahanesi ile alıkonulmayacak, dava konsolos vasıtasıyla geciktirilmeden görülecektir. İspanyollardan cizye veya başka bir vergi talep edilmeyecektir. Burada belirtilmeyen hususlarda diğer dost devletler için uygulanan kaideler geçerli olacaktır. Her iki devlete de gerekli ve faydalı görülen maddeler görüşüldükten sonra bu ahidnâmeye eklenebileceklerdir.

Sonuç: Osmanlı ve İspanya devletleri arasında imzalanan bu barış antlaşmasının maddeleri zarar görmeden korunacaktır. Her iki tarafın halkına bu barış ve dostluk hali ilan edilecektir. Bu antlaşma onaylanıncaya kadar oluşabilecek zararlar tazmin edilmeyecektir. Bu antlaşma sekiz ay içinde onaylanacaktır. Her ne kadar Malta, Ceneviz ve Roma bağımsız hükümetler olsalar da İspanya kralı bu hükümetlerin Akdeniz’de korsanlık faaliyetlerini engellemek için aracı olacak ve Osmanlı tarafı gelişmelerden haberdar edilecektir. Bu antlaşma imzalanarak murahhasa teslim olunmuştur. 7 Şevval 1196 (15 Eylül 1782) Vezirülazam Esseyid Mehmed Paşa.

Tarafsızlık maddesi: Yirmibir maddelik ahidnâmeye bu madde de eklenmiştir. Bu madde de aynen ahidnâme maddeleri gibi imzalanmış ve mü hürlenmiş sayılmaktadır. Osmanlı devletinin Fransa ve Sicilyateyn devletlerinden başka bir devletle savaşa girmesi durumunda Büyük İspanya devleti kesinlikle ve hiçbir şekilde Osmanlı devletinin düşmanlarına yardım etmeyecek ve tamamen tarafsız olacaktır. Aynı şekilde Osmanlı devleti de din birliğinden dolayı yardım etmek zorunda olduğu Fas ve Yemen dışında bir devletle İspanya arasında bir savaş halinde İspanya'nın düşmanlarına gizli veya açık, hiçbir şekilde yardım etmeyecek ve tamamen tarafsız olacaktır.

Bu ahidnâme'yi önce şekil yönünden inceleyecek olursak İspanya kralı III. Carlos için kullanılan elkâb ın hristiyan hükümdarlar için kullanılan genel elkâb gibi olduğunu görürüz. İspanya elçisine verilen ahidnâme nüshasında şu ifadeler yer almaktadır: “*iftiharü'l-ümerâi'l-'izami'l-'İseviyye muhtarü'l-küberâi'l-fihâm el Mesîhiyye muslih-i masâlih-i cemâhirü't-tâyîfetü'n-nasrâniyye hala Büyük İspanya ve Kastilya ve Leon ve Aragon kralı vesâir diyarların hükümdarı haşmetlü miknetlü Don Karlos*” Elkâbdan sonra yer alan dua formu da yine hristiyan hükümdarlar için kullanılan forma uymaktadır: “*hatem-allâhu 'avâkibuhû bi'l-hayr ve'r-reşâd*”.⁶⁵ Bouligny'nin Osmanlı yönetimine sunduğu nüsh ada ise İspanya kralı için şu kalıp kullanılmıştır: “*Înâyet-i Bârî ile İspanya ve Kastilya ve Leone ve Aragone ve Hindistan-ı şarkî ve garbî ve bahr-ı sefid ve muhitte vaki kendüye tâbi cezirelerin kralı haşmetlü miknetlü prenç Don Karlos*”.⁶⁶ Sonuç olarak İspanya kralı için kullanılan elkâbda yeni bir uygulamaya gidilmemiş, hristiyan hükümdarlar için kullanılagelen ifadeler devam ettirilmiştir.

İspanya'nın Osmanlı Devleti ile barış imzalamasındaki en önemli sebeplerden birisi Garb ocaklarını barışa ikna edecek fermanlar almaktı. Bu konu aynı zamanda Osmanlı tarafının da müzakerelerde en zorlandığı konulardandı. Öncelikle Garb ocakları büyük ölçüde bağımsız hareket etmekteydiler ve İstanbul'un emirlerini her zaman dinlemiyorlardı. İkincisi her ne kadar bağımsız hareket etseler de Garb

⁶⁵ BOA, **İspanya Nişân Defteri**, A.DVNS.DVE.d.00046.1.00002 ve M. Tayyib Gökbilgin, **Osmanlı İmparatorluğu Medeniyet Tarihi Çerçevesinde Osmanlı Paleografya ve Diplomatik İlimi**, İstanbul, Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1979, s. 64 -67 ve 69.

⁶⁶ BOA, **İspanya Nişân Defteri**, A.DVNS.DVE.d.00046.1.00005.

ocakları Osmanlı Devleti'nin Akdeniz'de hristiyanlara karşı gazâ ve cihâd yapan yegâne unsurlarıydılar. Sonuç olarak İspanya'nın istediği ferman konusu antlaşmaya girmişti. Ahidnâmenin onyedinci maddesi gereği olarak Garb ocaklarının her birine ayrı ayrı hatt-ı hümayunlar yazılarak İspanya ile Osmanlı Devleti'nin barış antlaşması imzaladığı haber verilmiş ve Garb ocaklarının da İspanya ile barış yapmalarının uygun olacağı bildirilmişti.⁶⁷ Bunun üzerine İspanya Trablusgarb ve Tunus ile birer ahidnâme imzalanmıştı.

Bununla beraber Cezayirli daha önce Kaptan -ı Derya Cezayirli Gazi Hasan Paşa'nın da bildirdiği gibi İspanyollar ile herhangi bir antlaşma yapmak için pek de hevesli değillerdi. Çünkü bunlar geçimlerinin büyük kısmını korsanlık ile sağlıyorlardı.⁶⁸ Daha önce İspanyolların barış girişimlerine İstanbul'un onayı olmadan olmaz yanıtını veren Cezayir Beylerbeyi Mehmed Paşa 24 Aralık 1782'de İstanbul'un barışa teşvik eden fermanı geldikten sonra bile olumsuz tutumunu değiştirmemişti.⁶⁹ Cezayir'in olumsuz tutumunun devam etmesi üzerine, Osmanlı fermanının işe yaramadığını gören ve İngiltere ile girdiği savaşı sona erdirmiş olan İspanya Cezayir'e karşı askeri müdahale seçeneğini gündeme tekrar gündemine aldı. Antonio Barceló komutasındaki İspanyol filosu 30 Haziran 1783'te Cezayir'e vardı ve 1 Temmuz'da bombardımana başladı. 8 Temmuz'a kadar devam eden bombardımanda kent on kez bombalandı. Ancak sonuç alınamayınca filo geri dönmeye kararı aldı. İspanyol filosunun çekilmesiyle Cezayir'de gerekli tamirat yapılmış ve ek önlemler alınmıştı. Cezayir'in İspanyol kuvvetleri karşısında elde ettiği bu başarı

⁶⁷ BOA, **İspanya Nişan Defteri**, A.DVNS.DVE.d.00046.1.00008, Garb ocaklarına verilen bu ferman muhtemelen İtalyanca tercümesiyle birlikte Bouligny'e verilmiş, o da orijinali kendisinde alıkoymuş, İtalyanca versiyonu İspanya'ya göndermişti. Bkz. Manuel Conrotte, **España y los Países Musulmanes**, s. 396-398.

⁶⁸ "Zikr olunan ocaklar (Garb ocakları) öteden beru mâl -ı ganâime me'luf ve filhakika idare-i umûr-ı ma'âşları ancak korsanlığa münhasır ve mevkuf olduğu ..." bkz. Ahmed Vâsıf Efendi, **Mehâsinü'l-Âsâr ve Hakâikü'l-Âhbâr**, haz. Mücteba İlgürel, İstanbul, Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1978, s. 147.

⁶⁹ Vâsıf, **Mehâsinü'l-Âsâr ve Hakâikü'l-Âhbâr**, s. 147, Galindo, "El Tratado de Paz Hispano-Argelino de 1786", s. 63 ve İdris Bostan, "Akdeniz'de Osmanlı Direnişi: İspanya'nın 1783 ve 1784 Cezayir Kuşatmaları," **Beylikten İmparatorluğa Osmanlı Denizciliği**, İdris Bostan, İstanbul, Kitap Yayınevi, 2006, s.123-124.

Osmanlı başkentinde sevinçle karşılanmış ve Cezayir'in ihtiyaç duyduğu mühimmat gemilerle gönderilmişti.⁷⁰

1784 Temmuz'unda tekrarlanan İspanyol filosunun saldırısına Portekiz, Napoli ve Malta gemileri de destek vermek teydi. Çünkü Akdeniz'de bu önemli korsanlık merkezinin imhası onların da çıkarınaydı. Fakat bu filo da sonuç alamadı ve Cartagena limanına çekilmek zorunda kaldı.⁷¹ 1785'te Cezayir'e üçüncü bir saldırı planlandığı esnada Cezayir Dayı'sının barış istediği haberlerinin gelmesi üzerine sefer hazırlıkları hemen askıya alındı ve barış görüşmelerine başlandı.⁷² Haziran 1786'da İspanya ile Cezayir arasında bir barış antlaşması imzalandı.⁷³ Ahmed Vâsıf Efendi 1787 yılında sefaretle İspanya'ya gittiği zaman bu antlaşma nın sonuçlarını gözlemleme fırsatı da bulmuştu. Bu antlaşmaya göre Cezayir'de bulunan 1250 İspanyol esirin fidyelerinin ödenerek serbest kalmalarını kabul edilmişti. Ayrıca İspanya antlaşma karşılığında çok miktarda nakit para, gemi malzemeleri ve cephane de teslim edecekti. Vâsıf Efendi ayrıca Madrid'de karşılaştığı bir Cezayirli'ye niçin barış yaptıklarını sormuştu. Cezayirli verdiği cevapta barışın çok sürmeyeceğini ve ödenen para ve mallar ile kazançlarının iyi olduğunu ifade etmişti.⁷⁴

İspanya ahidnâmesi'nin sonuç bölümünde III. Carlos, Malta, Ceneviz ve Roma korsanlarının Osmanlı Devleti aleyhine korsanlık faaliyetlerini engellemek için aracı olabileceğini belirtmişti. Çünkü İtalyan devletleri Garb ocakları ve Türkler ile ilgili konularda geleneksel olarak İspanyol politikasına bağlıydılar. İspanyolların Türklerle barış yapması onlara da örnek oluşturmaktaydı.⁷⁵ İspanya kralı Malta, Ceneviz ve Roma'daki İspanyol temsilciliklerine bu devletlerin Osmanlı devleti ile barışa teşvik edilmeleri konusunda çalışmalarını emrini verdi. Akdeniz'de Osmanlı

⁷⁰ Vâsıf, **Mehâsinü'l-Âsâr ve Hakâikü'l-Âhbâr**, s. 148-149, Galindo, "El Tratado de Paz Hispano-Argelino de 1786", s. 64, W. N. Hargreaves-Mawdsley, **Eighteenth-Century Spain 1700-1800**, s. 139 ve İdris Bostan, "Akdeniz'de Osmanlı Direnişi," s. 124 -125.

⁷¹ Vâsıf, **Mehâsinü'l-Âsâr ve Hakâikü'l-Âhbâr**, s. 202-204 ve Hargreaves-Mawdsley, **Eighteenth-Century Spain 1700-1800**, s. 139.

⁷² Galindo, "El Tratado de Paz Hispano-Argelino de 1786", s. 64-65.

⁷³ Galindo, "El Tratado de Paz Hispano-Argelino de 1786", s. 71, Hargreaves-Mawdsley, **Eighteenth-Century Spain 1700-1800**, s. 139-140 ve İdris Bostan, "Akdeniz'de Osmanlı Direnişi," s. 127 -128.

⁷⁴ Hadiye Tuncer, Hüner Tuncer, **Osmanlı Diplomasisi ve Sefaretnameler**, Ankara, Ümit Yayıncılık, 1993, s. 93-94.

⁷⁵ Salvatore Bono, **Yeniçağ İtalya'sında Müslüman Köleler**, çev. Betül Parlak, İstanbul, İletişim Yayınları, 2003, s. 518-519.

Devleti'ne en büyük tehdidi oluşturanlar Malta korsanları idi. XVIII. yüzyılın son çeyreğinde bile Malta korsanları Osmanlı gemilerine zarar vermeye devam ediyorlardı. Osmanlı Devleti de bunlarla mücadele için çeşitli fermânlar yazarak ilgilileri göreve çağırıyordu.⁷⁶ İspanya'nın ilk olarak Malta nezdinde yaptığı girişimler etkili oldu ve Büyük Üstad Osmanlılarla bir ateşkesi kabul etti. Cenevizlilerin korsanlığa son vermeleri için zorlanmalarına gerek yoktu. Ceneviz donanması zaten bir gerileme dönemi içindeydi ve 1783'e gelindiğinde askeri donanması tek bir kadırgaya indirilmişti. Roma'da da Papalığın donanma durumu Ceneviz donanmasına benzemekteydi ve Osmanlı denizciliğine karşı herhangi bir tehdit oluşturacak durumda değildi.⁷⁷

Boulogne 24 Kasım 1784'te Reis Efendi ile görüşmesinde İspanya'nın Malta'yı Osmanlı devleti ile barışa ikna etmesinin bir karşılığı olarak, Osmanlıların da Cezayir'i İspanya ile barışa ikna etmesi gerektiğini savunmuştu. Ayrıca İspanya'nın Cezayir saldırıları esnasında askeri yardıma bulunması nın da imzalanan ahidnâmeye aykırı bir durum olduğunu öne sürmüştü. Reis Efendi bu iddialara cevabında öncelikle Malta gibi küçük bir korsan devleti ile Osmanlı devleti'nin bir mütareke imzalamayı şanına yakıştıramayacağını belirtmiş, Malta ile bir barışın Cezayirle kıyaslanamayacağını söylemişti. Reis Efendi'ye göre Osmanlı tarafı ahidnâmede belirtilen barışa teşvik edici fermanları Garb ocaklarına göndermişti, ancak savaş ve barış konuları Garb ocaklarının kararı idi. Buna ek olarak Cezayir'e gönderilen mühimmat Cezayirliler tarafından satın alınmıştı ve devletlerarası hukuka göre bunda bir sakınca yoktu.⁷⁸

Bu ahidnâme Avrupa devletleri nezdinde ses getirmiş ve antlaşmada yer alan gizli bir madde ile İspanya'nın Sebte/Cebelitârik (Cebelitarık) boğazını Rus donanmasına karşı kapalı tutacağı söylentisi yayılmıştı.⁷⁹ İspanya ile imzalanan bu

⁷⁶ Ali Osman Çınar, "Mehmed Emin Edîb Efendi'nin Hayatı ve Tarih'i", **T.C. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yakınçağ Türk Tarihi Bilim Dalı**, Basılmamış Doktora Tezi, Danışman, Prof. Dr. Özcan Mert, İstanbul, 1999, s. 145 -146.

⁷⁷ Conrotte, **España y los Países Musulmanes**, s. 110-111.

⁷⁸ Vâsıf, **Mehâsinü'l-Âsâr ve Hakâikü'l-Âhbâr**, s. 206-207 ve Cevdet Paşa, **Tarih**, cilt III, s. 123.

⁷⁹ Zinkeisen, **Geschichte des Osmanischen Reiches**, cilt VII, s. 367.

ahidnâme en azından Osmanlı Devleti'nin arzu ettiği gibi siyasi, hatta askeri bir yakınlaşma olarak algılanmıştı.

II. BÖLÜM

İSPANYOL DAİMİ ELÇİLİĞİNİN TEŞEKKÜLÜ VE DİPLOMATİK FAALİYETLERİ

2.1. Bouligny'nin İlk Daimi Elçi Olarak Atanması ve Huzura Kabulü

Osmanlı Devleti ile barış ve ticaret antlaşmasını müzakere eden Don Juan de Bouligny bu görevi başarı ile tamamlaması üzerine 24 Kasım 1782'de İspanya kralı III. Carlos tarafından İspanya'nın İstanbul daimi temsilcisi olarak atandı.¹ Bu görevlendirme ile Bouligny elçiliğin kuruluş ve örgütlenme çalışmalarına başladı.² İspanya ahidnâmesinin karşılıklı olarak onaylanması sonucu Bouligny'nin elçi olarak varlığı yarı resmi bir durum kazandı. Bu yeni statünün iki önemli katkısı olmuştu. Bunlardan birincisi kendisine bir çorbacı'nın komutasında 60 yeniçeriden oluşan bir orta'nın tahsis edilmesi idi. Bu orta ile birlikte bir mihmandar ve iki çavuş da elçinin hizmetine verilmişti. İkinci önemli kazanım ise Bouligny'e "tayinat" bağlanması idi. Bu tayinat, barış antlaşmasının Nisan 1783'te onaylanmasından itibaren Aralık ayının sonuna kadar verilmişti. Bu tarihte Bouligny kendisine tahsis edilen tayinatın ve ortanın kaldırılmasına itiraz etmiş ve Sultan'ın huzuruna kabulüne dek bu imtiyazın devam etmesi gerektiğini savunmuştu.³

Bununla beraber Bouligny'nin Osmanlı yönetimi tarafından resmen tanınması için Padişah'ın huzuruna kabul edilmesi ve hediyelerini takdim etmesi gerekiyordu. Ancak hediyelerin İspanya'dan gelişi biraz gecikmişti. 1784 Martında Bouligny bu gecikmenin nedenlerini izah etmeye çalışmıştır. Bu açıklamaya göre Fas hakimi bir miktar nakit ve ailesinden iki kişinin İstanbul'a gidecek gemilerle birlikte götürülmesini İspanya kralından rica etmişti. Bu kişilerin ve söz konusu olan nakitin gemilerin hazırlandığı Cartagena limanına varmaları zaman almıştı. Ayrıca kötü hava koşulları da İspanya'da ulaşımı güçleştirmekteydi. Bouligny bu takririnde hediye

¹ Ozanam, *Les Diplomates Espagnols*, s. 195.

² Ortega, "Las Relaciones Hispano-Turcas", s. 158.

³ Garrigues, *Un Desliz Diplomático*, s. 176-177 ve BOA, H.H. 22/1070.

meselesine ek olarak Osmanlı Devleti'nin satın almak istediği 3 bin kantar siyah barut meselesinin gizli tutulmasını istemekteydi.⁴

İspanya kralı III. Carlos iki devlet arasındaki dostluğu vurgulamak için Sultan'a sunulacak hediyelerin Gabriel de Aristizabal komutasındaki küçük bir filo ile gönderilmesini emretmişti. Bu filo 80 topluk *Triufante*, 70 topluk *San Pascual* savaş gemilerinden, 18 topluk "bergantin" *Infante* ve daha sonra onlara katılan 26 topluk *Clotilde* fırkateyninden oluşmaktaydı. Bu filodaki görevli sayısı 1500'ü geçmekteydi. Bu filonun resmi görevinin yanı sıra Osmanlı Devleti'ni etkilemek ve İspanya'nın güçlü bir devlet olduğu imajını uyandırmak için hazırlandığı görülmektedir. Filo Osmanlı Devleti'ne sunulacak hediyelerle birlikte, Fas hakiminin bazı aile üyelerini ve elçi Bouligny'nin ailesini de taşımaktaydı.⁵

İspanyol filosunun İstanbul'a yolculukları sorunsuz olmamıştı. İspanya'nın Cartagena limanından hareket eden filo kötü hava koşulları sebebiyle bir süre Lugar Nuevo limanına sığınmak zorunda kalmış ve ancak 24 Nisan 1784 tarihinde tekrar İstanbul'a yelken açabilmişti. 22 Mayıs'ta Sicilya'nın Augusta limanına demir atan filo Malta'dan Ege denizi için rehber kaptan istemişti.⁶ Yaz başında Bâbıâli'ye başvuran Bouligny İspanya kralı'nın hediyelerini taşıyan dört İspanyol gemisi için Boğazlardan geçiş izni istemişti. İstenen izin verilmiş ve Boğaz kalelerindeki görevlilere gemilerin geçişleri esnasında her türlü yardımın yapılması emredilmişti.⁷ Yüzyıllardır Ege denizine girmeyen İspanyollar için rehber kaptan eşliğinde bile Ege denizini geçmek kolay olmamıştı. 27 Haziran günü *San Pascual* Limni adası yakınlarında karaya oturdu ve ancak acil onarımlar sonunda tekrar harekete hazır hale getirilebildi.⁸ Bununla beraber gemi sürekli olarak su alıyordu ve yol esnasında ancak geçici onarımlar yapılabiliyordu. 3 Temmuz'da *San Pascual* Çanakkale boğazını geçerken Nara burnu açıklığında geminin su almasını kontrol etmek zorlaştı. Diğer gemilerden gönderilen pompaların ve denizcilerin çabaları da geminin su

⁴ BOA, H.H. 22/1071.

⁵ Ricardo González Castrillo, *El Viaje de Gabriel de Aristizábal a Constantinopla en 1784*, Fundacion Universitaria Española, Madrid, 1997, s. 19-20.

⁶ Castrillo, *El Viaje de Gabriel de Aristizábal*, s. 22.

⁷ BOA, *İspanya Ahkâm Defteri*, s. 4, hüküm 4.

⁸ Castrillo, *El Viaje de Gabriel de Aristizábal*, s. 25-26.

almasını durdurmaya yetmedi. Bunun üzerine yakınlarda Kaptan Paşa'ya ait olduğu belirtilen bir vakıftan gelen Türkler İspanyol filosuna yardımcı olmuşlardı.⁹

Osmanlı idaresinin İspanyol filosuna yardım ı ile ilgili fermanı bölgeye 8 Temmuz'da ulaşmıştı. Öncelikle gemide bulunan mallar ve barut karada korumaya alınmıştı. Kaptan Paşa filonun durumu ile yakından ilgilenmiş ve yardım için adamlarından birini göndermişti.¹⁰ Geminin hasar gören gövdesinin tamiri için filoda bulunan 10 marangoz ve bir o kadar da Osmanlı marangozu ve 12 İspanyol kalafatçı çalışmış, İstanbul tersanesinden gönderilen 10 Rum yetersizlikleri nedeniyle geri çevrilmişti. Filonun İstanbul'a varışı onarımlar sebebiyle geciktiği için Aristizábal Boulogny ailesini ve Fas hakiminin akrabalarını *Infante* gemisi ile önden göndermeye karar verdi.¹¹ Bir taraftan da Osmanlı idaresi zarar gören geminin tamiri çalışmalarını da yürütmekteydi. Temmuz ayı sonunda Tersane -i Âmire Emini İspanyol birgandisinin tamiri için ihtiyaç duyulan 30 nefer kalafatçının 10'unun Âsitâne'den, kalan 20'sinin de Gelibolu ve Bozcaada'dan istihdam edilmesi gerektiğini ve ayrıca kalafat işlemi için gerekli olan 50 kantar siyah üstüpünün temin edilmesi gerektiğini belirtmişti.¹² İspanyol filosu ancak 10 Eylül'de Saros körfezine demir atabildi.¹³ Bu filo Aristizábal'ın deyimi ile *Haçlılar döneminden beri ilk kez* İstanbul'u ziyaret eden İspanyol gemileri idi.¹⁴

İspanyol filosunun komutanı Aristizábal sadrazamla görüşmek istemiş, ancak kendisinin bir elçi sıfatını taşınamaması sebebiyle Bâbüâli'ye yapacağı resmi bir ziyaret uygun görülmemişti. Bunun yerine Aristizábal'ın askeri birliklerin eğitimlerini izlemek üzere Kağıthâne'ye davet edilmesine ve sadrazam ile orada tesadüfen karşılaşmış gibi yapılarak görüşmesine karar verilmişti. Ziyaret günü sadrazam ve Aristizábal Kağıthâne'ye gelmişler ve talimleri izlemişlerdi. Humbaracıların attıkları her bomba hedefe isabet etmiş ve sürat topçuları da dakikada onbir atış yaparak büyük bir başarı göstermişlerdi. Bunun üzerine Aristizábal gemilerinden getirdiği

⁹ Castrillo, *El Viaje de Gabriel de Aristizábal*, s. 28-29.

¹⁰ Castrillo, a.g.e. s. 28-29.

¹¹ Castrillo, *El Viaje de Gabriel de Aristizábal*, s. 30.

¹² BOA, C.BH. 246/11418.

¹³ Castrillo, *El Viaje de Gabriel de Aristizábal*, s. 90.

¹⁴ Castrillo, *El Viaje de Gabriel de Aristizábal*, s. 9.

İspanyol humbaracı ve topçuların marifetlerini göstermek istemiş, ancak İspanyol humbaracıların bombaları hedefleri bulmadığı gibi, topçuları da dakikada ancak dört atış yapabilmişlerdi. Buna rağmen sadrazam İspanyolları utançtan kurtarmak için onları tebrik etmiş ve hediyeler vermişti.¹⁵ Aristizábal'ın raporundan yola çıkılarak hazırlanan eserde ise bu olaydan pek bahsedilmemekte, sadece sadrazamın İspanyol topçularının maharetini görmek istediği konusu yer almaktadır. Yine aynı esere göre gösteriden sonra sadrazam Aristizábal'i yanına oturtmuş ve kahve içip, bir saatten fazla sohbet etmişlerdi.¹⁶

Don Juan de Bouligny ve İspanyol heyeti 6 Ekim 1784¹⁷ tarihinde hediyelerini takdim için I. Abdülhamid'in huzuruna kabul edildiler. Bouligny'ye samur kürk ve maiyetinde olanlara hilatlar giydirildi. İspanyol heyeti tarafından 4 Mağripli ve 60 Türk padişaha hediye olarak serbest bırakılmıştı. Padişah bu esirlerin haline acıyarak onlara 1500 kuruş, Darussaade ağası da 1000 kuruş vermiş ve daha sonra Bâbü'lî'ye dönüşlerinde Sadrazam tarafından da 1000 kuruş verilerek esirler sevindirilmişti.¹⁸ Serbest bırakılan müslüman esirlerin yanı sıra hediye olarak "16 kutu çikolata, 24 çuval kakao, 4 kutu kına, 4 kutu Havana tütününü, bir adet küçük altın sofrta takımı, 4 adet gümüş sofrta takımı, 13 paket altın ve gümüş işlemeli ipek kumaş, 21 paket değişik cinsten çok lüks kumaş, bir miktar lama yünü ve şahane bir sefer çadırı" verildi.¹⁹ I. Abdülhamid'in dikkatini en çok bu sefer çadırı çekmişti. Zira bu çadır XV. yüzyılda İspanya müslümanlarına karşı yürütülen Granada Savaşı esnasında İspanya kralı Fernando tarafından kullanılmıştı ve büyük bir tarihi öneme sahipti. İspanya bu anlamlı hediye ile islâm ve hristiyan dünyaları arasında savaş

¹⁵ Vâsıf, **Mehâsinü'l-Âsâr ve Hakâikü'l-Âhbâr**, s. 196 ve Cevdet Paşa, **Tarih**, cilt III, s. 77-78.

¹⁶ Şüphesiz İspanya kralı III. Carlos sunulan ve daha sonra İspanyol kamuoyu için basılan bir eserde topçuların başarısızlığı gibi utanç verici bir olayın yer almamasını anlayışla karşılamak gerekir. Bkz. Castrillo, **El Viaje de Gabriel de Aristizábal**, s. 91.

¹⁷ İspanyol elçisinin hangi gün huzura kabul edildiği konusunda dönemin kaynakları mutabık değildir. Vâsıf Tarihinde Hicri 19 Zilkade 1198 yani 4 Ekim 1784 tarihi verilmektedir. Bkz. Vâsıf, **Mehâsinü'l-Âsâr ve Hakâikü'l-Âhbâr**, s. 200-201. Bouligny'nin Padişaha sunacağı hediyeleri getiren Kaptan Aristizábal'ın hatıratında ise 6 Ekim tarihi verilmektedir. Bkz. Castrillo, **El Viaje de Gabriel de Aristizábal**, s. 92. Bu karışıklık araştırma eserlerini de etkilemiştir. Didier Ozanam İspanyol diplomatlarıyla ilgili eserinde 8 Ekim tarihini verir. Bkz. Ozanam, **Les Diplomates Espagnols**, s.195. Kemal Beydilli 3 Ekim tarihini vermektedir. Bkz. Beydilli, "İspanya", **DİA**, s. 167. Manuel Conrotte ise Bouligny'nin 7 Ekim günü huzura kabul edildiği bilgi sini verir. Bkz. Conrotte, **España y los Países Musulmanes**, s. 118.

¹⁸ Vâsıf, **Mehâsinü'l-Âsâr ve Hakâikü'l-Âhbâr**, s. 200-201 ve Cevdet Paşa, **Tarih**, cilt III, s. 80.

¹⁹ Castrillo, **El Viaje de Gabriel de Aristizábal**, s. 35-36 ve Ozanam, **Les Diplomates Espagnols**, s. 196.

döneminin sona erdiğini ve barış çağının başladığını vurgulamak istiyordu.²⁰ Sultan'ın huzuruna kabul edilen ve hediyelerini sunan Bouligny'nin daimi elçilik görevi artık Osmanlı yönetimi tarafından da resmen tanınmıştı.

İspanya kralı'nın hediyelerini getiren Aristizábal komutasındaki İspanyol filosu bir müddet İstanbul'da kaldıktan sonra dönüş yolculuğuna başladı. Gemilerin Boğazlardan çıkışı için gerekli emirler verilmiş²¹ ve İspanya'ya dönüşlerine kadar Akdeniz'de uğradıkları Osmanlı limanlarından ihtiya ç duydukları nesneleri günlük fiyattan satın almalarına engel olunmaması için de emirler yazılmıştı.²²

2.2. Elçiliğin Faaliyetleri: Tercüman Temini

İspanyol elçiliğin ilk ele aldığı mesele Osmanlı yönetimi ile irtibat kurmak ve bunun için gerekli olan tercümanlar temin etmek olmuştu. Bouligny'nin de kısa sürede farkına vardığı gibi dragoman denen tercümanlar sadece tercüme işiyle uğraşmıyorlar, aynı zamanda yabancı elçiliklerle Osmanlı yönetimi arasındaki iletişimi sağlıyorlardı.²³ Genellikle uzun süre görevde kalmayan yabancı elçiler İstanbul'da işlerin nasıl yürüdüğünü bilen bir uzmana ihtiyaç duyuyorlardı. Bir elçinin dragomanı onun tercümanı olmasının yanı sıra Osmanlı yönetimi ile ilgili konularda profesyonel siyasi danışmanı konumundaydı. Elçilik drago manı Osmanlı bürokrasisi ile divan-ı hümayun baş dragomanı aracılığı ile temasa geçmekteydi. Dragomanlar genellikle Osmanlı Devleti'nin gayrimüslim tebaasından gelmekteydiler. Bunlar arasında Levanten denilen Katolik Latinler, Rumlar ve Katolik Ermeniler başı çekmekteydiler.²⁴

İstanbul'daki İspanyol temsilciliğinde görev yapan üç tercümandan ilki elçilik bünyesinde görev yapan resmi tercüman, ikincisi Osmanlı yönetimi ile teması

²⁰ Garrigues, *Un Desliz Diplomático*, s. 263.

²¹ BOA, *İspanya Ahkâm Defteri*, s. 4, hüküm 7.

²² BOA, *İspanya Ahkâm Defteri*, s. 4, hüküm 8.

²³ Antonio Jurado Aceituno, "Bir Filolog Olarak Dragoman," *İspanya-Türkiye: 16. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Rekabet ve Dostluk*, ed. Pablo Martin Asuero, çev. Peral Bayaz Çarum, İstanbul, Kitap Yayınevi, 2006, s. 218-219.

²⁴ Dragomanların statüleriyle ilgili olarak bkz. Alexander H. De Groot, "Dragomans' Careers: Change of Status in Some Families Connected with the British and Dutch Embassies at Istanbul 1785-1829," *Turkology Update Leiden Project Working Papers Archive*, Department of Turkish Studies, Universiteit Leiden, www.let.leidenuniv.nl/tcimo/tulp/Research/ahdg3.pdf.

sağlayan ve dışardan istihdam edilen Bâbîâli tercümanı ve sonuncusu da gümrük ve ticaret işlerine bakan ve yine dışardan istihdam edilen bir tercümandı.²⁵ Antonio Jurado Aceituno İspanyol elçiliğinde çalışan ilk tercümanların bir listesini vermektedir. Bu liste, Saray tercümanı veya resmi tercüman Cosimo Comidas²⁶, ilk Bâbîâli tercümanı Henrique Giuliani, sonraki Bâbîâli tercümanı Jaime Talamás, gümrük ve denizcilik tercümanı Francisco Talamás ve elçi Juan de Bouligny'nin yeğeni olan dil oğlu Lorenzo Mabili'den oluşmaktadır. Aceituno'ya göre dragoman olarak gayrimüslimler ve İtalyanlar istihdam edilmişti.²⁷ Elçilik sekreterliği görevini de 1782'den 1799'a kadar elçi Bouligny'nin oğlu José Eliodoro de Bouligny yürütmüştü.²⁸

Bouligny tercüman temini meselesinin tamamen halledilmesi için İstanbul'da bir dil oğlanları (jovenes de lenguas) okulunun kurulmasını önermişti. Böylece Türklerin gelenek ve göreneklerine aşina, doğu dillerini bilen İspanyol asıllı tercümanlar yetiştirilebilecekti.²⁹ Bununla beraber tercüme ve tercüman sorunu iki taraflı gibi görünmektedir. Osmanlı dışişleri hizmetinde ispanyolca bilen bir tercümanın istihdam edilip edilmediği henüz bilinmemekle beraber, böyle bir tercümanın en azından başlangıçta bulunmadığına dair göstergeler vardır. Örneğin Osmanlı tarafı İspanyol elçiliğinden İspanya kralı tarafından gönderilen bazı mektupların Fransızca veya İtalyanca'ya çevrilmesini rica etmişti. Ayrıca Ahmed Vâsıf Efendi de İspanya sefareti dönüşü kralın verdiği mektupların tercümesi için Bouligny'ye başvurmuştu. Bunlara ek olarak Osmanlı arşivinde bulunan bir belge de

²⁵ Aceituno, "Bir Filolog Olarak Dragoman", s. 219.

²⁶ Cosimo Comidas de Carbognano veya Kozmaz Kömürçyan Osmanlı tebaasından bir Ermeni idi ve babası Hovannes Kömürçyan Sicilya Krallığı'nın İstanbul elçiliğinde tercüman olarak görev yapmış ve soyadını İtalyancalaştırarak Carbognano adını almıştı. Cosimo Comidas önce Sicilya elçiliğinde dil oğlanlığı ve tercümanlık yapmış daha sonra da İstanbul'daki İspanya elçiliğinde tercüman olarak görev almıştı. Comidas Dragomanlık işinin yanı sıra İstanbul üzerine önemli bir eser vermiştir. Bkz. C.C. Carbognano, **18. Yüzyılın Sonunda İstanbul**, Çev. Erendiz Özbayoğlu, İstanbul, Eren Yayınları, 1993.

²⁷ Aceituno, s. 219 ve ayrıca bkz. Antonio Jurado Aceituno, "Jóvenes de lengua, dragomans e intérpretes de turco en Estambul a finales del siglo XVIII," **İstanbul Cervantes Enstitüsü Dergisi**, 3 Ocak 2002, s. 21.

²⁸ Ozanam, **Les Diplomates Espagnols**, s. 193-194.

²⁹ Aceituno, s. 219 ve Aceituno "Jóvenes de lengua..." s. 19.

İspanya elçisi tarafından verilen İspanyolca bir takririn Fransızca tercümesi ile birlikte Reis Efendi'ye takdim edildiğini göstermektedir.³⁰

İspanyol elçiliği kuruluş çalışmalarında belli bir noktaya geldikten sonra Osmanlı Devleti'nin hangi kentlerinde konsolosluklar açılacağı konusu gündeme gelmekte gecikmedi. İspanya konsolosluk ağını oluşturan kadar önce mevcut Avrupalı konsolosların kendi konsolos vekilleri olarak görev yapmalarını tercih etmişti. Örneğin Halep kentine gidip gelen İspanyolların işlerini önce bir İngiliz konsolosu görmekteyken daha sonra bir İspanyol konsolos vekili olarak atanmıştı.³¹ İzmir de ise mevcut Sicilyateyn konsolosu bir İspanyol tayin edilinceye dek İspanya konsolos vekili olarak görev yapmıştı.³² Sakız adası önemli bir ticari merkez olarak İspanyolların konsolosluk açtığı yerlerden biriydi.³³ Ayrıca Kıbrıs'da³⁴, Selanik'de, İskenderiye'de, Atina'da ve İşkodra'da da İspanyol konsoloslukları açılmıştı. Osmanlı topraklarında görevlendirilen İspanyol başkonsoloslara 50.000 real, konsoloslara 20.000 real verilmekte, konsolos vekillerine de limanlara uğrayan gemilerin ödedikleri vergiler (konsolota) bırakılmakta idi.³⁵

İspanyol elçiliğinin bir diğer faaliyeti de Osmanlı sularından veya boğazlardan geçiş için gelen İspanyol gemileri için izin talep etmektir. Ticaret gemilerinin geçişleri için ahidnâme maddeleri uygulanmakta ve herhangi bir sorunla karşılaşılmamaktaydı. "Beylik gemileri" denilen İspanyol devlet gemileri için de ilgili durum için bir emsal varsa izin verildiği görülmektedir. Örneğin İspanya elçisi Osmanlı yönetimine verdiği bir takirde bir İspanyol beylik gemisinin İstanbul'a gelmekte olduğunu ve boğazlardan geçişine engel olunmamasını istemişti. Ahidnâme'de belirtilmeyen hususlarda diğer dost devletlere uygulanan kaidelerin uygulanacağı kararlaştırılmış olduğu için, konu ile ilgili önceki izinleri inceleyen

³⁰ BOA, H.H. 241/13527, 12 Ağustos 1798.

³¹ BOA, **İspanya Ahkâm Defteri**, A.DVNS.DVE.d 047/2, s. 5, hüküm 11.

³² BOA, **İspanya Ahkâm Defteri**, A.DVNS.DVE.d 047/2, s. 5, hüküm 17.

³³ BOA, **İspanya Ahkâm Defteri**, A.DVNS.DVE.d 047/2, s. 6, hüküm 26.

³⁴ BOA, **İspanya Ahkâm Defteri**, A.DVNS.DVE.d 047/2, s. 7, hüküm 28.

³⁵ Garrigues, **Un Deslíz Diplomático**, s. 318.

Osmanlı idaresi daha önce bir Hollanda (Nederlande) beylik gemisine izin verildiğini tesbit edilmiş ve İspanya gemisine de aynı şekilde izin verilmişti.³⁶

İspanya elçiliği resmi görevle gelen İspanyol “beyzâde”lerin Ayasofa ve diğer büyük camileri gezmeleri için Osmanlı idaresinden izin istemekteydi.³⁷ Genelde böyle taleplere izin verilmekle beraber izin verilmediği durumlar da görülmekteydi.³⁸ Bouligny bazen de Osmanlı Devleti’nin as kerî talepleri ile karşı karşıya kalmaktaydı. Bu taleplerinden biri barut ithalatı idi. Osmanlı Devleti XVIII. yüzyılın ortalarına kadar barut üretiminde kendi kendine yeterli olmakla birlikte 1768 -1774 Osmanlı-Rus Savaşı esnasında barut temininde sıkıntılar yaşamaya başlamıştı. Yaşanan sıkıntı üzerine barut ithalatı gündeme geldi. 1770’lerde İngiltere ve İsveç’ten önemli alımlar yapılmıştı. 1783 yılında ise Osmanlı Devleti İspanya’dan büyük miktarda barut almıştı.³⁹

1783’ten sonra İspanya’dan barut alımından vazgeçilmişti. İspanyol elçisi Bouligny Reis Efendi ile 24 Kasım 1784 tarihli görüşmesinde konuyu gündeme getirmiş ve neden barut alımına devam edilmediğini sormuştu. Reis Efendi’ye göre barut alımına devam edilmemesinin sebebi İspanyol barutunun yapıları n denemelerde yanmadığının ve işe yaramadığının tesbit edilmesiydi. Reis Efendi, eğer İspanyol barutu da İngiliz barutu kalitesinde olur ise satın alınabileceğini ifade etmişti.⁴⁰ XVIII. yüzyılın sonunda Azadlı baruthanesinin kurulması ile Osmanlı Devleti’nin barut sıkıntısı büyük ölçüde giderilmiş ve ithalata gerek kalmamıştı.⁴¹

1790 yılında İspanya elçisine iletilen bir diğer askeri mesele gemi temini konusu idi. Akdeniz ve Karadeniz’de karşılaştığı tehditlere karşı donanmasına yeni gemiler eklemek için Sultan, Reis Efendi’nin İspanya ve Fransız elçilerine haber göndererek bahara kadar “kapak kaldırır” cinsten üçer kalyon ısmarlamasını

³⁶ BOA, H.H. 1401/56483.

³⁷ BOA, H.H. 211/11374.

³⁸ BOA, H.H. 179/8005.

³⁹ 1783 yılında İspanya’dan 133.386 kg barut ithal edilmişti. Bkz. Gábor Ágoston, **Barut, Top ve Tüfek: Osmanlı İmparatorluğunun Askeri Gücü ve Silah Sanayisi**, çev. Tanju Akad, İstanbul, Kitap Yayınevi, 2006, s. 211.

⁴⁰ Vâsıf, **Mehâsinü’l-Âsâr ve Hakâikü’l-Âhbâr**, s. 206-207 ve Cevdet Paşa, **Tarih**, cilt III, s. 123.

⁴¹ Ágoston, **Barut, Top ve Tüfek**, s. 213-214.

istemmişti.⁴² Bu gemilerin hediye veya satış yoluyla verilmesinin tarafsızlık ilkelerine aykırı olacağı yönünde itirazlara karşılık Osmanlı yönetimi bu gemilerin ticari gemi olarak gönderilebileceğini ve bunun da tarafsızlık meselesinde sıkıntı yaratmayacağını belirtmişti.⁴³ Tercümanları vasıtasıyla bu talebin iletildiği elçiler durumu devletlerine yazacaklarını ve gelen cevabı Osmanlı yönetimine bildireceklerini ifade etmişlerdi.⁴⁴ İngiltere ve Hollanda Osmanlı Devleti'ne büyük ticaret gemileri veya eski fırkateynler satmayı tercih ederken Fransız elçisi de aynı yönde ülkesine tavsiyede bulunmuş ancak sonuç alınamamıştı. Venedik, Avusturya tarafına biraz daha yakın olarak gemi temini konusunun, hangi şekilde olursa olsun, tarafsızlığa aykırı olacağını öne sürmüştü. İspanya'nın bu konudaki tavrı da olumsuzdu.⁴⁵

1783 yılında Kırım'ın Rusya tarafından ilhakından sonra Osmanlı devlet adamları savaş ihtimali üzerine toplandıkları bir meşveret meclisinde savaşın maliyetinin çok yüksek olacağını hesaplamışlardı. Bu olağanüstü masrafların mevcut gelirler ile karşılanması mümkün görünmemekte idi. Zira barış zamanında bile giderler gelirlerden fazla idi. Bunun üzerine Süleyman Feyzi Efendi dış borçlanma teklifini gündeme getirmişti. Dış borçlanma için önce Fas başta olmak üzere, müslüman ülkeler nezdinde girişimlerde bulunulmuş ancak sonuç alınamayınca hristiyan devletlerle de görüşülmesine karar verilmişti.⁴⁶

1787 yılında başlayan Osmanlı-Rus savaşındaki askeri ihtiyaçların finansmanı için Felemenk, Fransa ve İspanya'dan beş-on bin kese akçe borç alınması ve taksit taksit ödenmesi düşünülmüştü.⁴⁷ 1789 ilkbaharında İspanya elçisi Bouligny'e borç talebi iletilmişti. Bouligny'nin konuyla ilgili raporunda yer alan Osmanlı teklifine göre 4 milyon peso verilecek, Osmanlı Devleti ilk üç yıl sadece faiz ödeyecek ve bu sürenin sonunda anapara aynî olarak (buğday, pamuk vs.) ödenecekti. Bouligny bu teklifi Madrid'e iletmış, ancak Osmanlıların bu önerisinin

⁴² BOA, H.H. 193/9468.

⁴³ Garrigues, *Un Desliz Diplomático*, s. 312-313.

⁴⁴ BOA, H.H. 194/9565.

⁴⁵ Garrigues, *Un Desliz Diplomático*, s. 313.

⁴⁶ Vâsıf, *Mehâsinü'l-Âsâr ve Hakâikü'l-Âhbâr*, s. 191 ve Yavuz Cezar, *Osmanlı Maliyesinde Bunalım ve Değişim Dönemi*, Alan Yayıncılık, 1986, s. 89-90.

⁴⁷ Vâsıf, *Mehâsinü'l-Âsâr ve Hakâikü'l-Âhbâr*, s. 192.

gayri ciddi olduğu ve Osmanlı Devleti'nin “kötü bir borçlu” olduğu nu da ifade ederek teklifin reddi yönünde görüş bildirmişti . Bunun üzerine Osmanlı Devleti'ni de incitmek istemeyen İspanyol yönetimi tarafsızlık bahanesi ile savaşı taraflara yardım edemeyeceği şeklinde cevap vermişti.⁴⁸ Sonuç olarak dış borçlanma için girişimlerin sonuçsuz kalması üzerine iç borçlanma yöntemleri ile bu ek finansman ihtiyacının karşılanması daha uygun görülmüştü.⁴⁹

Bouligny, Osmanlı Devletinde bulunan İspanyol esirlerin durumuyla da yakından ilgilenmişti. Her ne kadar ahidnâmede Osmanlı Devleti'nin elinde bulunan İspanyol esirlerin karşılıksız iadesi gibi bir hüküm yer almasa da, esirler konusunu düzenleyen ondördüncü madde esirlerin bedel karşılığı veya mübadele yöntemiyle serbest bırakılmalarını öngörmekteydi. Ayrıca iki devlet arasındaki dostluk uyarınca esirlere, serbest bırakılmalarına kadar iyi davranılmasına özen gösterilecekti. Bouligny'nin ricası üzerine ve muhtemele n Osmanlı Devleti'nin bir iyi niyet göstergesi olarak 1785 yılı başlarında Tersâne -i Âmire'de bulunan 40 İspanyol esir serbest bırakılmıştı. Bu esirlerin İspanya'ya sağ salim dönüşlerine dikkat edilmesi ve dönüş yolunda ihtiyaçlarının karşılanması hususu B oğaz hisarları komutanlarına ve Akdeniz sahillerindeki yetkililere haber verilmiş, ayrıca Garb ocaklarının da bunlara hiçbir şekilde müdahale etmemeleri emredilmişti.⁵⁰

Bouligny Reisülküttâb ile 24 Kasım 1784 tarihli görüşmesinde İspanya'nın serbest bıraktığı müslüman esirler yeni elbiseler ile takdim edilmişken, Tersâne -i Âmire'den serbest bırakılan İspanyol esirlerin “bulundukları halde” iade edilmelerine itirazını ifade etmişti. Reis Efendi bu itiraza cevabında her ülkenin uyguladığı usullerin farklı olduğunu belirtmişti. Esasen imzalanan ahidnâmeye göre Osmanlı Devleti'nin bu esirleri serbest bırakma gibi bir zorunluluğu da yoktu.⁵¹

İspanya elçisi Bouligny sadece İspanyol esirlerinin serbest bırakılması için çalışmamış, aynı zamanda diğer hristiyan esirlerin durumlarıyla da ilgilenmişti. Örneğin 1787-88 tarihleri arasında büyük bir Rus kalyonu Osmanlılar tarafından ele

⁴⁸ Cezar, **Osmanlı Maliyesinde Bunalım** , s. 138 ve Garrigues, **Un Desliz Diplomático** , s. 312.

⁴⁹ F. Belin, **Türkiye İktisadi Tarihi Hakkında Tedkikler** , çev. M. Ziya, İstanbul, 1931, s. 252 -253.

⁵⁰ BOA, **İspanya Ahkâm Defteri**, A.DVNS.DVE.d 047/2, s. 4 -5, hüküm 10.

⁵¹ Vâsıf, **Mehâsinü'l-Âsâr ve Hakâikü'l-Âhbâr** , s. 206-207 ve Cevdet Paşa, **Tarih**, cilt III, s. 123.

geçirilmişti. Tersâne’de esir olarak bulunan Papalık uyruklu olup daha sonra Rusya hizmetine giren kaptanın ve beraberindekilerin serbest bırakılmaları için Avrupa elçileri yoğun çaba sarfetmişler ancak Sadrazam Yusuf Paşa savaş esnasında bunların serbest bırakılamayacağını belirtmişti. Bununla beraber doğrudan Kaptan-ı Derya Cezayirli Gazi Hasan Paşa’ya başvuran Bouligny’nin ricası üzerine bu esirler serbest bırakılınca diğer Avrupalı elçiler durumu Sadrazama şikayet ederek “İspanyol kimdir ki anın hatırı için ıtlâk olunup bizlerin ricâsı adem -i kabûlde olup cümlelerin hâtırı şikest oldu” demişlerdi. Bunun üzerine durum Hasan Paşa’ya sorulmuş, o da uygun bir cevap veremeyince serbest bırakılan esirlerin Osmanlı sınırlarından çıkmadan yakalanmaları için gerekli fermânlar yazılmış ve peşlerinden görevliler gönderilmişti. Sonuç olarak bulunan esirler tekrar Tersâne’ye götürülmüşlerdi.⁵²

2.3. Elçiliğin Çeşitli İhtiyaçlarının Temini

İspanyol elçiliği kurulduktan sonra elçilik personelinin en çok üzerinde durduğu ihtiyaç konusunu içki temini meselesi teşkil etmişti. Bu kritik konunun halli epey problemlere yol açmaya gebedi. 1785 sonbaharında İspanya elçisi Juan de Bouligny Fransızlara izin verildiği gibi kendisi ve adamları için ikiyüzelli küfe üzüm alınmasına ve Galata’daki hanesine taşınmasına izin verilmesini istemişti. Osmanlı yönetimi divân-ı hümayundaki kayıtlarda Fransızlara verilen izni ince ledikten sonra İspanyol elçisine de bir yıllık olmak üzere ikiyüzelli küfe üzüm alması için izin vermişti.⁵³ Ertesi sene önceki kayıtlar gözden geçirildikten sonra aynı şekilde bir yıllık olmak üzere tekrar ikiyüzelli küfe üzüm alınmasına müsaade edilmişti.⁵⁴ 1787 sonbaharında bu izin aynı şekilde tekrarlanmıştı.⁵⁵

1791 ilkbaharında İspanya elçisi Bouligny kendisi ve adamları için Seddülbahir ve civarından altı ay yetecek kadar şarap ve rakı alımına ve hanesine taşınmasına izin verilmesini istemişti. III. Selim kendisine iletilen bu isteğe olumlu

⁵² Taylesanizâde Hâfız Abdullah Efendi Tarihi İstanbul’un Uzun Dört Yılı (1785 -1789), haz. Feridun Emecen, İstanbul, Tarih ve Tabiat Vakfı, 2003, s. 254 -255.

⁵³ BOA, İspanya Ahkâm Defteri, A.DVNS.DVE.d 047/2, s. 5, hüküm 14.

⁵⁴ BOA, İspanya Ahkâm Defteri, A.DVNS.DVE.d 047/2, s. 6, hüküm 25.

⁵⁵ BOA, İspanya Ahkâm Defteri, A.DVNS.DVE.d 047/2, s. 7, hüküm 31.

cevap vermiş, ancak bu işlemin resmi görevliler eliyle yapılmasını emretmiştir. Bununla beraber bu görevlilerin kafirlerden para almamaları konusunda uyarıda bulunmuş aksi takdirde cezalandırılacaklarını ifade etmişti.⁵⁶ Altı ay sonra Bouligny tekrar Osmanlı yönetimine başvurup bu sefer elçiliğin ihtiyaçları için Tekfurdağ, Seddülbahir ve civarından bir yıl yetecek kadar şarap ve rakı alımına izin verilmesini istemişti. III. Selim bu sefer de izin vermekle beraber Bouli gny'nin evinde “meyhane gibi” halka içki satmakta olduğunu belirtmiş ve buna niçin dikkat edilmediğini sormuştu.⁵⁷ Çünkü islâm hukuku gereği müslümanların içki içmesi yasaktı ve gayrimüslimlerin onlara içki satarak kazanç sağlaması hoş karşılanmıyordu. Bunu engellemek için Osmanlı yönetimi çeşitli düzenlemelere gitmişti.⁵⁸ III. Selim tahta çıktığı zaman bu konudaki düzenlemeler sıkılaştırılmış ve gayrimüslimlerin müslümanlara içki satmaları kesinlikle yasaklanmıştı. Bununla beraber gayrimüslimler de bu satış yasağını delmek için çeşitli yöntemler icat etmişlerdi. Ancak Osmanlı yönetimi bunları tespit ettiği zaman en ağır şekilde cezalandırmaktan geri kalmıyordu.⁵⁹

2.4. Bouligny'nin İstanbul'da Karşılaştığı Sorunlar

İspanya, Osmanlı Devleti ile barış yapıp, elçilik açmakta diğer Avrupalı devletlere göre oldukça geç kalmıştı. En geç gelen Avrupalı elçi olarak İspanyol temsilcisi Juan de Bouligny İstanbul'da bulunan Avrupalı diplomatlar tarafından pek hoş karşılanmamıştı. Bu olumsuz duruma Bouligny'nin meslekten bir diplomat veya soylu olmaması, sade bir tüccar olması da katkıda bulunmaktaydı. Bouligny özellikle de Fransız elçisi ile sorun yaşamaktaydı.⁶⁰

Fransız politikası Bourbon hanedanını sadece Fransız elçisinin temsil edebileceği ve yine Bourbonların hakimiyetinde olan İspanya'nın temsilcisinin ise sadece onun yardımcısı düzeyinde olduğu izlenimini verme yönündeydi.⁶¹

⁵⁶ BOA, H.H. 213/11580.

⁵⁷ BOA, H.H. 200/10172.

⁵⁸ Mübahat S. Kütükoğlu, “Ahidnâme,” *DiA*, cilt I, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı, 1988, s. 539.

⁵⁹ Câbî Ömer Efendi. *Câbî Tarihi: Tarih-i Sultan Selim-i Salis ve Mahmud-ı Sâni, Tahlil ve Tenkidli Metin*, haz. Mehmet Ali Beyhan, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2003, s. 22.

⁶⁰ Conrotte, *España y los Países Musulmanes*, s. 120.

⁶¹ Emilio Garrigues, *Un Desliz Diplomático*, s. 277.

Bouligny'nin göreve başlamasından itibaren Fransız elçisi Saint -Priest her fırsatta kendi ülkesinin üstünlüğünü benimsetmeye uğraşmıştı. İstanbul 'da İspanyol-Fransız gerilimi oldukça artmış, hatta bu gerilim 1784'te göreve başlayan yeni Fransız temsilcisi Choiseul'in Bouligny'i bunaklıkla itham etmesine kadar varmıştı. Bouligny İspanya başvekili Floridablanca'ya düzenli olarak gönderdiği raporlarda bu durumdan şikayet etmekteydi. 1787 yazında gönderdiği raporda Fransız elçisi Choiseul-Gouffier'in kendisini selamlamadığını, davetlerini kabul etmediğini, davette bulunmadığını ve her türlü aşağılamalarda bulunduğunu belirtiyordu.⁶² Floridablanca ise bu gelişmeleri İspanyol politikasına etki etmek isteyen Fransız sarayının entrikaları olarak görmekteydi.⁶³

Bouligny'nin, bir tüccar olarak, hiçbir diplomasi tecrübesi olmadığını göz önüne alacak olursak İstanbul'da yerleşmiş olan entrika ve çıkar kavgasında n e tür zorluklar ve engellemelerle karşılaştığı tahmin edilebilir. Bunun yanında İstanbul'da yüzyıllar boyunca elde ettikleri imtiyazları kıskançlıkla savunan eski Avrupalı diplomatlar zümresini de anlamak mümkündür. Zira onlar İstanbul'a son gelen İspanyol temsilcisine bir konum kaptırmak istemiyorlardı. Fransa, İngiltere, Venedik ve Hollanda elçilikleri Bâbîâli nezdinde protokole çok önem veriyorlardı. Protokol bakımından Fransa'nın üzerinde olduğunu iddia eden Avusturya daha düşük bir temsilci ile temsil edilmeyi tercih ediyordu. Hollanda'dan sonra Rusya ve İsveç arasında bir çekişme söz konusu idi. Napoli elçisi bu sıralamaya girmemeyi tercih ediyor ve diğerlerinden belli bir süre sonra başka bir protokol uyguluyordu. İspanya elçisi de bu protokol sırasının dışında idi ve Bâbîâli'yi ayrıca ziyaret ediyordu.⁶⁴

İspanya yüzyıllardır katolik hristiyanların savunucusu rolünü üstlenmişti. Bu sebeple Osmanlı Devleti'ndeki hristiyanların da koruyuculuğunu üstlenmesi gerektiği yönündeki düşünceler, İspanya başvekili Floridablanca tarafından Fransa ile sürtüşmelere sebep olacağı gerekçesiyle reddedilmişti. Bununla beraber Bouligny katolik İspanya devleti'nin temsilcisi olarak Osmanlı Devleti'ndeki katolik ermeniler

⁶² Emilio Garrigues, **Un Desliz Diplomático**, s. 276.

⁶³ Ortega, "Las Relaciones Hispano-Turcas", s. 159-160 ve Conrotte, **España y los Paises Musulmanes**, s. 127-130.

⁶⁴ Conrotte, **España y los Paises Musulmanes**, s. 121 ve Garrigues, **Un Desliz Diplomático**, s. 274-279.

konusunda daha etkili olmak amacındaydı, bu da büyük ihtimalle Osmanlı hristiyanlarının yegane koruyucusu olma iddiasında olan Fransızları rahatsız etmişti.⁶⁵ İspanya katolik arnavutlar lehine de müdahalede bulunmuştu. 1783 -1786 tarihleri arasında İşkodra’da görev yapan İspanyol konsolosu Juan Vladagny’nin girişimleriyle III. Carlos, Santa Maria Magdalena kilisesinin tamiri ve kilisenin yanına bir okul (seminario) inşa edilmesi için izin verilmesini Sultan’dan rica etmişti.⁶⁶

Bouligny sadece meslektaşları tarafından zorluklarla karşılaşmıyordu. Aynı zamanda Osmanlı tebaasından olan kimselerle de sorunlar yaşamıştı. Örneğin daha önce bir görev için Karadeniz’e çıkan bazı Cezayir gemileri, dönüşlerinde karaya adam çıkararak Büyükdere’deki elçiliklerin, tercümanların evlerinin kapılarını kırıp, bunları yağmalamışlardı. Bu durum Fransa, İngiltere, İspanya ve Sicilyateyn elçileri tarafından Osmanlı idaresine ayrı ayrı iletilmişti. Elçilerin daha önce konu ile ilgili olarak başvurdukları Kaptan Paşa Cezayirlielerin kendi idaresinde olmadığını ve dolayısıyla olayın sorumluluğu dışında bulunduğunu ifade etmişti. Sultan’ın kendisine iletilen olayla ilgili yorumu ise oldukça ilginçtir: “(elçiler için) *Bu kış eyyamlarında Boğaziçinde bu kafirler niçin otururlar ? Galata’da evleri yok mudur?*” Bununla birlikte Sultan olaydan sorumlu olanların tesbit edilmesini de emretmişti.⁶⁷

Osmanlı-Rus savaşı esnasında Rumeli cephesine hareket edecek olan ordu ve donanma askerlerinin İstanbul’da yol açabileceği güvenlik sorunları kaygı konusu olmaya devam etmişti. 1788 Mart’ında askerlerin bazı taşkınlıklarda bulunacaklarını haber alan Cezayirli Gazi Hasan Paşa İstanbul’un kale kapılarında ve bazı mahallelerinde kalyoncu askerlerini kolluk gücü olarak görevlendirmiş, şehir içinde silahla dolaşmayı yasaklamış ve kurallara uymayanları cezalandırmıştı.⁶⁸

⁶⁵ Conrotte, **España y los Paises Musulmanes**, s. 131.

⁶⁶ Conrotte, **España y los Paises Musulmanes**, s. 131.

⁶⁷ BOA, H.H. 193/9520.

⁶⁸ Çınar, **Mehmed Emin Edîb Efendi**, s. 5-6.

2.5. İspanya'nın 1787-1792 Osmanlı-Rus ve Avusturya Savaşında Arabuluculuk Girişimleri

İspanya elçisi Don Juan de Bouligny 1782 yılından itibaren Osmanlı Devleti ile Rusya arasında Kırım yüzünden yeni bir savaş ihtimali olduğunu İspanya'ya gönderdiği raporlarında ifade etmekteydi. Osmanlıların askeri hazırlıklarını da yakından takip eden Bouligny, I. Abdülhamid'in barış yanlısı olduğunu ve bu sebepten dolayı Kırım, Kuban ve Taman'ın Rusya tarafından ilhakının ⁶⁹ kabul edildiğini belirtiyordu. Ancak Bouligny'ye göre halk savaş istiyordu. ⁷⁰ Gerçekten de yoğun bir müslüman nüfusa sahip olan Kırım'ın Ruslar tarafından ilhakının kabul edilmesi halkı rahatsız etmiş ve Rusya'ya karşı savaş hazırlıklarına hız verilmişti. ⁷¹

Bouligny 1784 Mart'ında Fransız askeri uzmanların Osmanlı Devleti'ne geldiklerini ve askeri hazırlıklara yardım ettiklerini ifade etmişti. Bouligny Fransız askeri uzman yardımlarından ve Fransız elçisi ile görüşmelerinden, Fransa'nın Osmanlı yanlısı bir politika takip ettiğini ancak Fransa'nın Avusturya ve Rusya ile imzaladığı antlaşmaları ihlal etmeden doğrudan savaşta yer alamayacağını ifade ediyordu. Bununla beraber Bouligny, Fransa'nın Osmanlı Devleti'ni korumak için dolaylı yardımlarda bulunduğunu belirtiyordu. ⁷²

Osmanlı Devleti ve Rusya arasında beklenen savaş 1787 yılında çıktı. Osmanlı tarafında Rus donanmasının 1770'de olduğu gibi tekrar Akdeniz'e girmesinden korkuluyordu. Cebelitarık boğazının Rus donanmasına kapatılarak Rusya'nın Akdeniz'deki faaliyetlerini sınırlamak amacıyla Ahmed Vâsıf Efendi elçilik görevi ile İspanya'ya, Ahmed Azmi Efendi de Fas'a gönderilmişti. ⁷³

Osmanlı Devleti Ahmed Vâsıf Efendi'nin İspanya elçiliği ile iki devlet arasında dostluğu teyit etmek, Sultan'ın hediyelerini sunmak, İspanya ile Cezayir arasında imzalanan antlaşma hakkında bilgi almak ve Rusya'ya karşı bir ittifak için zemin yoklamak istiyordu. Bununla beraber genel bir tarafsızlık politikası takip eden

⁶⁹ Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, s. 493-496.

⁷⁰ Ortega, "Las Relaciones Hipano-Turcas", s. 162.

⁷¹ Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, s. 499.

⁷² Ortega, "Las Relaciones Hipano-Turcas", s. 162-164.

⁷³ Vâsıf, **Mehâsinü'l-Âsâr ve Hakâikü'l-Âhbâr**, s. 372-373 ve Beydilli, "İspanya," **DiA**, s. 168.

İspanya Osmanlı Devleti ile bir ittifaka yanaşamayacağını belirtmişti.⁷⁴ Ancak Bouligny, 12 ve 13 Kasım 1788’de verdiği iki takrirde İspanya’nın insanlığa hizmet amacıyla savaşı devletler arasında arabuluculuk yapabilecek en uygun devlet olduğunu iddia etmişti. Çünkü İspanya’nın bu savaşla hiçbir ilgisi ve çıkarı yoktu ve tamamen tarafsız idi. Bu takirlerden sonra 18 Kasım 1788’de Kağıthâne’de Bouligny ve Reis Efendi arasında bir görüşme gerçekleşmişti. Bouligny bu görüşmede bir kez daha İspanya’nın savaşla ilgili hiçbir çıkarı olmadığını tekrar etmiş ve halen savaşan Avusturya, Rusya, İsveç ve Danimar ka devletleri nezdindeki İspanyol elçilerine barış için çalışma talimatları verildiğini ve hatta İngiltere, Fransa ve Prusya devletlerinin dahi bu çabalara destek vermeleri için bu devletlerdeki İspanyol elçilerine de gerekli talimatların verildiğini belirtmişti.⁷⁵

Bouligny, İspanya’nın barış yönündeki çabalarını anlattıktan sonra Osmanlı Devleti’nin İspanya’ya güveni olup olmadığını ve İspanya’nın arabuluculuğunu kabul edip etmeyeceğini sormuştu. Bouligny’ye göre kış mevsiminde bir mütarekeye varılması ve bu süre içinde sağlam bir barış antlaşmasına varılması taraflar için en hayırlı iş olacaktı. Osmanlı Devleti’nin barıştan önce askeri bir başarı elde etme peşinde olduğu bilen Bouligny savaşta kazanan tarafın bile oldukça fazla nüfus ve mal kaybı yaşayacağını ve bu sebeple barışın savaşa tercih edilmesi gerektiğini savunmaktaydı.⁷⁶

Bouligny şimdiye kadar Rus gemilerinin Akdeniz’e gelememesinin sebebinin İsveç’in Rusya ile savaşı olduğunu söylemiş ve İsveç’i Rusya ile savaşa da İspanya’nın teşvik ettiğini ima etmişti. Bununla beraber Bouligny’ye göre Fransa, İngiltere ve Prusya devletleri ise İsveç’in savaşa girmesini uygun görmemişlerdi. Rusya’nın büyük paralar sarf ederek İsveç’te karışıklıklar ve ayaklanmalar çıkarması sebebiyle İsveç büyük bir sıkıntı içindeydi. Dolayısıyla Rus gemilerinin gelecek se ne Akdeniz’e girmeleri mümkündür. Bu durumda Osmanlı Devleti’nin karşılaşacağı

⁷⁴ Kemal Beydilli, “İspanya”, **DiA**, s. 168, Melek Öksüz, “Türk-İspanyol İlişkileri Çerçevesinde Ahmed Vâsıf Efendi’nin İspanya Elçiliği (1787-1788)”, **Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 1998, s. 40-43 ve Ortega, “Las Relaciones Hispano-Turcas”, s. 174-175.

⁷⁵ Cevdet Paşa, **Tarih**, IV, s. 162.

⁷⁶ Cevdet Paşa, **Tarih**, IV, s. 162.

zorluklar açıktır. Bouligny, İngiltere ve Prusya devletlerinin İsveç ve Rusya arasında barışa aracılık etmesi için İspanya kralına başvurduklarını ve kralın da bu yönde çalışmayı kabul ettiğini haber vermişti. Bouligny böyle bir barış durumunda Rus filosunun Akdeniz'e girmesine engel olunamayacağını da ima etmişti. Bouligny, İngiltere, Fransa ve Prusya devletlerinin de savaşa son verilmesi konusunda İspanya'nın görüşlerini paylaşmakta oldukları ve Bâbiâli'yi savaşa teşvik eden devletlerin kendi çıkarlarını koruduklarını ifade etmişti.⁷⁷

Bouligny, Bâbiâli'nin İspanya kralının barışa teşvik yönündeki iyi niyetin i karalamak isteyenleri dinlememesi gerektiğini ve en hayırlı işin barışa ulaşılması olduğunu ifade edip sözlerini noktalamıştı. Buna cevaben Reis Efendi bu toplantıya sadece Bouligny'nin görüşlerini dinlemek için geldiğini ve nihai bir cevap veremeyeceğini belirtmişti. Reis Efendi bununla beraber, Bâbiâli'nin barışı her zaman savaşa tercih ettiğini ancak Rusya ile savaşa girmeye mecbur olduğunu söylemiş, Avusturya'nın ise mevcut barış antlaşmasını çiğneyerek savaşa girdiğini ifade etmişti. Reis Efendi kendi görüşlerine göre, İspanya gibi saygın bir devletin arabuluculuk teklifinin red edilmeyeceğini ancak Rusya ve Avusturya tarafından bir barış girişimi olmadıkça Osmanlı Devleti'nin barış önermesinin şanına yakışmayacağını belirtmişti.⁷⁸

Bouligny cevaben Reis Efendi'nin görüşlerine katıldığını belirtmiş, kendisinin de Osmanlı Devleti'nin şanına zarar verme amacında olmadığını, sadece İspanya devleti'nin arabuluculuğuna razı olup olmadığını öğrenmek istediğini ifade etmişti. Reis Efendi de bu konuya kendisinin kesin bir cevap veremeyeceğini ve meselenin sadrazama yazılması gerektiğini söylemişti. Ancak Sadrazam ordunun başında olduğu için yazışmanın beş-on gün sürebileceğini fakat Sultan orduya yazılmasına gerek görmez ise dört-beş gün içinde cevap verilebileceğini söyleyip görüşmeyi bitirmişti.⁷⁹

İspanya elçisi ile Reis Efendi arasında geçen bu görüşmenin içeriğinin gizli tutulmasına karar verilmişti. Sorulması halinde ise daha önceleri Osmanlı Devleti

⁷⁷ Cevdet Paşa, **Tarih**, IV, s. 163.

⁷⁸ Cevdet Paşa, **Tarih**, IV, s. 164 ve BOA, **C.HR.** 178/8860.

⁷⁹ Cevdet Paşa, **Tarih**, IV, s. 164.

İspanya'dan barut ve mühimmat almak istediği gibi yine benzer konuların konuşulduğu ifade edilecekti.⁸⁰ 25 Kasım 1788'de Fransız elçiliğinin baş tercümanı Fonton Reis Efendi'ye gelerek İspanya elçisinin Bâbîâli'ye İspanya'nın arabuluculuk teklifini ilettiği, Osmanlı tarafının da bu teklifi kabul etmiş olduğu yönünde söylentilerin çıktığını söylemişti. Fonton, ayrıca İspanya'nın arabulucu olarak işe yaramayacağını çünkü arabuluculuk yapacağı devletlerle sınırı olmadığını söylemiş ve İspanya'nın ancak Sebte/Cebelitârik boğazı hasebiyle İngiltere ve Fransa arasında arabuluculuk yapabileceğini fakat diğer devletler için yapamayacağını eklemişti. Fonton, arabuluculuk konusunda daha önce Fransa ile görüşülürken şimdi İspanya'nın böyle bir göreve getirilmesi uygun olmazdı. Eğer Osmanlı Devleti İspanya saygın bir devlettir der ve arabuluculuk konusunda Fransa ile çalışmasına karar verirse bu mümkün olmaz. Çünkü İspanya elçisi Bouligny'nin kendi barış antlaşmasının imzalanmasında bile Osmanlı Devletine çıkardığı zorluklar bilinmekteyken böyle önemli bir meselede onunla çalışma imkanı yoktur, Fransa veya İspanya devletlerinden birinin seçilmesi gerekir demişti.⁸¹

Reis Efendi, Bouligny'nin Fransa elçisine görüşmeleri hakkında bilgi verdiğinden şüphelendiği için bu iddiaları ne tamamen red ne de kabul edememişti. İkisinin ortası olarak Fonton'a verdiği cevapta İspanya elçisi ile barut ve mühimmat konularının görüşüldüğünü ancak görüşmenin sonuna doğru Bouligny'nin İspanya kralının arabuluculuk arzusunu ilettiğini ancak buna kesin bir cevap verilmediğini, böyle bir arabulucu aransa önce dostluktan ötürü Fransa elçisi ile görüşüleceğini belirtmişti. Reis Efendi bu karışıklığı gidermek için durumu Sultan'a haber vereceğini ve çıkan karara göre hareket edileceğini söyleyip Fonton'u göndermişti.⁸²

Osmanlı Devleti ile Rusya ve Avusturya arasında arabulucu olmak isteyen sadece İspanya ve Fransa değildi. 25 Kasım 1788'de Prusya elçisi Reis Efendi'ye bir takrir göndererek görüşme isteğini ifade etmişti. 30 Kasım'da gerçekleşen görüşmede Prusya elçisi Prusya'nın Osmanlı Devleti'nin dostu olduğunu ve ona birçok iyilikler yaptığını ifade etmişti. İlk olarak Prusya Osmanlı Devletine yardım

⁸⁰ Cevdet Paşa, **Tarih**, IV, s. 164-165.

⁸¹ Cevdet Paşa, **Tarih**, IV, s. 165.

⁸² Cevdet Paşa, **Tarih**, IV, s. 165-166.

için Avusturya sınırına asker sevk ederek Avusturya'yı kuvvetlerinin yarısını Prusya sınırına kaydırmaya mecbur bırakmıştı. İkinci olarak Prusya, İngiltere ve Fel emenk devletleri arasında bir savunma ve saldırı ittifakı imzalanmış ve bu sebepten dolayı Rus donanması Akdeniz'e çıkamamıştı. Çünkü Rus donanmasının ihtiyaç duyduğu malzemeler İngiltere tarafından verilmemişti. Bu nu sağlayan da Prusya devleti idi. Üçüncü olarak Prusya özellikle Lehistan'dan zahire satın alarak Rus ordularını zahire temininde sıkıntıya düşmesine sebep ol muştı.⁸³

Dördüncü olarak Rusya daha önceleri Prusya'dan nakit para yerine kağıt ile ihtiyaç duyduğu malzemeleri tedarik edebilirken şimdi Prusya kralı bu uygulamayı kaldırmış ve peşin olarak nakit ödeme yapamayan Rusya zor durumda kalmıştı. Son olarak Prusya, Venedik nezdindeki elçisi vasıtasıyla bu devleti tarafsızlığa ikna ederek Osmanlı Devleti üzerine kuvvet göndermesine m ani olmuştu. Prusya elçisi Rusya'nın Lehistan'ı bir ittifak imzalamaya ikna ederek Osmanlı Devleti üzerine kuvvet göndermeye zorladığını ifade etmiş ve bu durumu engelleyebilecek Prusya'dan başka bir devlet olmadığını belirtmişti. Prusya kralı Lehistan sınırına 20.000 asker göndererek baskı oluşturmuştu. Prusya elçisi kendi devletinin de Osmanlı ve düşmanları arasında arabuluculuk yapabileceğini ve hangi konuların ele alınacağını bir sened ile düzenlenmesini talep etmişti.⁸⁴

Osmanlı devlet adamları arabuluculuk için en uygun olan tarafı belirlemek için Ocak 1789'da bir meşveret meclisinde biraraya gelmişlerdi. Görüşmeler sonucunda Prusya'nın hem coğrafi konumu hem de askeri gücü itibarıyla arabuluculuğa en uygun ülke olduğu kararına varılmıştı.⁸⁵ 1789 yılında I. Abdülhamid vefat etmiş ve yerine reformcu kişiliği ile tanınan III. Selim Osmanlı tahtına çıkmıştı. İspanya kralı IV. Carlos III. Selim'in tahta çıkışını tebrik etmiş ve İspanya ve Osmanlı devletleri arasında imzalanan barış ve dostluk antlaşmasının yeni hükümdar döneminde de devam etmesi temennisinde bulunmuştu.⁸⁶

⁸³ Cevdet Paşa, **Tarih**, IV, s. 167-168.

⁸⁴ Cevdet Paşa, **Tarih**, IV, s. 169-171.

⁸⁵ Beydilli, **Büyük Friedrich ve Osmanlılar**, s. 178-179.

⁸⁶ BOA, **C.HR.** 113/5624 ve **C.HR.** 1545.

Rusya ile barış müzakerelerine avantajlı bir durumda başlamak isteyen Osmanlılar, görüşmelerden önce bir takım askeri başarılar elde etmek istiyorlardı. Bununla beraber Avusturya ve Rusya'ya karşı iki cephede tek başına savaşan Osmanlı Devleti, Avrupa ülkelerini müttefik olarak yanına çekmek için büyük gayret göstermekteydi. Bu beklentiler çerçevesinde 11 Temmuz 1789'da İsveç ile bir ittifak antlaşması imzalanmıştı. Bu antlaşma ile İsveç'in Osmanlıların yanına savaş girmesi hem Osmanlı Devleti'nin üzerindeki Rus baskısını azaltacak hem de Rus donanmasını Baltık Denizi'nde meşgul ederek, Akdeniz'e girme ihtimalini azaltacaktı.⁸⁷ İsveç'e ek olarak özellikle orta Avrupa'da hem Avusturya hem de Rusya üzerinde baskı oluşturabilecek Prusya ile Şubat 1790'da bir ittifak antlaşması imzalanmıştı.⁸⁸ Prusya hiçbir zaman Osmanlı tarafında savaşa girmemesine rağmen, gereken askeri baskıyı oluşturmuş ve barış görüşmelerinde önemli bir rol oynamıştı.⁸⁹

Prusya'nın da baskısıyla Ağustos 1791 tarihinde Avusturya, Osmanlı Devleti ile Zıştovi Barış Antlaşmasını imzalamış ve savaştan çekilmişti. Bu antlaşma ile taraflar Avusturya lehine küçük toprak düzenlemeleri haricinde genel olarak savaş ilanından önceki sınırlara dönüyorlardı.⁹⁰ Avusturya'nın savaş dışı kalması ile Osmanlı Devleti Prusya ile birlikte Rusya üzerine harekete geçmeyi planlıyordu. Ancak İsveç ittifak şartlarına aykırı olarak Osmanlı Devleti'ne haber vermeden, İspanya'nın arabuluculuğu ile, Rusya ile barış yapmış ve savaştan çekilmişti. Rusya ve İsveç'i barıştıran İspanya, Osmanlılar ile Rusya'yı barıştırma çalışmalarına da devam ediyordu.⁹¹

Saint Petersburg'da Miguel de Gálvez, İstanbul'da Juan de Boulogny olmak üzere İspanya elçileri Osmanlılarla Rusya arasında barış için bir temel oluşturmak için çalışıyorlardı. İspanya'nın tarafsızlığı hem Ruslar hem de Osmanlılar tarafından takdir ediliyordu.⁹² Rusya'ya karşı Prusya'nın savaşa girmemesi ve arzu edilen askeri

⁸⁷ İ. H. Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, Cilt IV, Bölüm I, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1978, s. 543 -546.

⁸⁸ Beydilli, **Prusya**, s. 67-70 ve Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, cilt IV, Bölüm I, s. 559-563.

⁸⁹ Sarıcaoğlu, "1774-1789 Yıllarında Osmanlı Devleti'nin Dış Politikası", s. 550 -551.

⁹⁰ Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, IV, Bölüm I, s. 570-572.

⁹¹ Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, IV, Bölüm I, s. 572-573.

⁹² Ortega, "Las Relaciones Hispano -Turcas", s. 166-168.

başarıların yerine ard arda yenilgi haberleri gelmesi Osma nlı tarafını Rusya ile barış görüşmelerine başlamaya itmişti. Uzun süren görüşmeler sonucunda Rusya ile Yaş Barış Antlaşması Ocak 1792’de imzalandı.⁹³

⁹³ Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, IV, Bölüm I, s. 585-595.

III. BÖLÜM

FRANSIZ İHTİLALİ VE DİPLOMASİDEKİ DEĞİŞİM: İLİŞKİLERDE KRİZ DÖNEMİ

3.1. Fransız İhtilali ve Değişen Dengeler

Osmanlı-İspanya ilişkilerinin yeni kurulduğu ve iki devlet arasındaki dostluğun kendisini ancak gösterebildiği kısa bir dönemden sonra Fransız İhtilali patlak vermişti. İhtilalle birlikte Avrupa’da bilinen siyasi, diplomatik ve sosyal düzen yerle bir olmuştu. Bununla beraber ihtilalin Osmanlı-İspanya ilişkilerine en önemli etkisi diplomatik arenada yarattığı büyük dalgalanmalar sonucu ortaya çıkmıştı. Fransız İhtilalini takip eden dönemde Avrupa monarşileri ihtilali ezmek için bir araya gelmişlerdi. Bununla beraber oluşturulan koalisyonlar ihtilali bastıramadığı gibi Avrupa’da Fransız yayılmasını da engelleyememişti.¹

İhtilal Fransası’nın askeri ağırlığını ortaya koyması sonucu ortaya çıkan diplomatik manzara iki kutuplu bir görünüm arz etmekteydi. İlk grupta Fransa ve Fransa’nın askeri harekâtlar veya diplomatik baskılar sonucu kendi tarafına çektiği Hollanda, Danimarka, İsveç ve İspanya (1796’dan itibaren) vardı. Buna karşılık Fransa’nın yayılmasını engellemeyi ve ihtilal fikirlerini bastırılmasını amaçlayan ikinci tarafta ise İngiltere, Avusturya, Prusya, Rusya ve Napoli yer almaktaydı.² Osmanlı Devleti ise tarafsız kalarak Avrupa’daki bu fırtınalı dönemi kazasız atlama amacındaydı. İstanbul, tarafsız bir başkent olarak, iki tarafın diplomatları arasında, Osmanlı Devleti’ni kendi lehlerine etkilemek de dahil olmak üzere, yoğun bir mücadeleye sahne olmaktaydı. Bu kritik dönemde Osmanlı Devleti sıkı bir tarafsızlık politikası takip etmiş ve özellikle de Reis Efendi iki taraf arasında dengeleri gözetmeye özen göstermişti.³

Fransa hem ihtilalin tanınmasını sağlamak hem de Osmanlı Devleti’ni kendi tarafına çekmek için İstanbul’a 1792’de Descorches’i elçi olarak gönderdi.

¹ Yalçınkaya, “III. Selim ve II. Mahmud Dönemleri Osmanlı Dış Politikası”, s. 635.

² De Groot, “Dragomans” Careers”, s. 2.

³ Orhan Koloğlu, “Fransız Devrimi ve Osmanlı Diplomasisi,” **Çağdaş Türk Diplomasisi ve 200 Yıllık Süreç**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1999, s. 14 -15.

Descorches'in görevleri arasında Fransız Devriminin Osmanlı Devleti tarafından tanınması ve Osmanlıların Fransa yanında savaşa girmesi yer almaktaydı. Osmanlıların özellikle de Rusya üzerinde bir başkî yaratması arzu ediliyordu. Bununla beraber Osmanlı Devleti hiçbir Avrupa devletinin tanımadığı Fransız devrimini tanımak konusunda isteksizdi. İkinci meselede ise Osmanlı Devleti Rusya ve Avusturya ile girdiği savaşı yeni bitirmişti ve yeni bir maceraya atılacak durumda değildi.⁴ Osmanlı tarafı Avrupa'da savaş devam ettiği sürece Fransa adına resmi bir temsilci kabul edemeyeceğini bildirmişti. Fransız temsilcisi Descorches resmi daimi elçi olarak tanınmamakla beraber gayriresmi olarak kabul görüyordu ve ihtilal taraftarı Fransızların İstanbul'daki faaliyetlerine izin verilmekteydi.⁵

1793 yılında İstanbul'da diplomatik savaş devam ederken İspanya'nın ilk daimi elçisi olan Don Juan de Bouligny, Reis Efendi'ye İstanbul'daki görevini tamamladığını, yerine maslahatgüzâr olan oğlu José Eliodoro Bouligny'yi bırakacağını bildirmiş ve veda merasimi için izin istemişti. Durum III. Selim'e iletilmiş ve gerekli izin verilmişti.⁶ Bununla beraber Bouligny görevini bırakırken bile istekte bulunmaya devam ediyordu. Reis Efendi'ye tercümanı aracılığıyla gönderdiği mektupta kendisinin sıradan daimi elçilerle kıyaslanamayacağını, barış antlaşması müzakere etmiş ve imzalamış olması hasebiyle özel bir onurlandırmayı hak ettiğini belirtmekteydi. Reis Efendi de padişaha ilettiği raporunda diğer daimi elçilerin de benzer bir talepte bulunamayacaklarını çünkü böyle bir onurlandırma için barış veya ittifak antlaşması imzalamış olmanın gerektiğini bildirmekteydi. Reis Efendi ayrıca Bouligny'yi onurlandırmak için daha önce Prusya ve İsveç elçilerine verildiği gibi, mutad olan merasimden sonra bir adet donanmış at hediye edilmesinin uygun olacağını ifade etmekteydi.⁷

19 Ocak 1793'te görevi oğlu José Eliodoro'ya bırakan Don Juan de Bouligny İspanya'ya dönüşünde Osmanlı Devleti ile müzakere ettiği ve daha sonra imzaladığı

⁴ Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi**, cilt V, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1970, s. 22 -23 ve Nicolae Jorga, **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi**, cilt V, çev. Nilüfer Epçeli, çev. kont. Kemal Beydilli, İstanbul, Yeditepe Yayınevi, 2005, s. 105.

⁵ Jorga, **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi**, V, s. 106-107.

⁶ BOA, H.H. 256/14654.

⁷ BOA, H.H. 238/13282.

barış ve ticaret antlaşması sebebiyle takdirle karşılanmış ve bu başarısından dolayı 12 Mayıs 1795'te İspanya Devlet Konseyi (Consejo de Estado) onursal üyeliğine getirilmişti.⁸ Don Juan de Bouligny 9 Ocak 1798 tarihinde hayatını kaybetmişti. La Gaceta de Madrid'de yer alan ölüm ilanında 71 yaşında ölen Devlet Konseyi onursal üyesi Bouligny'nin İspanya kralı için yaptığı hizmetler ve Osmanlı Devleti ile imzaladığı barış ve ticaret antlaşması hatırlatılmıştı.⁹

Fransız İhtilalinden sonra tarafsız kalmayı seçen İspanya, Fransa kralı XVI. Louis'in idamından sonra bu politikasını değiştirmiş ve 1793 yılında Fransa'ya savaş ilan etmişti. Ancak İspanyol orduları başarılı olamadı ve sonuç olarak Fransız kuvvetleri Bilbao, San Sebastian ve Figueres'i işgal ettiler. Pireneler Savaşı olarak da adlandırılan bu savaş 1795 Temmuz'unda imzalanan Basel Barış Antlaşmasıyla sona erdi. Osmanlı Devleti de sıkı bir tarafsızlık politikası takip etmekle birlikte Avrupa'daki gelişmeleri yakından takip etmekteydi. Örneğin Fransa ve İspanya arasında imzalanan Basel Barış Antlaşması hakkındaki malumat Boğdan Voyvodası tarafından antlaşmanın imzalanmasından bir ay sonra Osmanlı başkentine ulaştırılmıştı. Voyvoda gönderdiği raporda herhangi bir yorum yapmaksızın sadece antlaşmanın maddelerini vermektedir.¹⁰

Basel Barış Antlaşmasında İspanya'yı Domingo d'Yriarte temsil ederken Fransız tarafını François de Barthélemy temsil etmekteydi. Bu antlaşma ile Fransa, işgal ettiği İspanyol topraklarından çekiliyordu. Buna karşılık antlaşmanın ikinci maddesi Fransa ve İspanya arasında bir savunma ittifakı imzalanmasını öngörmekteydi. İspanya ayrıca Fransa'nın düşmanı olan hiçbir devlete yardım etmeyecekti. İspanya, Fransa ve Avusturya arasında da arabulucuk yapmayı taahhüt etmekteydi. İki devlet arasındaki ticaret serbest bir şekilde devam edilecek ve tarafların Amerika'daki topraklarına hiçbir zarar verilmeyecekti.¹¹

⁸ Ozanam, *Les Diplomates Espagnols*, s. 195.

⁹ *La Gaceta de Madrid*, No. 10, A00111, 2 Şubat 1798, (Çevrimiçi), 10 Haziran 2009, http://www.boe.es/aeboe/consultas/bases_datos/gazeta.php, s. 111.

¹⁰ BOA, H.H. 236/13093 E.

¹¹ İbid ve *Historia de España: Los Borbones en el Siglo XVIII*, s. 655-656.

3.2. İspanya-Fransa İttifakı ve Fransa'nın Mısır'ı İstilasası

İspanya ve Fransa arasında 22 Temmuz 1795 tarihinde imzalanan Basel Barış antlaşmasının ikinci maddesine göre iki devlet arasında bir ittifak antlaşması yapılması gerekmektedir. Osmanlı Devleti iki devlet arasındaki ilişkileri yakından takip etmeye devam ediyordu. 1796 San Ildefonso İttifak Antlaşması ile ilgili rapor Eflak Voyvodası tarafından gönderilmişti. Bu rapora göre İspanya ve Fransa arasında bir savunma ve saldırı ittifakı imzalanıyordu. Müttefiklerden birinin talep etmesi durumunda üç ay içinde üç adet 80 topluk üç ambarlı kalyon, 70'şer ve 72'şer toplu oniki gemi, onbeş adet kapak kaldırır kalyon ve bu donanmaya dahil olacak altı fırkateyn ile 4 adet korvet en az altı ay yetecek kadar malzeme ve yiyecek ile müttefikin hizmetine tahsis olunacaktı. Donanmaya ek olarak 18.000 piyade ve 6.000 süvari, gerektiği kadar top ve mühimmatları da müttefiklerden birinin talebi doğrultusunda verilecekti. Bu ittifak antlaşmasının en önemli noktası ittifak antlaşmasının sadece İspanya'nın bugüne kadar mücadele ettiği İngiltere'ye karşı olduğu ve Fransa'nın savaştığı diğer devletlere karşı İspanya'nın tamamen tarafsız kalacağı hususu idi.¹²

Bir süredir Avrupa'daki çatışmalar karşısında bir tarafsızlık politikası takip eden ve savaşan tarafları barıştırmaya uğraşan İspanya, Fransız İhtilali'nin patlak vermesinden sonra bu politikasını terketmek zorunda kalmış ve Fransa'ya karşı birinci koalisyon savaşına girmişti. Ancak Fransız kuvvetlerinin başarılı olması üzerine önce barış antlaşmasına daha sonra da bir ittifak imzalamaya zorlanmıştı. Bununla beraber İspanya başvekili Manuel de Godoy da İngiltere ve Fransa arasındaki bir çatışmada tarafsız kalmanın zorluklarının farkındaydı. Ayrıca İspanya'yı Fransa ile ittifaka iten başka sebepler de vardı. Öncelikle Fransa ve İspanya arasında Bourbon hanedanları arasında oluşan tarihsel aile ittifakı, Fransa'da Bourbonların egemenliği sona ermiş olmasına rağmen stratejik olarak mantığını korumaktaydı.¹³ Bu ittifakın diğer bir sebebi de İspanya'daki İngiltere karşıtı duygularıydı. Her ne kadar İspanya katolik bir monarşi olarak Fransız İhtilali'nin getirdiği fikirlere sempati ile yaklaşmasa da İngiltere'ye duyduğu nefret çok daha

¹² BOA, H.H. 230/12830.

¹³ *Historia de España: Los Borbones en el Siglo XVIII*, s. 666.

köklü ve güçlüydü çünkü İngilizler XVI. yüzyıldan beri Avrupa ve Amerika'daki İspanyol çıkarlarına zarar vermekteydiler.

Fransa'nın 1798'de Mısır'a saldırması üzerine Fransız elçisi Ruffin Yedikule Zindanına hapsedilmişti. Bu olay üzerine babasının temsilcilik görevini devralan İspanya maslahatgüzârı José Eliodoro de Bouligny Fransız çıkarlarını koruma görevini üstlenmişti. Fransa'nın Mısır'a saldırısı Osmanlı Devleti'nin aynı zamanda İspanya ile olan ilişkilerini de olumsuz etkilemişti zira bu saldırı esnasında İspanya hala Fransa'nın müttefiki idi.¹⁴ İngiliz ve Rus temsilcilerinin de kışkırtmalarından etkilenen Bâbüâli İspanya'nın bu saldırıda bir rolü olup olmadığını öğrenmek istiyordu. Bu amaçla Şubat 1799'da Bouligny'e şu soruların sorulmasına karar verildi: *“İspanya hükümeti Mısır'a yapılan Fransız saldırısından haberdar mıdır? İspanya ile Fransa arasındaki ittifak yalnızca İngiltere'ye mi yöneliktir? Ve son olarak: İspanya ile savaş durumu olmadığına göre Fransız filosundaki İspanyol gemilerinin Fransız gemilerinden ayrı ve uzak durmaları hususunda bir emir verilmiş midir? zira İspanyol gemilerinin de olası çatışmada zarar görmeleri mümkündür”*.¹⁵

Bouligny İspanya-Fransa ittifakının sadece İngiltere'ye karşı olduğu ifade etmişti. İspanyol gemilerinin durumu ile ilgili olarak bir bilgisi olmadığını ve bu durumu Madrid'e yazması gerektiğini belirtmişti. Bununla beraber İspanyol ve Osmanlı donanmalarının karşı karşıya gelmelerinin oldukça zor olduğunu çünkü Osmanlı gemilerinin İspanyol sularına pek girmedığını söylemişti. İspanyol gemileri de Osmanlı sularına girmemekteydiler. Fakat Osmanlı tarafı İngiliz ve Rus donanmaları Fransızlarla savaşırken İspanyol gemilerinin Akdeniz'e çıkmamaları gerektiğini ifade ediyordu. Bâbüâli'nin Akdeniz'e çıkılmamasından kastı İspanyol donanmasının Sebte/Cebelitârik boğazının ötesinde kalmasıydı. Bouligny ise böyle bir şeyin kabul edilemeyeceğini çünkü İngiliz donanmasına karşı İspanya'nın gerekli savunma tedbirlerini alması gerektiğini ifade etmişti. Bâbüâli müttefik donanmasının

¹⁴ Zinkeisen, *Geschichte des Osmanischen Reiches*, VII, 62-63.

¹⁵ Zinkeisen, *Geschichte des Osmanischen Reiches*, VII, s. 63.

esas hedefinin Fransız donanması olduğunu ancak İspanyol gemilerine tesadüf ederler ise onlara da saldırılarının muhtemel olduğunu belirtmişti.¹⁶

Osmanlı suları meselesi de bu tartışmaya konu olmuş ve her iki tarafın da oldukça farklı algılara sahip olduğu ortaya çıkmıştı. Bouligny Osmanlı sularının Malta'dan itibaren başladığını iddia etmiş, buna karşılık Osmanlı tarafı da Garb ocaklarının da Osmanlı toprağı sayıldığı gerekçesiyle Osmanlı sularının Batı Akdeniz'e kadar uzandığı fikrini savunmuştu. Bouligny Garb ocaklarının yabancı devletlerle ayrı ayrı antlaşma yapabildiklerini ifade ederek bu ocakların Osmanlı'dan ayrı olduklarını belirtmişti. Buna verilen cevap ise bu ocakların antlaşma işlerinin ayrı, Osmanlı Devleti'ne bağlılıklarının ayrı konular olduklarıydı. Sonuç olarak Osmanlılar Akdeniz sularındaki egemenlik iddialarını Sebte/Cebelitârik boğazına kadar götürmekteydiler. Kuşkusuz bu kadar geniş bir kara suları tanımının İspanyol temsilcisi tarafından kabul edilme ihtimali yoktu. Bouligny Akdeniz'de sadece Osmanlı donanması bulunsa İspanyol gemilerinin limanlarında kalabileceklerini, ancak Akdeniz'de İngiliz ve Rus donanmalarının bulunduklarını ve İspanyol kıyı ve adalarının korunmalarının bir zorunluluk olduğunu ifade etmişti.¹⁷

Bouligny'e İspanya-Rusya ilişkileri de sorulmuştu. Bunun üzerine Bouligny bir kez daha İspanyol-Fransız ittifakının sadece İngiltere'ye karşı olduğu, İspanya ve Rusya arasında savaş hali olmadığını ve Rusya'daki İspanyol elçisinin de görevinde olduğunu belirtmişti. Bouligny, İspanya'nın Fransa'nın Mısır'ı istilasını hakkında herhangi bir bilgisi olmadığını ve Fransız filosunda İspanyol gemileri olmadığını sözlü olarak ifade etmiş ancak bunları yazılı olarak vermeye yetkili olmadığını da eklemişti. Bouligny'ye göre İspanya gemileri Cádiz limanında İngiliz donanmasının kuşatması altındayken Fransa Mısır'ı istila hareketinde bulunmuştu, dolayısıyla İspanyol gemilerinin bu harekâta katılmaları mümkün değildi.¹⁸

İspanya maslahatgüzârı IV. Carlos'un Osmanlı Devleti ile dostluğun devamını özellikle arzuladığını belirtmişti. Bununla beraber çeşitli kaynaklardan

¹⁶ BOA, H.H. 263/15232.

¹⁷ BOA, H.H. 263/15232.

¹⁸ BOA, H.H. 263/15232 ve Alfred Mahan, **The Influence of Sea Power Upon the French Revolution and Empire 1793-1812**, cilt I, Boston, Little, Brown and Company, 1898, s. 232.

İspanya'nın Fransa'nın etkisi altında olduğu ve bu sebeple İspanya'ya karşı daha dikkatli davranılması gerektiği yönündeki haberlerden etkilenen Bâbîâli Bouligny'nin cevaplarını tatmin edici bulmamıştı.¹⁹ İspanya aleyhine gelen rapor ve telkinlerin yanı sıra Osmanlı Devleti'nin Akdeniz limanlarında görev yapan İspanyol konsoloslarının davranışları da şüphe çekmekteydi. İddialara göre bu konsoloslar Fransız gemilerinin ihtiyaç duydukları yiyecek vb. karşılamaya çalışıyorlardı.²⁰

İspanya aleyhine telkinlerin de etkisinde kalan Bâbîâli 1799 Ekim ayı başında İspanya maslahatgüzârı José Eliodoro de Bouligny'nin 14 gün içinde İstanbul'u terk etmesini istedi. 1 Ekim 1799 tarihli notada şu bilgiler yer almaktadır: Bâbîâli iki devlet arasında akdedilen antlaşmaya her zaman uygun davranmıştır. Bundan sonra da aynı şekilde davranmaya devam edecektir. İspanya zoraki olarak Fransa'nın müttefiki olsa da bu durum değişmeyecektir. Bouligny görülmedik bir çaba ile Fransız çıkarlarının bir hizmetkarı olmuştur. Bu durum muhtemelen kendisine verilen talimatların dışındadır. Bouligny emrindeki konsoloslara, Fransız filosunun ihtiyaçlarının karşılanması için Osmanlı topraklarının ürün ve mallarının teslimi için izin vermiştir. Bu sebepten ötürü Bouligny 14 gün içinde İstanbul'u terk etmeye davet edilmiştir.²¹ Bouligny gerçekten de bu süre içinde İstanbul'u terketmiştir.²² İspanya maslahatgüzârı ile birlikte Fransa taraftarı olmakla suçlanan İsveç maslahatgüzârı D'Ohhson ve Hollanda temsilcisi Van Dedem de sınırdışı edilmişlerdi.²³ Bu üç diplomatın sınırdışı edilmeleri İngiliz ve Rus elçilerinin yoğun çalışmaları ve yer yer Osmanlı yönetimini tehdit ederek elde ettikleri bir başarı idi.

Osmanlı Devleti ise Bouligny sınırdışı etmekle beraber İspanya ile dostane ilişkilerin bozulmasını istemiyordu. Sadrazamdan İspanya başvekiline yazılan bir mektupta Bouligny'nin neden sınırdışı edildiği açıklanmaya çalışılmıştı. Bu mektupta yer alan bilgilere göre Osmanlı ve İspanya devletleri imzaladıkları ahidnâmeye uygun davranmalarına rağmen İspanya maslahatgüzârı José Bouligny'nin Fransızların Mısır'ı istilası esnasında İspanyol konsolosları vasıtasıyla

¹⁹ BOA, H.H. 237/13148.

²⁰ Zinkeisen, *Geschichte des Osmanischen Reiches*, VII, s. 63.

²¹ Zinkeisen, *Geschichte des Osmanischen Reiches*, VII, s. 64.

²² Zinkeisen, *Geschichte des Osmanischen Reiches*, VII, s. 65.

²³ Beydilli, "İspanya," *DİA*, s. 168.

Fransızlara yardım ettiği ve bu sebeple Mısır meselesinin çözümüne kadar İstanbul'da bulunmamasının daha doğru olacağı ifade edilmişti. Bunlara ek olarak Osmanlı ve İspanya devletleri arasında imzalanan ahidnâmenin hala geçerli olduğunu, herhangi bir yenilemeye ihtiyaç duymayacağı ve Bâbîâli'nin iki devlet arasında dostluğun devamından ya na olduğu vurgulanmıştı.²⁴

3.3. Yeni İspanyol Elçisinin Kabulü Meselesi

İspanya'nın İstanbul'daki temsilcisi José Eliodoro de Bouligny'nin 1799 yılı Ekim ayı içinde sınırışı edilmesinden sonra yeni bir elçinin atanması için çalışmalara başlandı. Paris'te bulunan Osmanlı ve İspanyol elçileri bu konuda görüşmelere başladılar. İspanya'nın Lahey maslahatgüzârı olan Şövalye Ignacio Maria de Corral Mayıs 1800'de yeni İstanbul elçisi olarak atandı. Bununla beraber Corral'ın İstanbul'daki görevinin başlaması önünd e önemli engeller vardı. Özellikle Rus ve İngiliz elçileri İspanya'nın yeni bir elçi göndermesine karşı çıkmaktaydılar. Onlara göre yeni İspanyol elçisi Fransa ve Osmanlı Devleti arasında barış imzalanması için çalışma yönünde talimat almıştı. Dahası yeni elçi Rusya'ya karşı duyulan endişeleri deşecek, İngiltere aleyhine bir hava yaratacak ve Avusturya'nın da genişleme emellerini vurgulayacaktı.²⁵

Şövalye Corral Berlin'e vardığında barış yapılması yönündeki niyetlerini saklamadı. Prusya kralından İstanbul'daki temsilcisi von Knobelsdorf'un kendisine yardımcı olması yönünde talimatlar gönderilmesini rica etti. Mısır'ın tahliyesi konusunda katkı vermeye hazır olan kral, Bâbîâli'nin başta Rusya olmak üzere diğer Avrupa devletleri aleyhine kışkırtılmaması gerek tiğini düşünmekteydi. Bunun üzerine Corral bu hususu hükümetine yazacağını ve görevinin esasının barışın sağlanması olduğu konusunda kralı temin etmişti. 4 Temmuz 1800'de Knobelsdorf, Reis Efendi'ye yeni İspanyol elçisinin desteklenerek, faaliyetlerinin Bâbîâli'nin çıkarları doğrultusunda olmasına çalışacağını bildirmişti.²⁶

²⁴ BOA, C.HR. 124/6185.

²⁵ Zinkeisen, *Geschichte des Osmanischen Reiches*, VII, s. 65.

²⁶ Zinkeisen, *Geschichte des Osmanischen Reiches*, VII, s. 66.

Prusya'nın bu tutumuna karşın, İngiliz ve Rus politikaları Corral'ın kabulüne karşıydı çünkü İspanya'nın arabuluculuğuyla Osmanlı Devleti ve Fransa arasında barış yapılması arzu edilmemekteydi. Başlangıçta yeni bir İspanyol elçisinin kabulüne ve İspanya ile dostluğun devamından yana olan Bâbîâli müttefiklerinin baskısına daha fazla dayanamamış ve bu politikasını gözden geçirmek zorunda kalmıştı. Müttefiklerinin itirazlarının kalkmasını bekleyen Bâbîâli Prusya temsilcisi von Knobelsdorf'a Corral'ın şu an için kabulünün mümkün olmadığını bildirmek zorunda kalmıştı.²⁷

Paris'teki İspanyol temsilcisi, Osmanlı elçisi Esseyid Ali Efendi'ye halen Viyana'da bulunan Şövalye Corral'ın kabul edilmesi ve gerekli yol izinlerinin Viyana'ya gönderilmesi yönünde ricada bulunmaya devam ediyordu.²⁸ Durumu değerlendiren Osmanlı yönetimi elçinin kabul edilebileceğini ancak müttefik elçilerinin baskılarıyla yeni elçinin de sınırdışı edilmesi söz konusu olursa Osmanlı-İspanya ilişkilerinin çok daha ağır bir yara alacağını düşünmekteydi. Bir İspanyol elçisinin İstanbul'a gelmesinin imzalanan antlaşma gereği olduğu kabul edilmekle beraber bu kimseye güvenilip güvenilemeyeceği konusunda yoğun şüpheler mevcuttu. Sonuç olarak konunun müttefik elçilerle görüşülmesine karar verilmişti. Eğer maslahatgüzâr Bouligny'nin sınırdışı edilmesi yeterli olmuş ve yeni elçinin gelmesinde bir sakınca görülüyorsa gerekli yol emirlerinin yazılmasına karar verilmişti. Ancak İngiltere ve Rusya elçileri karşı çıkarlarsa Viyana'da bulunan İbrahim Afif Efendi'ye Şövalye Corral'ın Mısır meselesinin çözülmemesi bahane edilerek Viyana'da oyalanması yönünde talimatların gönderilmesine karar verilmişti.²⁹

Bâbîâli'nin yeni İspanyol elçisinin kabulü İngiliz ve Rus elçilerinin ortak çabalarıyla önlenmişti. Bu konu ile ilgili olarak Reis Efendi'ye oldukça sert sayılabilecek bir nota verilmişti. Elçiler Corral'ın şahsı için herhangi bir itirazları olmadıklarını beyan etmekle beraber, Fransız politikasını takip eden Madrid hükümetinin talimatlarıyla hareket edecek herhangi bir İspanyol elçisinin İstanbul'da

²⁷ Zinkeisen, *Geschichte des Osmanischen Reiches*, VII, s. 66.

²⁸ BOA, H.H., 139/5758.

²⁹ BOA, H.H. 139/5757, BOA, H.H. 141/5836 ve BOA, H.H. 141/5843 A.

bulunmasını istemediklerini ifade etmişlerdi. Malta’da, Torino’da ve Roma’da olduğu gibi yalnızca Fransız temsilcileri gibi davranan, Levant’daki Fransızları koruma altına alan İspanyol temsilciliklerinin Bâbîâli’nin çıkarlarının nerede olduğunu görememesine sebep olabileceklerini ve onun Fransa ile ayrı bir barış antlaşması imzalama yönünde etkileyebileceğini belirtmişlerdi. Eğer Bâbîâli İspanyol elçisinin kabulü hususunda ısrar edecek olursa müttefikler de bir politika değişikliğine gidebilirlerdi. Bu sebeplerden dolayı Bâbîâli Corral’ın kabulünü en azından İngiltere ve Rusya’dan yeni talimatlar gelene kadar ertelemeliydi.³⁰

Reis Efendi bu sert notaya önce herhangi bir karşılık vermemekle beraber Knobelsdorf’dan her iki elçinin notalarını geri almaya ikna etmesi için ricada bulunmuştu. Bunun üzerine Knobelsdorf, kralının da talimatına uygun olarak, her iki diplomat ile temasa geçmiş ve Kral’ın, Fransa’nın yakında Mısır’ı tahliye edeceği varsayımından da hareketle, Corral’ın İstanbul’a kabulü lehine hareket ettiğini ifade etmişti. Ancak Prusya temsilcisinin girişimleri sonuçsuz kalmıştı.³¹

İngiliz temsilcisinin itirazlarından şüphelenmeye başlayan Rus elçisi General Tamara İspanyol elçisinin kabulü konusunda biraz daha esnek hareket etmeye başlamış, ancak yine de Bâbîâli’nin kesin kararını ertelemesini arzu ettiğini ifade etmişti. 1799’dan beri İstanbul’da fevkalade elçi olarak görev yapan İngiliz elçisi Lord Elgin ise İspanyol elçisi hususunda ısrarından vazgeçmemişti.³² Knobelsdorf’a göre İngiliz elçisinin itirazların temelinde İspanyol elçisinin mümkün olduğunca Fransız çıkarlarını temsil edeceği, Bâbîâli’yi müttefiklerinden ayırarak Fransa ile barış ve ittifak yapmasına neden olacağı düşüncesi yer almaktaydı.³³

İngiltere’nin İspanyol elçisinin kabulüne karşı çıktığı kadar, önceki tutumunu değiştiren Prusya temsilcisi von Knobelsdorf da elçinin kabulü için çaba sarfetmeye başlamıştı. İngiltere’nin ısrarının temelinde Mısır’ın tahliyesini geciktirerek, sonunda kendilerinin Mısır’a yerleşmeleri düşüncesinin olduğu tahmin edilmekteydi. Prusya

³⁰ Zinkaisen, *Geschichte des Osmanischen Reiches*, VII, s. 68.

³¹ A.g.e.

³² A.g.e.

³³ A.g.e.

böyle bir gelişmenin önünü almak amacıyla İstanbul'daki temsilcisine Corral' in kabulü için faaliyetlerine devam etmesi yönünde yeni talimatlar gönderdi.³⁴

Şövalye Corral'ın durumu Osmanlı Devleti'nin Paris elçisi olan Esseyid Ali Efendi tarafından da yakından takip edilmekte ve konuyla ilgili olarak İstanbul'a raporlar gönderilmekteydi. Ocak 1801 tarihli rapora göre İspanya hala Fransa ile müttefik idi ancak İspanya Fransa'nın Osmanlı Devleti ile olan savaşına dahil olmadığını daha önce maslahatgüzâr Bouligny tarafından da ifade edilmişti. Sadrazam tarafından İspanya başvekiline yazılan mektup İspanya'nın Paris elçisine teslim edilmişti. Ayrıca İngiltere ve Fransa arasında bir mütareke olacağı dedikodularının İngilizler tarafından yalanlandığı belirtilmekteydi.³⁵

Rusya da İngiltere'nin ısrarından dolayı şüpheyeye düştüğünden Bâbîâli'ye daha yakın bir tutum sergilemeye başlamış ve General Tamara'ya gönderdiği yeni talimatlar ile İspanyol elçisinin kabulü konusundaki itirazdan vazgeçilmesi ni bildirmişti. Bunun üzerine Kasım 1800'de Bâbîâli İngiliz elçisi Lord Elgin'in protestosuna rağmen İspanyol elçisi Corral'ın Viyana'dan İstanbul'a gelmesine izin verdi. Corral Nisan 1801'de Viyana'yı terk etmiş ve Mayıs ortasında İstanbul'a varmıştı. Yeni İspanya elçisi Corral, Knobelsdorf'un da yardımıyla İstanbul'a yerleşti. Bâbîâli tarafından kabul edilmiş ancak kendisi hakkında koparılan gürültülerin yersizliği kısa zamanda anlaşılmıştı. Zira Fransa'nın da bu yeni elçiye güvenmemekte olduğunun belirtileri ortaya çıkmıştı. Bâbîâli de bu yeni elçinin Fransa ile barış konusunda beklenen rolü üstlenemeyeceğini anlayınca Corral İstanbul'daki nüfuzunu hızla kaybetti.³⁶ İspanya'nın İstanbul'daki ikinci daimi elçisi olan Corral 16 Mayıs 1805'te İstanbul'da hayatını kaybetmişti.³⁷

³⁴ Zinkeisen, *Geschichte des Osmanischen Reiches*, VII, s. 68-69.

³⁵ BOA, H.H., 137/5625.

³⁶ Zinkeisen, *Geschichte des Osmanischen Reiches*, VII, s. 69.

³⁷ Ozanam, *Les Diplomates Espagnols*, s. 237.

SONUÇ

Bu çalışma ile üç temel soruya cevap aranmıştır. XVI. yüzyılın sonundan itibaren karşılıklı diplomatik ilişki kuramamış olan Osmanlı ve İspanya devletlerinin XVIII. yüzyılın sonunda hangi sebeplerle barış masasına oturmuşlardı? İspanyol elçiliğinin İstanbul'daki faaliyetlerini nelerdi? 1798 yılında Fransa'nın Mısır'ı istila etmesi ile ortaya çıkan krizde İspanya nasıl bir tutum sergilemişti? Bu suallerin cevaplarını yaptığımız çalışmanın bir sonucu olarak şöyle verebiliriz:

1. Öncelikle burada yüzyıllardır hukuki olarak savaş halinde bulunan Osmanlı ve İspanya devletlerinin XVIII. yüzyılın sonunda hangi sebeplerle bir barış ve ticaret antlaşması (ahidnâme) imzaladıkları hususu açıklığa kavuşmuştur. İspanya temelde Garb ocakları, özellikle de Cezayir ile yaşadığı sorunları kendi askeri imkanları ile çözmede bir çok kez başarısızlığa uğramış ve bu problemi çözmek için Osmanlı Devleti'ne bir barış teklifi götürmüştür. Bu barış teklifinin en önemli unsuru Osmanlı tarafının Garb ocaklarına İspanya ile barış yapılmasında hiçbir sakınca olmadığını ve hatta böyle bir barışın arzu edilmekte olduğunu belirten fermanların gönderilmesi idi. İspanya için imzalanacak barışın genel bir barış ve ticaret antlaşması olması yeterliydi. İspanya bu hedeflerine ulaşmış, hem Osmanlı Devleti ile bir ahidnâme imzalamış hem de Garb ocakları için arzu ettiği fermanlar yollanmıştı.

Osmanlı Devleti ise İspanya ile yakınlaşma konusunda belirgin bir heves göstermemekle beraber özellikle de 1770'de Rus donanmasının Akdeniz'e girerek gerçekleştirdiği Çeşme Baskınından sonra böyle bir ilişkiden elde edebileceği siyasi - askeri faydaları hızlı bir şekilde gündeme getirmekten de geri kalmamıştı. Öncelikle mütekabiliyet esasına göre imzalanacak ahidnâmeye karşılık İspanya'ya bir ittifak antlaşması teklif edilmişti. Müzakere sürecinde Osmanlılar mütekabiliyet konusunda ısrarcı olmuşlar ve elde edilecek dostluk ve ticari kazanımların yeterli olmayacağını vurgulamışlardı. Sonuç olarak Osmanlıların istedikleri siyasi kazanımlar iki devlet arasında imzalanan ahidnâmeye eklenen gizli bir tarafsızlık maddesi şeklinde ortaya çıkmıştı. Bu madde ile Rus donanmasının Akdeniz'e girmesinin önüne geçilmesi hedefleniyordu.

2. İlk İspanyol elçiliğinin İstanbul'daki faaliyetlerin e gelince, 14 Eylül 1782'de Osmanlı ve İspanya devletleri arasında bir ahidnâme imzalanmasından sonra İspanyol temsilcisi Don Juan de Bouligny İspanya'nın ilk daimi elçisi olarak İstanbul'a göreve başlamıştı. İlk olarak elçiliğin kuruluşu ve tercüman istihdâmı gibi konularla uğraşan Bouligny daha sonra Osmanlı coğrafyasında konsolosluk ağının kuruluşu ile ilgilenmeşti. Bouligny'nin bu dönemdeki belki de en önemli faaliyeti 1787-1792 Osmanlı-Rus ve Osmanlı-Avusturya savaşında İspanya'nın arabuluculuğu için Bâbîâli nezdinde yoğun bir çalışma yapmasıdır. Ancak Osmanlı yönetimi tarafından İspanya arabuluculuk için uygun görülmemiş ve Prusya bu görevi yerine getirmişti.

İlk İspanyol daimi elçisinin İstanbul'daki faaliyetleri için İspanyol arşivlerine dayanan İspanyolca kitap ve makalelerden faydalanılmakla beraber bu konunun ayrıntılarının daha da açıklığa kavuşturulması için İspanyol arşivlerinde kapsamlı bir araştırma yapılması daha da faydalı olacaktır.

3. 1798 yılında Fransa'nın Mısır'ı istilasını esnasında İspanya'nın tutumu konusu da yine bu çalışmayla ortaya konmuştur. İspanya 1796 San Ildefonso antlaşması ile Fransa'nın müttefiki olmuş ve her ne kadar bu ittifak sadece İngiltere'ye karşı imzalanmış olsa da Osmanlı yönetiminde yoğun kuşkular uyandırmıştı. Fransız kuvvetleri Mısır'a çıktığı zaman İspanya maslahatgüzârı José Bouligny'ye İspanya'nın bu işgalden haberi olup olmadığı sorulmuştu. Bouligny'nin tatmin edici cevaplar verememesi ve İspanyol konsoloslarının Bouligny'nin emriyle Fransız gemilerine yardım ettiği söylentilerinden etkilenen Bâbîâli, İngiliz ve Rus elçilerinin de baskılarıyla İspanya'ya bir nota vermiş ve Bouligny'nin İstanbul'u terk etmesi istenmişti. Böylece 1782 yılında başlayan dostluk ilişkileri 1799 yılında dramatik bir şekilde sona ermişti. İstanbul'da Fransız temsilcileriyle büyük sorunlar yaşayan Juan de Bouligny'nin oğlu maslahatgüzâr José Bouligny'nin Fransız taraftarlığı ile suçlanarak sınırışı edilmesi ise oldukça ironiktir. Bu kriz döneminde ortaya üç önemli soru çıkmaktadır: a) İspanya'nın Fransa'nın Mısır'ı istilasından haberi var mıydı? b) İspanyol gemileri Mısır'ın istilasına yardım etmişler miydi? c) İspanyol konsolosları gerçekten de Bouligny'nin emri ile Fransız gemilerine ihtiyaç duydukları malzemeleri sağlamışlar mıydı? Bu sorulara kesin cevaplar vermek

kuşkusuz İspanyol arşivlerindeki bilgilere ulaşmakla mümkündür. Bununla beraber Osmanlı kaynaklarını yine de belirli bir fikir verebilecek önemdedir. Öncelikle Bouligny istiladan haberi olduğu iddialarını kesin bir dille reddetmişti. Bunda samimi olduğu da düşünülebilir. Çünkü Mısır'ı istila fikri çok iyi saklanmıştı ve eğer bundan İspanyolların haberi olsaydı gizli kalması da mümkün olamazdı. Ayrıca İspanya'nın da daha yeni dostluk ve ticaret bağları kurduğu Osmanlı Devleti 'ne karşı böyle bir harekâtı onaylaması düşünülemezdi.

Fransa 1796 San Ildefonso ittifak antlaşması ile İngiliz donanmasına karşı İspanyol filosundan faydalanmayı amaçlamaktaydı. Böylece birleşik Fransız-İspanyol donanması en azından sayı bakımından İngiliz donanmasından üstün olabilecekti. Bu durumun farkında olan İngiliz yönetimi iki filonun ortak hareket etmesini önlemek için çalışmıştı. 1797 Şubat'ında St. Vincent Burnu savaşı ile İngiliz donanması İspanyol filosunu yenilgiye uğratmış ve daha sonra Cádiz limanında uygulanan abluka ile İspanyol donanmasının faaliyetleri 1802 Amiens barış antlaşmasına kadar engellenmişti. Sonuç olarak İspanya maslahatgüzârı Bouligny'nin de ifade ettiği gibi İspanyol gemilerinin Mısır'ın istilasına katılımı mümkün değildi.

İspanyol konsoloslarının Bouligny'nin emri ile Fransız gemilerine yardım ettikleri iddiasını doğrulayacak veya yalanlayacak herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. İspanyol ve Fransız arşivlerinde ortaya çıkabilecek belgeler belki bu meseleyi aydınlatmaya yardımcı olabilir. Osmanlı belgelerinde ise İspanyol konsoloslarının *Fransız tarafgirliği şöhretleri* bilgisi yer almakla beraber bu bilgi daha çok söylenti niteliğindedir ve İngiliz, Rus elçilerinin Bâbîâli nezdinde İspanya aleyhine telkinlerinin etkili olduğu şeklinde yorumlanabilir. Sonuç olarak İspanya maslahatgüzârı José Bouligny'nin sınırdışı edilme kararı somut olaylardan çok müttefik elçilerinin Fransa taraftarı diplomatların sınırdışı edilme baskıları ile ilgilidir ve İsveç ve Hollanda temsilcilerinin sınırdışı edilmeleriyle birlikte düşünülmelidir.

BİBLİYOGRAFYA

1. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ

1.1. H.H.

9/322, 22/1070, 22/1071, 137/5625, 139/5757, 139/5758, 141/5836, 141/5843A, 179/8005, 193/9468, 193/9520, 194/9565, 200/10172, 211/11374, 213/11580, 230/12830, 236/13093E, 237/13148, 236/15232, 238/13282, 241/13527, 256/14654, 1401/56483.

1.2. C.HR

1545, 89/4420, 113/5624, 124/6185, 178/8860.

1.3. C.BH

246/11418.

1.4. A.DVNS.DVE.d 047/2 İspanya Ahkâm Defteri

4/4, 4/7, 4/8, 4-5/10, 5/11, 5/14, 5/17, 6/25, 6/26, 7/28, 7/31.

1.5. A.DVNS.DVE.d 046/2 İspanya Nişan Defteri

8/6.

2. KAYNAK ESERLER

Ahmed Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, cilt II, III, IV. İstanbul, Matbaa-i Osmaniye, 1309.

Ahmed Vâsıf Efendi, **Mehâsinü'l-Âsâr ve Hakâikü'l-Ahbâr**, haz. Mücteba İlgürel, İstanbul, Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1978.

Câbî Ömer Efendi, **Câbî Tarihi: Tarih-i Sultan Selim-i Salis ve Mahmud-ı Sâni, Tahlil ve Tenkidli Metin**, haz. Mehmet Ali Beyhan, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2003.

Çınar, Ali Osman. **Mehmed Emin Edîb Efendi'nin Hayatı ve Tarih'i**, T.C. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yakınçağ Türk Tarihi Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi, Danışman, Prof. Dr. Özcan Mert, İstanbul, 1999.

Taylesanizâde Hâfız Abdullah Efendi Tarihi İstanbul'un Uzun Dört Yılı (1785-1789), haz. Feridun M. Emecen, İstanbul, Tarih ve Tabiat Vakfı, 2003.

La Gaceta de Madrid, No. 10, A00111, 2 Şubat 1798, s. 111, (Çevrimiçi), http://www.boe.es/aeboe/consultas/bases_datos/gazeta.php , 10 Haziran 2009.

3. ARAŞTIRMA VE İNCELEMELER

- Aceituno, A. J: “Bir Filolog Olarak Dragoman”, **İspanya-Türkiye: 16. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Rekabet ve Dostluk**, Ed. Pablo Martin Asuero, Çev. Peral Bayaz Çarum, İstanbul, Kitap Yayınevi, 2006, s. 217-233.
- _____ : “Jóvenes de Lengua, Dragomans e Intérpretes de Turco en Estambul al Finales del Siglo XVIII”, **İstanbul Cervantes Enstitüsü Dergisi**, 3 Ocak 2002, s. 16-23.
- Ágoston, Gábor: **Barut, Top ve Tüfek: Osmanlı İmparatorluğunun Askeri Gücü ve Silah Sanayisi**, Çev. Tanju Akad, İstanbul, Kitap Yayınevi, 2006.
- Ahışhalı, Recep: **Osmanlı Devlet Teşkilatında Reisülküttâblık, XV III. Yüzyıl**, İstanbul, Tarih ve Tabiat Vakfı, 2001.
- Aksan, Virginia: **Savaşta ve Barışta Bir Osmanlı Devlet Adamı Ahmed Vasıf Efendi 1700-1783**, Çev. Özden Arıkan, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1997.
- Arı, Bülent: “Early Ottoman Diplomacy: Ad Hoc Period”, **Ottoman Diplomacy: Conventional or Unconventional?** Ed. Nuri Yurdusev, Hampshire, Palgrave-Macmillan, 2004, s. 36-65.
- Arıkan, M. ve Paulino Toledo: **XIV.-XVI. Yüzyıllarda Türk-İspanyol İlişkileri ve Denizcilik Tarihimize İlgili İspanyol Belgeleri**, Ankara, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Karargah Basımevi, 1995.
- Belin, F: **Türkiye İktisadi Tarihi Hakkında Tedkikler**, Çev. M. Ziya, İstanbul, 1931.
- Beydilli, Kemal: “İgnatius Mouradgea D’Ohsson (Muradcan Tosunyan)”, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi**, XXXIV. 1984.

- _____ : **1790 Osmanlı-Prusya İttifakı: Meydana Gelişi, Tahlili, Tatbiki**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1984.
- _____ : **Büyük Friedrich ve Osmanlılar: XVIII. Yüzyılda Osmanlı-Prusya Münâsebetleri**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1985.
- _____ : “İspanya.” **DİA**, Cilt XXIII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2001, s. 162-170.
- _____ : “Küçük Kaynarca’dan Tanzimat’a Islahat Düşünceleri”, **İlmi Araştırmalar**. Cilt VIII. İstanbul, 1999, s. 25-64.
- Bono, Salvatore: **Yeniçağ İtalya’sında Müslüman Köleler**, çev. Betül Parlak, İstanbul, İletişim Yayınları, 2003.
- Boogert, M.V.D. **The Capitulations and the Ottoman Legal System: Qadis, Consuls and Beraths in the 18th Century**, Leiden, Boston, Brill, 2005.
- Bostan, İdris: “Akdeniz Dünyasında Osmanlılar ve Osmanlı Devleti’nin Akdeniz Politikası (19.Yüzyıla Kadar)”, **Türk Dış Politikası, Osmanlı Dönemi**, Ed. Mustafa Bıyıklı, İstanbul, Gökkuşbu Yayınları, 2008, s. 119 - 138.
- _____ : “Akdeniz’de Osmanlı Direnişi: İspanya’nın 1783 ve 1784 Cezayir Kuşatmaları”, **Beylikten İmparatorluğa Osmanlı Denizciliği**, İdris Bostan. İstanbul, Kitap Yayınevi, 2006, s. 121-134.
- Braudel, Fernand: **The Mediterranean and the Mediterranean World in the Age of Philip II**, Çev. Sian Reynolds, Cilt II, Fontana/Collins, 1976.
- Carbognano, C.C: **18. Yüzyılın Sonunda İstanbul**, Çev. Erendiz Özbayoğlu, İstanbul, Eren Yayınları, 1993.
- Castaño, Emilio Sola: “Margliani y Acmat Bajá, tras la muerte de Mehemet Sokoli en octubre de 1579 – Complemento a la correspondencia Margliani/Pérez de los estudiantes Sánchez, Jiménez, Barco, Marin y León”, (Çevrimiçi), www.archivodelafrontera.com, 30 Mart 2010.

- Castrillo, R. G.: **El Viaje de Gabriel de Aristizábal a Constantinopla en 1784**, Fundacion Universitaria Española, Madrid, 1997.
- Cezar, Yavuz: **Osmanlı Maliyesinde Bunalım ve Değişim Dönemi** . Alan Yayıncılık, 1986.
- Conrotte, Manuel: **España y los Paises Musulmanes Durante el Ministerio de Floridablanca**, Ediciones Espuela de Plata, 2006.
- Dandeleit, Thomas: “Between Empires: Spanish Sicily and the Contest for the Central Mediterranean in the Late Sixteenth Century.” **España y el Oriente islámico entre los siglos XV y XVI**. İstanbul, Editorial Isis, 2007.
- De Groot, A. H.: “Dragomans’ Careers: Change of Status in Some Families Connected with the British and Dutch Embassies at Istanbul 1785-1829”, **Turkology Update Leiden Project Working Papers Archive** , Department of Turkish Studies, Universiteit Leiden, (Çevrimiçi), www.let.leidenuniv.nl/tcimo/tulp/Research/ahdg3.pdf , 10 Ocak 2008.
- Elliott, J. H.: **Imperial Spain, 1469-1716**, Penguin Books, 2002.
- Galindo, Javier S.: “El Tratado de Paz Hispano-Argelino de 1786”, **Cuadernos de Historia Moderna y Contemporanea** , vol. 5, Universidad Complutense Madrid, 1984, s. 57 - 82.
- Garrigues, Emilio: **Un Desliz Diplomático: La Paz Hispano-Turca**, Madrid, Revista de Occidente, 1962.
- Gerlach, Stephan: **Türkiye Günlüğü 1577-1578**, Cilt II, ed. Kemal Beydilli, Çev. Türkis Noyan, İstanbul, Kitap Yayınevi, 2007.
- Gökbilgin, M. T.: **Osmanlı İmparatorluğu Medeniyet Tarihi Çerçevesinde Osmanlı Paleografya ve Diplomatik İlmî**, İstanbul, Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1979.
- Hargreaves W. N.: **Eighteenth-Century Spain 1700-1808: A Political, Diplomatic and Institutional History** , The Macmillan Press, 1979.

- Hess, Andrew C.: **Unutulmuş Sınırlar: 16. YY. Akdeniz’inde Osmanlı - İspanyol Mücadelesi**, Çev. Özgür Kolçak, İstanbul, Küre Yayınları, 2010. [The Forgotten Frontier: A History of the Sixteenth-Century Ibero-African Frontier, Chicago, The University of Chicago Press, 1978.]
- Recio, Louis, vd.: **Historia de España: Los Borbones en el Siglo XVIII 1700-1808**, Madrid, Editorial Gredos, 1991.
- Hurewitz, J. C.: “The Europeanization of Ottoman Diplomacy: The Conversion From Unilateralism to Reciprocity in the Nineteenth Century”, **Belleten**, XXV, No. 99. Temmuz 1961, s. 455-466.
- Imizcoz, José F.: “II.Felipe Döneminde İspanyol Siyaseti: Sabotaj ve Utanç Verici Ateşkes”, **İspanya-Türkiye: 16. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Rekabet ve Dostluk**, Ed. Pablo Martin Asuero, Çev. Peral Bayaz Çarum, İstanbul, Kitap Yayınevi, 2006, s. 191-216.
- İnalçık, Halil.: “Reisülküttâb”, **İslâm Ansiklopedisi**, Cilt, IX, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1964, 671-683.
- _____ : **Osmanlılar: Fütühat, İmparatorluk, Avrupa ile İlişkiler**, İstanbul, Timaş Yayınları, 2010.
- Jensen, De Lamar: “The Ottoman Turks in Sixteenth Century French Diplomacy”, **The Sixteenth Century Journal**, Cilt 16, No. 4, 1985, s. 451-470.
- Jorga, Nicolae: **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi**, Cilt V, Çev. Nilüfer Epçeli, Çev. Kont. Kemal Beydilli, İstanbul, Yeditepe Yayınevi, 2005.
- Kamen, Henry: **Empire: How Spain Became A World Power 1492 - 1763**, Perennial, 2004.
- Karal, Enver Ziya: **Osmanlı Tarihi**, Cilt V, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1970.
- Koloğlu, Orhan: “Fransız Devrimi ve Osmanlı Diplomasisi”, **Çağdaş Türk Diplomasisi ve 200 Yıllık Süreç**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1999, s. 13-19.

- Kumrular, Özlem: “Koron Seferi: Uzak Topraklarda İmkansız Misyon”, **Toplumsal Tarih**, No. 127, Temmuz 2004, s. 76-79.
- Kurat, Akdes Nimet: **Türk-İngiliz Münasebetlerinin Başlangıcı ve Gelişmesi, 1553-1610**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1953.
- Kürkçüoğlu, Ömer: “The Adoption and Use of Permanent Diplomacy”, **Ottoman Diplomacy: Conventional or Unconventional?** Ed. Nuri Yurdusev, Hampshire, Palgrave-Macmillan, 2004, s. 131-150.
- Kütükoğlu, Mübahat S: “Ahidnâme.” **DİA**, Cilt I, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı, 1988., s. 535-540.
- Lea, Henry Charles: **İspanya Müslümanları, Hristiyanlaştırılmaları ve Sürülmeleri**, Çev. Abdullah Davudoğlu, İstanbul, İnkilâb Yayınları, 2006.
- Mahan, Alfred: **The Influence of Sea Power Upon the French Revolution and Empire 1793-1812**, Cilt I, Boston, Little, Brown and Company, 1898.
- Naff, Thomas: “Reform and the Conduct of Ottoman Diplomacy in the Reign of Selim III”, **The Journal of American Oriental Society**, 1963, s. 295-315.
- Neumann, Christoph: “Decision Making Without Decision Makers: Ottoman Foreign Policy Circa 1780”, **Decision Making and Change in the Ottoman Empire**, Ed. Caesar E. Farah, The Thomas Jefferson University Press, 1993, s. 29-37.
- Ortega, M. Helena S.: “Las Relaciones Hispano-Turcas en el Siglo XVIII”, **Hispania**, 49:171. Madrid 1989, s. 151-195.
- Ozanam, Didier: **Les Diplomates Espagnols du XVIII Siècle: Introduction et Répertoire Biographique 1700-1808**, Madrid-Bourdeaux, Casa de Valázquez, Maison des Pays Ibériques, 1998.
- Öksüz, Melek: “Türk-İspanyol İlişkileri Çerçevesinde Ahmed Vasıf Efendi’nin İspanya Elçiliği (1787-1788)”, **Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi**, 1998.

- Özdemir, Şenay: “Akdeniz Hakimiyetinde Osmanlı Devleti ve Korsanlık (1695-1789)”, **T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeniçağ Tarihi Anabilim Dalı**, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara, 2004.
- Padilla, v.d: “Correspondencia cifrada entre Giovanni Margliani y Antonio Pérez, secretario de Felipe II”, (Çevrimiçi), www.archivodelafrontera.com, 30 Mart 2010.
- Ranke, Leopold von: “Onaltıncı ve Onyedinci Asırda Osmanlılar ve İspanya Krallığı”, **Batı Dillerinde Osmanlı Tarihleri**, Cilt VI, Çev. Halit İlteber, İstanbul, Türkiye Yayınevi, 1971.
- Roe, Thomas: **The Negotiations of Sir Thomas Roe in his Embassy to the Ottoman Porte from the Year 1621-1628 Inclusive**, Londra, Samuel Richardson, 1740.
- Sarıcaoğlu, Fikret: **Kendi Kaleminden Bir Padişah Portresi I. Abdülhamid 1774-1789**, İstanbul, Tarih ve Tabiat Vakfı, 2001.
- _____ : “1774-1789 Yıllarında Osmanlı Devleti’nin Dış Politikası”, **Türkler**, Cilt XII, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s. 545-553.
- Schweigger, Salomon: **Sultanlar Kentine Yolculuk 1578-1581**, Çev. Türkiş Noyan, İstanbul, Kitap Yayınevi, 2004.
- Şeyban, Lütfi: **Mudejares, Sefarades: Endülüslü Müslüman ve Yahudilerin Osmanlı’ya Göçleri**, İstanbul, İz Yayıncılık, 2007.
- Tuncer, H., Hüner Tuncer.: **Osmanlı Diplomasisi ve Sefaretnameler**, Ankara, Ümit Yayıncılık, 1993.
- Uzunçarşılı, İ. H.: **Osmanlı Tarihi**, Cilt IV, Bölüm I, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1978.
- _____ : **Osmanlı Tarihi**, Cilt IV, Bölüm II, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1983.
- Yalçınkaya, M.A.: “XVIII. Yüzyıl: Islahat, Değişim ve Diplomasi Dönemi (1703-1789)”, **Türkler**, Cilt XII, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s. 479-511.

_____ :

“III. Selim ve II. Mahmud Dönemleri Osmanlı Dış Politikası”, **Türkler**, Cilt XII, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s. 629-659.

Zinkeisen, Johann W.:

Geschichte des Osmanischen Reiches in Europa, Cilt VII, Gotha 1863.

EKLER

Ek 1: İlk İspanyol Elçi ve Sekreterleri (Didier Ozanam. **Les Diplomates Espagnols du XVIII Siècle: Introduction et Répertoire Biographique 1700 -1808**, Madrid-Bourdeaux, casa de Valázquez, Maison des Pays Ibériques, 1998, s. 507)

Elçiler

1782-1793 Juan de Boulogny

1793-1799 José Eliodoro de Boulogny

1800-1805 Ignacio del Corral

1806-1808 Marquis de Almenara

Sekreterler

1782-1799 José Eliodoro Boulogny

1800-1806 José Rodrigo

1806-1808 José Enderiz

Ek 2: İlk İspanyol Konsolosları (Didier Ozanam. **Les Diplomates Espagnols du XVIII Siècle: Introduction et Répertoire Biographique 1700 -1808**, Madrid-Bordeaux, casa de Valázquez, Maison des Pays Ibériques, 1998, s. 515)

Konsoloslar

İstanbul, 1790-1808 – Juan Soler y Sanz

İskenderiye, 1802-1808 – José Camps y Soler

Scutari (veya Arnavutluk İskenderiyesi), 1783 -1786 – Juan Vladagny

İzmir, 1803-1808 Benito Solez y Sanz

Cezâyir

1786-1790 Manuel de las Heras

1791-1793 Manuel Asprer

1794-1801 Miguel de Larrea

1802-1808 José Alonso Ortiz

Libya

1784-1791 Pedro Soler y Sanz

1791-1796 Jaime Soler y Sanz

1796-1808 Gerardo José de Souza Betancourt

Tunus

1791-1796 Pedro Suchita

1796-1798 Jaime Soler y Sanz

1799-1802 Manuel Buzarán

1804-1807 Francisco Segui

1807-1808 Arnaldo Soler y Nyssen pi

Ek 3: İspanya'dan kalyon talep edilmesine dair Hatt-ı Hümayun ve transkripsiyonu.
(BOA, HH. 193/9468)

قائم مقام پاشا
رئیس افندی بزرگ اسپانیہ الہجی سنہ و فرانسز الہجی سنہ
جو گوند رس او جبر قلیون اصرار اوس غاغ اولوق
جو رس او لما سوم ایلی قیاق فادر او لہد لسون اہر
گوند رس بقالم نہ جواب کلور بہارہ ییشمک شرطیلہ

Kaimakam Paşa

Reis efendi Büyük İspanya elçisine ve Fransız elçisine haber göndersin üzer kalyon ısmarlasın gag (?) olarak çürük olmasın iki kapak kaldırır olsun bir hab er göndersin bakalım ne cevâb gelir bahara yetişmek şartıyla.

Ek 4: İlk İspanyol elçisi Juan de Bouligny'nin görevini tamamladığına ve ülkesine döneceğine dair Hatt-ı Hümayun ve transkripsiyonu (BOA, H.H. 238/13282)

بادشاه

۵

شوقمند گرامتد مهابتد قدرندد و فیضتم اقدیم و دیوانه عودته دولتی طرفدن نادر اولدیغنی و برینه
در عید لرزه مقیم بولک اسپانیا ایلمجی بوزن اقدیم بر قطعه تقریر تقدیم حضور هابزنده عرصه انوش اولغله معلوم هابزنده
مصلحتدار اولد و در ترک این حکمتی افاده و تقویم ایدوب تقریری بوزن مقیم دولتی طرفدن و رضای ایدوب مفضلله مصلحت تنظیم
دولت عید ایدوب اسپانیا دولتی میبایندد مقتضای مصالح عقد اولندده ایلمجی رسوم دولتی طرفدن و رضای ایدوب مفضلله مصلحت تنظیم
اولنددره صکره دولتمند کندیبر ایلمجی کلش اولغله سوری عودنده عقد ایلمجی رسوم دولتی طرفدن و رضای ایدوب مفضلله مصلحت تنظیم
و طبیعتی خصوصیه اتفاقه و با خود مصالح عقد ایلمجی کلش اولغله سوری عودنده عقد ایلمجی رسوم دولتی طرفدن و رضای ایدوب مفضلله مصلحت تنظیم
نایزده ایدوب ایلمجی رسوم ترجمان و ساطیلله ایدوب و اسفار ایدوب بر قضای وقت و حال ایلمجی مصلحت خارج از عاده بر
اصانله طبیعتی اعاده سی دولتمند باعث محظوظی اولوب خاطر ایدوب جبر قیض اولدیغنی و برین اولد و ساره سرت محذری طرف
اولد و ایسه بیزنک عقد مصالحه ملایکی دولت بنده خدمتده بوش اولدیغنی و برین اولد و ساره سرت محذری طرف
قدیمی اسکار اولغله بوزن اقدیم عودت ایدوب مریا و سرج ایلمجی بوزن اقدیم عودت ایدوب مریا و سرج ایلمجی بوزن اقدیم عودت ایدوب مریا و سرج ایلمجی
رسوم مقناده اجاسندن صکره کندی بر طبیعتی ایلمجی کلش اولغله سوری عودنده عقد ایلمجی رسوم دولتی طرفدن و رضای ایدوب مفضلله مصلحت تنظیم
ایسه اولبارده و هاله ایدوب نایزده شوقمند گرامتد مهابتد قدرندد و فیضتم اقدیم و دیوانه عودته دولتی طرفدن نادر اولدیغنی و برینه

Şevketlü kerâmetlü mehâbetlü kudretlü veliyy-i ni‘metim efendim pâdişâhım

Der-aliyyelerinde mukîm büyük İspanya elçisi bundan akdemce bir kıt‘a takrîr takdîm ve bu esnâda avdete devleti tarafından me‘zûn olduğunu ve yerine oğlunu maslahatgüzâr olarak terk edeceğini ifâde ve tefhîm idüb takrîri bundan mukaddemce huzûr-ı hümayûnlarına arz olunmuş olmağla ma‘lum -ı hümayûnlarıdır. Devlet-i Aliyye ile İspanya devleti meyânında mukaddemâ musâlaha akd olundukda elçi-i mersûm devleti tarafından murahhas olub ma‘rifetiyle mevâdd -ı musâlaha tanzîm olundukdan sonra devletinden kendüye elçilik gelmiş olmağla şimdi avdetinde hakkında icrâ olunacak rûsûm sâir elçilere kıyâs olunmayarak ikrâm ve tatyîbi husûsunda ittifâk veyahud musâlaha akdinde bulunan elçilerin avdetlerinde mebzûl buyrulan inâyet-i seniyyeye tatbîk buyrulması niyâzında idüğünü elçi-i mersûm tercümânı vesâtatıyla işrâb ve iş‘âr ider. Ber -muktezâ-yi vakt ü hâl elçi-i mersûmun hâric-ez-âde bir şey ihsânıyla mutayyibce iâdesi devletinin bâis -i mahzûziyyeti olub hâtırlarını cebr kabîlinden olacağı bedîdâr vesâiri buna kıyâs iddiâsında olur ise bunun akd-i musâlaha misillû iki devlet beyinde hizmette bulunmuş olduğu der-pîş olunarak sâire sirâyet mahzûru bertaraf kılınacağı aşikâr olmağla bundan akdem avdet iden Prusya ve İsveç elçiler ine virildiği misillû elçi-i mersûm li-ecli’l-vedâ Bâb-ı Âlî’ye geldikde rûsûm -ı mu‘tâde icrâsından sonra kendüye tatyîb için hâric-ez-âde bir re’s donanmış esb keşidesi muvâfık -ı re’y ve rızâ-ı şâhâneleri ise ol bâbda ve her hâlde emr ü fermân şevketlü ke râmetlü mehâbetlü kudretlü veliyy-i ni‘metim efendim pâdişâhım hazretlerininindir.

Ek 5: Sicilyateyn elçisi Guillermo Ludolfun İspanya adına yürüttüğü barış görüşmeleri hakkında takrîri ve transkripsiyonu (BOA, H.H. 9/322. 1760 civarı)

معهذه دامت دولته عليه ليردكم
 كچن سنه حشمتو بجليةن قالی افریدن قرانی اسپانیه قرانی وفات ایدوب
 اسپانیه دولتی والینی بالورث قالم مشارالیه توجه الیمرکه اولودنلت
 دون فرد ناندو نام اوغلو بجليةن دولته قرال وولی عهد نصب الیمرکه
 کدونک دولته علیه ایدوبنزال عثمان الیه تنظیم الیرکی صلح مؤیدین کالاول
 کذومقامنه ایدوب الیرکی اوغلی مشارالیه حشده دخی برورام الیرکی حای
 وکزونک اسپانیه دولته غنیمتلی ایدوبی محتوی ایکی قطعه نامه و
 ملوکانه لرشی وکاتب مستطاب بادشاهی به و صوب آصفاندرنه ارسال
 ایدوب برکیتیلر افاده ایچین مشارالیهان الیجسی یوزدیم ایدون دکرالون
 نامه لری ناموریم اوزره وکاتبها یوننه حضور آصفاندرنه عرض ودریم
 الیرکده شان دولته علیه به موافق ملسم اتفاقات علیه به مطهرتدن سکوه
 جواب اولون اوزره برینه تسلیم واعطایوریلو نامه هایون الیه برقطعه
 مکتب علیه دستورانه لرین بعد الترجمة مفاهیم سنیه لرزه دولته علیه ناک
 دوستی بجليةن قرالی اسپانیه قرالی اولوب اولجانبه عزیمت لوزمه سنه
 کذوقرال زاده سین بجليةن قرالعهه نصب ایدوب دولته علیه کچی
 برینه دوستلغه قبول الیرکی وکذولردخی دوست قریم دولته علیه کچی
 اسپانیه دولتی دولته علیه الیه دوستلن وصلح وصلاح دخی استراییه
 قبول ایدوز دیو تحریر و غنایت یورملغه کلام شایسته بادشاهی ایدوب
 وظیفه صدقتم اوزره تحریرات داعیلرله دولتم جانبته ارسال وانکن
 اسپانیه قرالنه وصول وکذولره قرانت اودقن صفایا المرله دورن
 باشی وکچلرینه خطاب ایدیلرکه دولته علیه عثمانیه الیه بجليةن قرالعهه
 دوستلن وصلح وصلاحی بزالیدن اکون اسپانیه قرالعهه یکن اولورن
 واجب کورمایزدوب اسپانیه الیه مصالحه ناک سواد عهدنامه ی نین
 و آستانه سعادتیه مقیم بجليةن قرالی اوغلو نزال الیجینه طرفی
 ملکانه مزون خصصر الیه سزا ارسال وصلح دوستانه اولوه دیو سنه لوزن
 بوداعیلرینه مرخصیت وموازطی ترتیبی ورود وجهه سین باشی ترجمانز
 باردون قرقری وسالطیه سزا حضور آصفاندرنه لرینه عرض ایدیلرکدن سکوه
 طرف هایون ملوکانه ده رخصت علیه آصفاندرنه لرینه ناه مواد مصالحه
 مزبور ناک حسن نظامه وقت علیه ارزانی یوریلدجمنی و دولتموز دورو
 ایدون صلح موافق دخی انتخاب افندی قرالینه تسلیم الیه دولتم جانبته

اخبار ایچن ایدم واول وقذن برو بری سزای مرور ایدوب وقت ووقت
 ترجمانز دخی انتخاب افندی به کونزروب بوخصوصک فوق نیرال نظام
 اولدجمنی سزال الیرکجه برحباب شافی آلهدم اوتدک برو دولته علیه
 دائم القار قول ووعده صدق ووفایا مشهور آفاق اولدقنه ناه اسپانیه
 قرالی مشارالیه انعقاد موازمنور ده قطعا ناک واشتباهی اولمانعه
 نظامیذیرا ولسنک خبرینه منتظر دور وناخبرینی ایچن بوداعیلرینه تصورینه
 عمل ایدر جکلری ظاهر اولمغه کمال کرم دستورانه لرین نیاز اولورکده
 مقدما ارزانی یوریلدن وعد کریانه خسروانده فی تصدیق ایچن توبلن
 رضای ملوکانه بادشاهیله بوخصوصک پذیرای حصول ختام الحسنه
 غنایت بوداعیلرینی دولتموز واقع اولدجمن عتابدن وقایت وصیان
 یورملری بایندره امر و فرمان

HA7. 7/22

Ma‘ruz-ı dâ‘î-i Devlet-i Aliyyelerine

Geçen sene haşmetlü Sicilyateyn kralı efendimin karındaşı İspanya kralı vefât idüb İspanya devleti krallığı bi'l-irs kralım müşârün-ileyhe teveccüh eyledikde evladından Don Fernando nâm oğlunu Sicilyateyn devletine kral v e veliahd nasb eyledikten sonra kendünün Devlet-i Aliyye-i ebed-i peyvend-i Âl-i Osmân ile tanzîm eylediği sulh-ı müebbedin ke'l-evvel kendü makamına iclâs eylediği oğlu müşârün-ileyh hakkında dahi ber-devam olmasını hâvî ve kendünün İspanya devletine azîmetleri ihbârını muhtevî iki kıt'a nâme-i mülûkânelerini rikâb-ı müstetâb-ı pâdişâhiye ve savb-ı âsafânelerine irsâl idüb bu keyfiyetleri ifâde için müşârün-ileyhin elçisi bulunduğum ecilden zıkr olunan nâmeleri me'mûriyetim üzere rikâb-ı hümâyûna ve huzûr-ı âsafânelerine arz ve takdîm eylediğimde şân -ı Devlet-i Aliyyeye müvâfık merâsim iltifât -ı aliyyeye mazhariyetinden sonra cevâb almak üzere yedime teslîm ve i'tâ buyrulan nâme -i hümâyûn ile bir kıt'a mektûb -ı aliyye-i düstûrâneleri ba'de't-terceme mefâhim-i münîfelerine Devlet-i Aliyyenin dostu Sicilyateyn kralı İspanya kralı olub ol cânibe azîmet -i lâzimesinde kendü kralzâdesin Sicilyateyn krallığına nasb idüb Devlet -i Aliyyede kendü yerine dostluğa kabul eylediği ve kendüler dahi dost -ı kadîm-i Devlet-i Aliyye iken İspanya devletini Devlet-i Aliyye ile dostluk ve sulh ü salâh ister ise kabul ideriz deyü tahrîr ve inâyet buyrulmağla kelâm -ı şâyeste-i pâdişâhânelerini vazîfe-i sadâkatim üzere tahrîrât -ı dâ'îleri ile devletim cânibine irsâl ve ondan İspanya kralına vusûl ve kendülere kırâat olundukda mesgâ-yı hâtır birle duyub başvekilllerine hitâb eylediler ki Devlet -i Aliyye-i Osmâniyye ile Sicilyateyn krallığımızda sulh ü salâhı biz eyledik el'ân İspanya krallığımızda meks olduğun vâcib görmeyiz deyüb İsp anya ile musâlahanın mevâdd -ı ahidnâmesi tertîb ve Âsitâne -i saâdetde mukîm Sicilyateyn kralı oğlumuzun elçisine taraf -ı melikânemizden murahhasımız ile setren irsâl ve sulh -ı dostâne oluna deyü tenbîhlerinden sonra bu dâ'îlerine murahhasiyyet ve mevâdd -ı sulh tertîbi vürûd ve cümlesin baş tercümânımız Baron kulları vesâtatıyla setren huzûr -ı âsafânelerine arz eylediğimizden sonra taraf -ı hümâyûn -ı mülûkâneden ruhsat -ı aliyye-i âsafânelerine binâen mevâdd -ı musâlaha-i mezbûrenin hüsn-i nizâmına himmet -i aliyye-i erzânî buyrulacağını ve devletimden vürûd iden binâ -i sulh mevâddını reîsü'l-küttâb efendi kullarına teslîmimizi bi'l -cümle devletim cânibine ihbâr eylemiş idim ve ol vakitden beri yedi sekiz ay mürûr idüb vakit vakit mesfûr tercümânımızı reîsü'l-küttâb efendiye gönderüb bu husûsun ne vakit pezîrâ -i nizâm olacağını suâl eyledikçe bir cevâb -ı sâni alamadım öteden beri Devlet -i Aliyye-i dâimü'l-karâr kavlı ü va'dinde sıdk u vefâ ile meşhûr -ı âfâk olduğuna binâen İspanya kralı müşârün -ileyhe in'ikâd -ı mevâdd -ı mezbûrede kat'a şekk ve iştibâhı olmamağla nizâm -pezîr olmasının haberini müntezirdir ve te'hîrini ancak bu dâ'îlerinin kusûruna haml edecekleri zâhir olmağla kemâl -i kerîm -i düstûrânelerinden niyâz olunur ki mukaddemâ erzânî buyrulan va'd -i kerîmâne -i hüsrevâneyi tasdîk için tahrîk -i rızâ -i mülûkâne -i pâdişâhiyle bu husûsun pezîrâ -i husûl -ı hitâm olmasına inâyet ve bu dâ'îlerini devletimden vâki' olacak itâbdan vikâyet ve siyânet buyurmaları bâbında emr ü fermân.

Ek 6: İspanya elçisi Don Juan de Bouligny'nin görevi oğluna bırakarak ayrılacağına dair Hatt-ı Hümayun ve transkripsiyonu (BOA, H.H. 256/14654)

بادشاهم
4
(۱۶۱۲)
شوقم کرآمد مرئوس قدرت و قوتم اقدم
درجه لرزه عظیم بولک اسپانیا العبدی الخادمه دولتی طرفه نادون عودانضانی اولمه موبه سبله مانده سرکشی خدمت اولوب
اوغنی برینه مصحف دار اولورده ترک و برابر قبول کوروب رسم و راجی اجراء رخصت طلیعه بودقم بقطعه نقیرتقدیم انجمنه رسم
مظلم شاهان لری بولمه ایچون عصفه هابندینه عرض اولدنی واسیو کله جله بازار ایرتی کوز رسم و راجی اجراء
مصفنه ایچون مسعودک باب عالی برده مقنن جلدی انجمنی مصطفی رای ساییدی ایسه اولورده طرفه اخبار اولمه اقضا
ایچون قیرن علم عالی بولرزن امروقلان سوندر کرآمد مرئوس قدرت و قوتم اقدم بادشاهم حضرتکدر

[Derkenar] Gelsin ve gitsin.

Şevketlü kerâmetlü mehâbetlü kudretlü veliyy -i ni‘metim efendim pâdişâhım,

Der-i aliyyelerinde mukîm Büyük İspanya elçisi el-hâletü hâzihî devleti tarafına me’zûn-ı avded-i insirâf olmak mülâbesesiyle yanında ser kitâbeti hizmetinde olan oğlunu yerine maslahatgüzâr olarak terk ve beraber kapuya getirüb resm-i vedâ’ı icrâya ruhsat talebiyle bu def’a bir kıt’a takrîr takdîm etmeğin tercümesi manzûr-ı şâhâneleri buyrulmak içün huzûr-ı hümayûnlarına arz olunduğu ve işbu gelecek bâzâarteresi günü resm-i vedâ’ı icrâ eylemek zımnında elçi -i mesfûrun Bâb-ı Âlî’ye ber vech-i mu’tâd celb olunması muvafık -ı re’y-i sâmilere ise ol vecihle tarafına ihbâr olunmak iktizâ edeceği karîn-i ilm-i âlileri buyrulmak emr ü fermân şevketlü kerâmetlü mehâbetlü kudretlü veliyy -i ni‘metim efendim pâdişâhım hazretlerindir.

[Derkenar] Bu kış eyyâmlarında Boğaz içinde bu kâfirler niçün oturur Galata'da evleri yok mudur? Bu eyyâmlarda o semtler tenhâ olur niçün otururlar? Tercümânlara böyle cevâb viresin hem böyle iş idenler kimdir? Tashîh olunub tarafıma bildiresin.

Şevketlü kerâmetlü mehâbetlü kudretlü veliyy -i ni‘metim efendim pâdişâhım bundan akdemce me‘mûriyetle Bahr -ı Siyâh'a gidüb avd-ü insirâfla hâlâ Büyükdere pişgâhında olan Cezâyir sefineleri neferâtı ol havâlîde olan düvel -i nasârâ elçilerinin ve bazı tercümânlarının sâhilhânelerine ve evlerine girüb ve kapularını kırub eşyâ ve envâllerini yağma ve envâ‘-i gûne fezâhat ve şenâate ictirâ eylediklerin beyânla bunların mazarratları def‘ olunmasını Françe ve İngiltere ve İspany a ve Sicilyateyn elçileri başka başka Bâb -ı Âlî'ye tercümânlarını gönderüb cümlesi istid‘â iderler fil -hakîka der-aliyyelerinde mukîm olan düvel -i nasârâ elçilerinin dahi vikâyetleri ve istihsâl-i esbâb -ı râhatları lâzime-i hâlden olmağla neferât -ı merkûmenin o makûle mazarratları def‘ i ne sûretle irâde -i aliyyeleri buyrulur ise fermân şevketlü kerâmetlü mehâbetlü kudretlü veliyy -i ni‘metim efendim pâdişâhım hazretlerininidir.

Husûs -ı merkûm sâlifü'z-zıkr elçiler taraf -ı bendelerine ifâde itmezden mukaddem Kapudân Paşa kullarına inhâ ve neferât -ı merkûmenin te‘addîleri ve def‘ ini istid‘â etmişler lakin bunlar paşa -i müşârun ileyh kullarının zîr -i hükûmetinde olmamak hasebiyle bakalım bir sûret virilür deyü def‘ -i leyyin ile cevâb virdiğine binâen tekrâr taraf -ı çâkerâneme inhâ ve istid‘â etdikleri muhât -ı ilm-i âlîleri buyruldukda fermân hazret -i men-lehü'l-emrindir.

Ek 8: İspanya elçisi Bouligny ve adamları için bir senelik şarap ve rakı alımına izin verilmesine dair Hatt-ı Hümayun ve transkripsiyonu. (BOA, HH. 200/10172)

۵

بادشاهم

(1205)

در حلقه در وقت امیر در این شهر
الکسندر اما بجای آنکه در این شهر
نمیشد

شوقلو کرامتو مرابطو قدرتو ولی نعمتم اقدم
بول اسپانیة الجبیه تقدیم انبرکی بر قطع مودر عرضهای مفوضه
اوزده بالاسنبدان اشتراکی غر و عرق تکمیل اولوب و مدت اشتراکی و فی النی آیه بلغ اطفاله بر سنه بدین کدو
کفایت اتمک اوزده تکفور طمانی و سدر البحر و هو البکر و بولمان محللردن کبر و صفر کبری بش فوجی موضوعا کبری بش
وقیه غر و بش بل و قیه عرق اشتراک و سابق اوزده خانه منقله مافت اولمان بانه اون و رخصتی جادی
بر قطع امر عالی نصدر و عطا بیدش اسد ایدر ایلی مرسومه مقدا غر اشتراک و از کجود بش سیدی و اسطاری
نابجید و بیدو امر شریف قری بالوی عرضهای اخراج انبریلوب معروض عینه عبداری قلقله منظورهای بولری بوزده
خران شوقلو کرامتو مرابطو قدرتو ولی نعمتم اقدم بادشاهم خضر کید

[Derkenar] Virilsin ama meyhâne gibi evlerinde halka fûruht iderlermiş niçün tecessüs dikkat itmiyorsuz.

Şevketlü kerâmetlü mehâbetlü kudretlü veliyy -i ni‘metim efendim pâdişâhım büyük İspanya elçisi takdîm ettiğı bir kıt‘a arzuhâli mefhûmunda bundan akdem kendü ve tevâbi‘içün altı aylık olmak üzere bil -istizân iştirâ ettiğı hamr ve arak tekml̄ olub ve müddet-i iştirâsı dahi altı aya baliğ olmağla bir seneye dek kendü ve tevâbi‘ine kifâyet etmek üzere Tekfurdağı ve Seddü lbahir ve havâlîlerinde bulunan mahallerden kebîr ve sağır yirmibeş fuçıya mevzû‘an yirmibeşbin vakiyye hamr ve beşbin vakiyye arak iştirâsına ve sâbıkı üzere hânesine nakline mûmâna‘at olunmamak bâbında izn u ruhsatı havi bir kıt‘a emr -i âlî tasdîr ve i‘tâ buyrulmasının istid‘â ider elçi-i mersûma mukaddema hamr iştirâsına dair ikiyüzbeş senesi evâsıt -ı Recebi tarihiyle virilen emr -i şerif kaydı bâlâ-ı arzuhâle ihrâc ettirilüb marûz -ı atebe-i ülyâları kılınmağla manzûr -ı hümayûnları buyruldukda fermân şevket lü kerâmetlü mehâbetlü kudretlü veliyy -i ni‘metim efendim pâdişâhım hazretlerininidir.

[Derkenar] Zâbitân ma‘rifetiyle olsun lakin zâbitân kafirlerden akçe aldıklarına rızam yokdur kim alır ise te’dîb iderim.

Şevketlü kerâmetlü mehâbetlü kudretlü veliyy -i ni‘metim efendim pâdişâhım İspanya elçisi takdîm ettiğı bir kıt‘a memhûr arzuhâlinde kendü nefsi ve tüccâr ve adamlarıçün altı aylık olarak Seddülbahir ve havâlisinden onbin kıyye hamr ve bin kıyye arak alub hânesine nakle müsâ‘ade buyrulmasın istid‘â itmekle arzuhâli takdîm-i hâk-i pâ-yi aliyyeleri kılındı bundan akdem düve l-i nâsârâ elçilerinin altışar aylık hamr almalarına ruhsat virildiğıine binâen içlerinden bazıları bil -istizân tedârük ve hânesine nakl ittirüb lakin mesfûr İspanya elçisi elyevm altı aylık hamr almayanlardan idüğü muhât-ı ilm-i âlileri buyruldukda fermân şevketlü kerâmetlü mehâbetlü kudretlü veliyy -i ni‘metim efendim pâdişâhım hazretlerininindir.

Ek 10: Bir İspanyol gemisinin boğazlardan geçişine dair Hatt-ı Hümayun ve transkripsiyonu. (BOA, H.H. 1401/56483)

۹

پادشاه

شوقلو کرامتو مهابتو قدرتو و قیامت اقدم

اسپانیالیجیسی تقدیم اینجی برقطعه تقریری مفروضه بودغه اسپانیانک برقطعه بکلک سفینه سی
جزایردن خروجه و دو سعادته کلک اوزره اولغله بوغاز حصار لرین مرو دینه مافت اولغاسن استیلا ایدر
امثالی قیری سوال اولدوقه ندرلوندی الچیسینک استیلا سنده بنار برقطعه ندرلوندی بکلک سفینه سنک دو سعادته
وردونه اونی حادی ایچوز دو ق سنده سی و بریدو امرعالی قیری ذیل تقریره دوکار اولغله تقریری تقدیم خاچا ایدر
فدی منظوره اونی بولری بوردوقه خزان شوقلو کرامتو مهابتو قدرتو و قیامت اقدم پادشاه خدیو

[Derkenar] Ruhsat virile

Şevketlü kerâmetlü mehâbetlü kudretlü veliyy -i ni‘metim efendim pâdişâhım İspanya elçisi takdîm ettiğî bir kıt‘a takrîri mefhûmunda bu def‘a İspanya'nın bir kıt‘a beylik seffinesi Cezâyir'den hurûcla Der -Saâdet'e gelmek üzere olmağla Boğaz hisârlarından mürûruna mûmâna‘at olunmaması istid‘â iden emsâlî kaydı suâl olundukda Nderlande elçisinin istid‘âsına binâen bir kıt‘a Nderlande beylik seffinesinin Der-Saâdet'e vürûduna izni hâvî ikiyüzdört senesi virilen emr -i âlî kaydı zeyl-i takrîre derkenâr olunmağla takrîri takdîm-i hâk-i pâ-y-i âlîleri kılındı manzûr-ı hümâyûnları buyruldukda fermân şevketlü kerâmetlü mehâbetlü kudretlü veliyy -i ni‘metim efendim pâdişahım hazretlerininidir.

Ek 11: İspanya maslahatgüzârı José Eliodoro de Bouigny'nin Reis Efendi'ye
verdiği bir takrir (BOA, HH. 241/13527)

تاریخ ۱۲۸۵

A Son Excellence

Le Reis Effendi
La Sublime Porte Ottomane

HAT 241/13527

1

Mme Sig.^{no} P.^{mo} Conte

Daguetville 12. Agosto 1793.

Compiego a V. S. Copia di una memoria che la fulgida
Porta Romana ottomana mi ha trasmesso sotto la sua
10. Corrente.

L'oggetto della medesima essendo si assicurati, la fulgida
Porta, nelle attuali critiche circostanze, che nessun naviglio —
ottinga al gratto si letesti Castelli per l'ottimismo polidlunga,
che prima si accertino codesti uffiziali del governo che l'amico
ed ha amicizie di intenzioni; V. S. ben cognita della
Costanza, e delle del postiziani della memoria fedella; si
conferma a V. S. in tutto e per tutto alla medesima,
convenire con essi uffiziali e non rispondere a V. S. della
realtà di nessun Naviglio portando bandiera spagnola — In
non dopo si essere ben sicuro della autenticità delle sovvenzioni
che devono costituire per tale.

E siccome risponde io alla fulgida Porta della fedella
Sua, sarà V. S. per me personalmente responsabile al
Nostro Sig. in caso si mancasse che non spiro, —
considerando il zelo suo ed il suo attaccamento per il Re al servizio.

E Augurando a V. S. ogni bene — resto &c.

V. S. Devotiss.^{mo} & aff.^{mo} Servo

(Sigue) à l'original J.^{te} Et. De Dandigny.

Per copie conforme J.^{te} Et. De Dandigny.

Sig. David Jacca & Co. Conto di S. M. f. alle Dandignie —
HAT 241/13522

Le Soussigné Chargé des aff^{es} de S. M. C. à la
 S. P. ottomane, L'empereur de répondre à la Note —
 officielle que le Ministère ottoman lui a fait l'honneur
 de lui adresser en date du 10^u septembre. Se conformant
 aux dispositions de la sub^{te} Porte, au sujet des
 affaires aux Dars annuelles de l'Armée, des intentions
 & du motif de la destination des Dars annuelles arrivant
 de la mer Méditerranée pour Constantinople, en
 conséquence des dits de la sub^{te} Porte ott^{me} Contenus
 dans la Note susdite, le Soussigné a l'honneur de
 joindre ici Copie de la lettre qu'il écrit aujourdhui
 à ce sujet au d^u Dars Sadaka Vice Consul
 d'Espagne aux Dars annuelles, en lui enjoignant
 d'une manière expresse de se conformer en tout
 & par tout & de se conformer avec les prières de la
 sub^{te} Porte ott^{me} sur toutes les Dispositions
 contenues dans la Note susdite, & le Soussigné
 ne hésite pas de garantir à la sub^{te} Porte l'exécution
 parfaite de ses Dispositions par le dit Vice
 Consul aux quel les ordres les plus exacts
 sont soumis par le Soussigné.

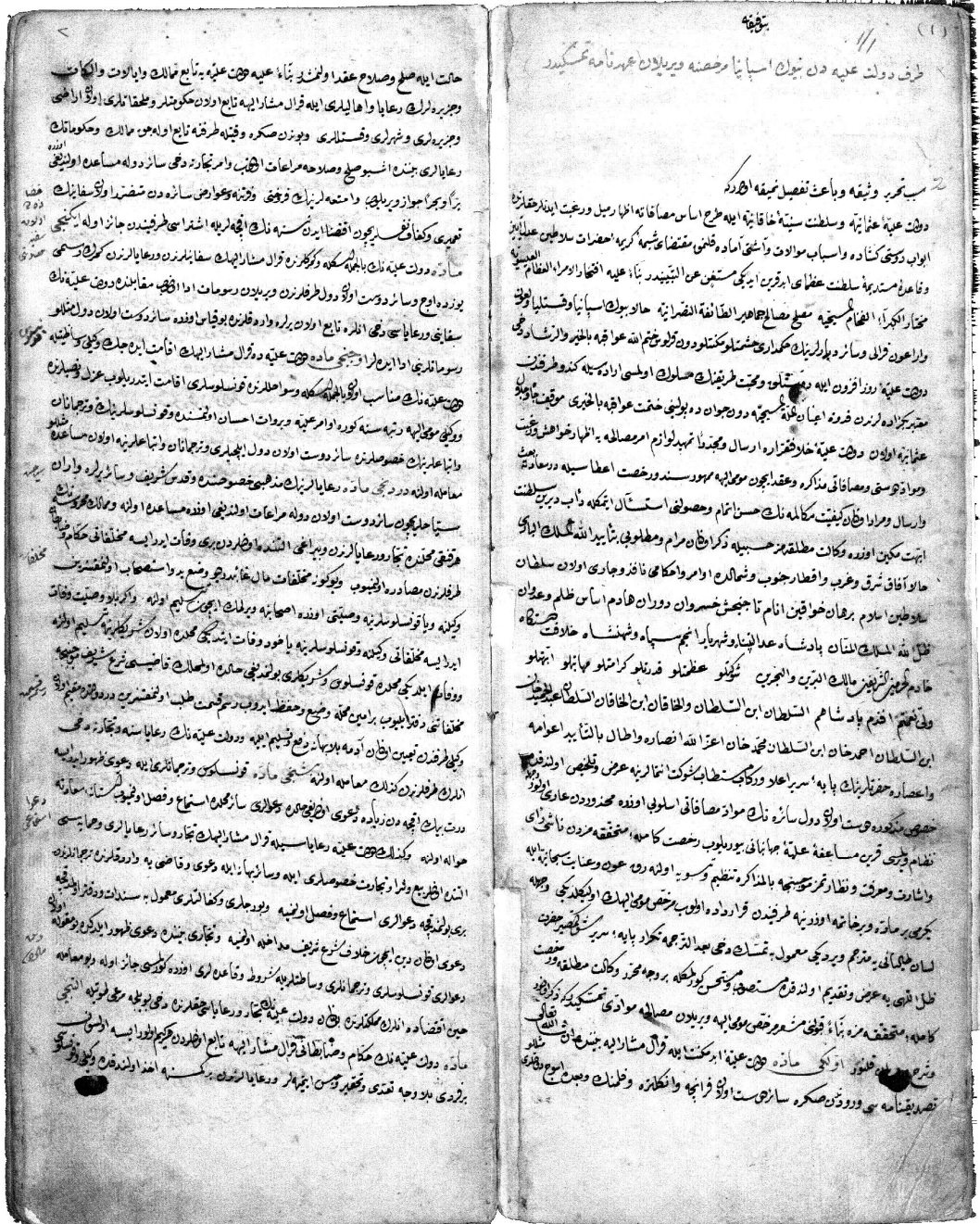
Le Soussigné fait ici avec une humble
 occasion de renouveler à Son Excellence le
 Pays Effendi les assurances de sa considération
 la plus sincère. Joseph Eliezer de la Reine

Constantinople le 12. Août 1798.

HA T 241 / 13527

Ek 12: İspanya elçisi Don Juan de Boulogny'e verilen ahidnâme ve transkripsiyonu
(BOA İspanya Nişân Defteri A.DVNS.DVE.d.00046.1)

BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞIVI DAİRE BAŞKANLIĞI © (BOA)

A.DVNS.DVE.d.046/1

طرفند طلب اولودا بسمه که الهیتم ستملریه کورد نادیب اولونه بدیجی مآده و حق علیه نازک
 رعایا و تجارتکار امین و مسترج و اولو ایچین فریضین علیه دن قمار مشارالیه کوی مملکت اولو
 ایقامت ده اقامت ایتمک اولونه شهیدلرین ایسی جاز اوله و بیهوده ایشری و فتنه
 دولت علیه جاندن ساعده اقلان کریمتین یئولک حیفدن دهی جاری اوله کونجی مآده
 قن و ماحود ماهر اولودن فریضین یلما لیدن فرینه دن تقصیر اقلان سخرانه اعانت اولونه کس
 سفایند و دوزلن یقان اتمه و سازناشیاری یولنه قاری اولونه صاحبدری کسیم یقین
 ائوب اولو قن و لوسله رد اولونه قن و حاشا طرفینک سفاینجی کس و حاشا غفلت
 ممالک محروسه دن حسن سلو اولونه افندو جبر و غلبه مراونجی مآده حق علیه نازک سفاینجی
 معاد اولون دوزلن رد کسره قبول اولور مراونجی مآده حق علیه نازک سفاینجی
 قن و مشارالیه جنک سفینه لر یز هصافه ایلدیکده بیر قاری کجوب و قن و نودن طوب
 و سولایجی حسن سلو ایلمار ایلدیک و دولت علیه نازک جنک سفینه لر دهی یقین اولون و کسره
 معامله اربوب و کولک فریضین تجارت سفاینجی دخی بر بر لره بدر قاری آجوب کسره معامله ایلر
 و اش بفرینک جنک سفینه لر بر بر لریک تجارت سفاینجی مصادره ایلدیک کسبلدین
 و اقصا ایدن معاوت ایه اعانت ائوب و جنک سفاینجی افسار ایدن فلوته جیلردن ماحدا
 فلوته ای تجارت سفینه کسره اکی فرادیم ارسال و ناچر سفینه سنک سنک یقول و غایب
 معموله ایفریضی لدرکه بلا تاخیر کندن و سفینه لر نه عویش ایدن لر کسینه مزلک براق و سدا ندری
 معلوم اولو ایچین سند قن و نوز برهم و صوفی و بیه قن و ندری تجارتی فریضی و بیه و ایچین
 مآده قن و مشارالیه رعایا سنک و اقامت قن و ندری ایلدرن بری سوده کلک و کدیجی قن و نوز
 و یاخود زحمانلردن بر سیک مواجه سنک و قن و ندری اولو ایه بیه و ندری بر سیک و کدیجی
 و انباشندن ماحدا سارلرک اتمه لر زن و بوق قن و ندری انباشدا حق بیلدین اصحابه و بیلک
 کدیجی و قن و نوز سوله کسیم اولونه اولو ایچین مآده قن و مشارالیه نایع اولو مواجه کسره
 و بیه ایچین اتان اولون رعایا و تجارت طافه ی ماحدا کسره حق علیه شهیدلر اولون قن و ندری
 ایصال مضرته ساهی و موزور کسره ایچین ایشلر بیه لر و بقوله لریک اموال و انباشا لر نه تعصیر
 قن و ندری انباشا لر نه تعصیر بیه اولور و قن و مشارالیه بیه و بیه قن و ندری
 اولو سفایند بری حق علیه نازک قن و ندری ایلدرن ایلدرن طرفینک سفاینجی و ایچین
 تجارت رعایا ی قن و ندری اولو کسره قن و ندری ایچین کسره بریه تعصیر و بیه و بیه
 ایلدرن و بیه مآده بیه ایچین بیلدن ایچین طرفینک اساری بیه و بیه ماحدا قن و ندری

و طرقت اهالی و رعایای بندہ آثار دوستی و مصافحت نمایان اولو. ایچون اعوانه
 یونکون ممانت ایشیخ طرقت داخل حکومتیزه ایشله بلوا اخیر اخبار اولده
 و عقد ایشان مواد تصدیق اولجه کچک بوا نشانده طرقت رعایا ساندن و قیوع بولون
 خسارتی قضیئی ابراد اولیه و اشوا کچی دولت بندہ عقد اولان مواد سکر.
 آیه دکن و پاخود قی معجزه تصدیق اولده و یوزن ماعدا مالطیزه دوما و جنوز
 سیرت حکومتیزه اولقدن عالی قوال شارا بله مرسومونل آق و دکر دن قورمالق
 دهنه حسن گفتی دوستانه بدوغم ایلیه بولوغوصلا کیفیت و ثواری طرف دولت
 خیر بایان اولده اهدی باؤده مذکور بجای برآده و برهانه شرط و بطور
 اولدنی ایزده خراوده ایلیله ان شاء الله الحاکم العاوم کمی و اتمام جانبین و صفت
 دون طرفین ایله مدت مرقومه و قد تصد بقضاه لراک دنی مبارک کمی برله بزار قیام
 ایلیله بجز خیر عیون غرضت قیام و امداد و مهر و امضاء برآیه بختم و بعضی قیام بالباداره بعض
 موئی ایلیله برآیه نسیم و اعطا اولدنی خیر بایان ایوم الشابع من شهر شوال المحرم
 سنه ست و تسعین و ثمان و ثلث

المستقر الله الحاکم الکرم

المستعبد المملوك الأكرم
السيد محمد الوزير الأعظم

سبب تحریف و تشقه و باعث تفصیل تحقیق الحارثه
دولت عیبه ادریقام ایله مشتمل اسبایا نزلای ما: نزلن بیرون بوز طغفان الی سبب
شوال الباد کلای بجی کونی تبر کا و جتسا بجوی رماده و دریا ته اوندی نه عقد و نموده
مصاحبه مؤمن شراب بیدن بسفه و کرکی فی ماده دخی عهد نامه و دستور متلوی و جی تواریخ
طوبیخ اندزه معااهد و قرارداد و قیلم ذکره قال مشار البهین حادثه نوزمه و عهد و اوندی
راویه و سچلیاتین و قیلم نوز ما عدد اولدک بریکیه دلیت عیبه بینه خاصه و توعندن
بیون اسبایا دولتی قطع را قاهره برهانه بخت ایله هیچ بروقن دلیت سبیه نایق
و کذلک
ضمعی اخره سری و جوی احاطت و مغا اهرق الی بیج کا مای طرف اوله و کذلک
دلیت قوی کتبت دخی مساو اءه مضاعی اتحاد و تبره اندزه مالوک اسودیه داد نام بار و ایا
وین اسامند عیبری اولدک بریکیه اسبایا دولتی بینه خاصه و قوعند قطع را قاهره
برهانه بخت ایله هیچ بروقن اسبایا دولتی ضعیی و اندره سری و جوی احاطت و جوت
الیج کا مای طرف اوله و یوبان دول عیبه وجه تحول به اوندی تدرید بکونه بریدر دلیت
عقد و طان عهد نامه ایله معا و اماده دخی تصدیق اولنه بآ عیبه ماده مذکوره لفظاً لفظاً
عهد نامه مذکوره دوج و تحریر اکتی بجی قیلمتور اهرق طوبیخ و جی مشتمل نوسندتد برمه اعضا
و دهر بر ایه ایفا و تحمید غیراً فی ایوم المتالع من نه یولر الکوم سنه سنه و متاعه کتبت
المسلمین لله المکرم
السید محمد الوزیر العظمی

المستند من الله الملك العظم
سيد محمد الوزير العظم

[Derkenar] Taraf-ı Devlet-i aliyyeden Büyük İspanya murahhasına virilen ahidnâme temessükdir.

Sebeb-i tahrîr-i vesîka ve bâis-i tafsîl-i nemîka oldur ki

Devlet-i aliyye-i Osmâniyye ve saltanat-ı seniyye-i hakâniyye ile tarh-ı esâs-ı musâfâta izhâr-ı meyl u rağbet idenler haklarında ebvâb-ı dostî küşâde ve esbâb-ı muvâlât ve âşnâ âmâde kılınmak müktezâ-i şîme-i kerîme hazerât-i selâtîn adil-âyîn ve kâideyi müstedime-i saltanat-ı uzmâ-yı ebed-karîn idüğü müstağnin ani't-tebeyyündür binâenaleyh iftihârü'l-ümerâi'l-izâmi'l-İseviyye muhtârü'l-küberâi'l-fihâmi'l-Mesîhiyye muslih-i mesâlih-i cemâhiri't-tâifeti'n-nasrâniyye hâlâ Büyük İspanya ve Kastilya ve Leon ve Aragon kralı vesâir diyârlarının hükümdârı haşmetlü miknetlü Don Karlos hatemallahu evâkıbehu bi'l-hayrı ve'r-reşâd dahi devlet-i aliyye-i rûz efzûn ile dostluk ve mahabbet tarîkinin meslûk olması îrâdesiyle kendü tarafından muteber beyzâdelerinden kıdvetü a'yânî'l-milleti'l-Mesîhiyye Don Cuan de Bouligny hutimet evâkıbuhu bi'l-hayrı mevkıf -ı câ vü celâl-i Osmâniyye olan devlet-i aliyye-i hilâfet-karâra irsâl ve müceddeden temhîd-i levâzım-ı emr-i musâlahaya izhâr-ı hâhiş ve rağbet ve mevâdd-ı dostî ve musâfâtı müzâkere ve akd içün mûmâileyhe memhûr sened ve ruhsat i'tâsı ile Der-Saâdet'e ba's ü irsâl ve murâd olunan keyfiyet-i mükâlemenin hüsn-i itmâm ve husûlunu istis'al itmekle de'b-i derin-i saltanat übbebet-mekîn üzere vekâleti mutlakamız hasebiyle zikr olunan merâm ve matlûbu bi-te'yîdi'llahi'l-Meliki'l-Bârî hâlâ âfâk-ı şark u garb ve aktâr-ı cenûb u şimalde evâmir ve ahkâmı nâfiz ve cârî olan sultân-ı selâtîn-i islam bürhân-ı havâkîn-ı enâm tâc-bahş-i hüsrevân-ı devrân hâdim-i esâs-ı zulm ü adâvet zillu'llahi'l-Meliki'l-Mennân pâdişâh-ı adâletpenâh ve şehriyâr-i encüm-i sipâh şehinşâh-ı hilâfet destgâh Hâdimü'l-Haremeyni's-Şerîfeyn Mâlikü'l-berreyn ve'l-bahreyn şevketlü azametlü kudretlü kerâmetlü mehâbetlü übbebetlü veliyy-i ni'metim efendim pâdişâhım es-sultân ibnü's-sultân ve'l-hâkân ibnü'l-hâkân es-sultân Abdülhamid Hân ibnü sultân Ahmed Hân ibnü sultân Muhammed Hân e'azallahu ensârahû ve etâle bi-te'yîd-i a'vânehû ve e'sârahû hazretlerinin pâye-i serîr-i a'lâ ve rikâb-ı müstetâb-ı şevket intihâlarına arz u telhîs olundukta husûs-ı mezkûra dost olan düvel-i sâirenin mevâdd-ı musâfâtı üslûbı üzre mahzûrdan ârî ol vecihle nizâm virilmesi karîn-i musâfa-i aliyye-i cihân-bâni buyrulup ruhsat-ı kâmile-i mütihakıkımızdan nâşî rey ve işâret ve ma'rifet ve nezâretimiz mücebince bi'l-müzâkere tanzîm ve tesviye olunarak avn u inâyet-i sübhâniyye ile yirmibir madde ve bir hâtıme üzerine tarafeynden karâr dâde olup murahhas-ı mûmâileyhin olıgeldiği vecihle lisan-ı Talyaniye mütercem verdiği ma'mûlün bih temessük dahi bade't-terceme tekrâr-ı pâye-i serîr-i şevket-nasîr hazret-i zill'ullahiye arz u takdîm olundukta müstesvab ve müstahsen görülmekle ber vech-i muharrer vekâlet-i mutlaka ve ruhsat-ı kâmile-i mütihakıkımıza binâen kabûlünü müş'ir murahhas-ı mûmâileyhe virilen musâlahâ mevâddı temessüküdür ki zikr olunur ve şerh (lekeli okunamıyor) kılınır

Evvelki madde: Devlet-i aliyye-i ebed-miknet ile Kral-ı müşârun ileyh beyninde inşâellâhu teala tasdîknamesi vurûdundan sonra sâir dost olan Françe ve İngiltere ve Felemenk ve ba'dehû İsveç dükâlıkları misillü hâlet ile sulh u salâh olunmuştur binâenaleyh Devlet-i aliyyeye tâbi' memâlik ve eyâlât ve ülkât ve cezîrelerin re'âyâ ve ahâlîleri ile Kral-ı müşârun ileyhe tâbi' olan hükûmetler ve mülhekâtları olan arâzî ve cezîreleri ve şehirleri ve kastelleri ve bundan sonra

vaktiyle tarafına tâbi' olacak memâlik ve hükûmâtın re'âyâları beyinde işbu sulh u salâha murâ'ât olunub ve emr-i ticârete dahi sâir düvele müsâ'ade olunduğu üzere berren ve bahren cevâz virilüb ve emti'alarının furuhtu defterine ve avârız-ı sâirden mütezarrır olan sefâyinin ta'mîri ve kifâf-ı nefsleri için iktizâ iden nesnenin akçeleriyle iştirâsı tarafeynden câiz ola,

İkinci madde: Devlet-i aliyyenin bi'l-cümle iskele ve gümrüklerinden kral-ı müşârun ileyhın sefâyininden ve re'âyâlarından gümrük resmi yüzde üç vesâir dost olan düvel taraflarından virilen rüsûmât edâ olunub mukâbilinde Devlet-i aliyyenin sefâyini ve re'âyâsı dahi anlara tâbi' olan yerlere vardıklarında bu kıyas üzre sâir dost olan düvel misillü rüsûmâtlarını edâ ideler,

Üçüncü madde: Devlet-i aliyyeden Kral-ı müşârun ileyhın ikâmet edecek vekîli vesâtatıyla Devlet-i aliyyenin münâsib olan bi'l-cümle iskele ve sevâhillerinde konsolosları ikâmet ettirilip azl ü nasblarında ve vekîl-i mûmâileyhe rütbesine göre evâmîr-i aliyye ve berevât ihsân olunmasında ve konsoloslarının ve tercümânân ve etbâ'larının husûslarında sâir dost olan düvel elçileri ve tercümânân ve etbâ'larına olan müsâ'ade misillü mu'âmele oluna

Dördüncü madde: Re'âyâlarının mezhebi husûsunda ve Kuds-ü şerif vesâir yerlere varan seyyahları için sâir dost olan düvele murâ'ât olunduğu üzere müsâ'ade oluna ve memâlik-i mahrûsanın herhangi mahallinde tüccâr ve re'âyâlarından ve bayrağı altında olanlardan biri vefat ider ise muhallefâtı hükkâm ve zâbitân taraflarından müsâdere olunmayıp ve bu güne muhallefât mal-ı gâibdir deyü vaz'-ı yed ve istishâb olunmaksızın vekîline veya konsoloslarına vasiyeti üzere ashâbına virilmek için teslîm oluna ve eğer bilâ vasiyet vefat ider ise muhallefâtı vekîline ve konsoloslarına yahut vefat ettiği mahalde olan şerîklerine teslîm oluna ve vefat eylediği mahalde konsolos ve şerîkleri bulunmadığı hâlde ol mahallin kâdisı şer'-i şerîf mucebince muhallefâtını defter eyleyüb bir emîn mahalle vaz u hıfz idüb resm-i kısmet taleb olunmaksızın der-i devlette mukîm olan vekîli tarafından ta'yîn olunan âdeme bilâ bahâne def ü teslîm eyliye ve Devlet-i aliyyenin re'âyâsına ve tüccârına dahi anların taraflarından kezâlik mu'âmele oluna,

Beşinci madde: Konsolos ve tercümânları ile da'vâ zuhûr ider ise dört bin akçeden ziyade da'vâ olunduğu hâlde da'vâları sâir mahalde istimâ' ve fasl olunmayıp Âsitâne-i saâdete havâle oluna ve kezâlik Devlet-i aliyye re'âyâsıyla kral-ı müşârun ileyhın tüccâr ve sâir re'âyâları ve himâyesi elinde olanlar bey' ü şîrâ ve ticâret husûsları ile vesâir bahâne ile da'vâ ve kâdiya vardıklarında tercümânlarından biri bulunmadıkça da'vâları istimâ' ve fasl olunmaya ve borçları ve kefâletleri ma'mûlün bih senedât ve defter olmadıkça da'vâ olunan deyn için hilâf-ı şer'-i şerîf müdâhale olunmaya ve tüccârı beyinde da'vâ zuhûr eyledikte bu makûle olan da'vâları konsolosları ve tercümânları vesâtatlarıyla şûrût ve kâideleri üzere görülmesi câiz ola ve bu mu'âmele hîn-ı iktizâda anların memleketlerinde bulunan Devlet-i aliyyenin tüccâr ve re'âyâsı haklarında dahi böylece mer'î tutula,

Altıncı madde: Devlet-i aliyyenin hükkâm ve zâbitânı Kral-ı müşârun ileyhe tâbi' olanlardan her kim olursa olsun bir ferdi bilâ vech-i te'addî ve tahkîr ve habs etmeyeler ve re'âyâlarından bir kimesne ahz olundukta vekîli ve konsolosu tarafından taleb olunur ise teslîm olunup töhmetlerine göre te'dîb oluna,

Yedinci madde: Devlet-i aliyyenin re'âyâ ve tüccârı emîn ve müsterîh olmak için taraf-ı Devlet-i aliyyeden Kral-ı müşârun ileyhin kürsî-i memleketi olan Alicante'de ikâmet etmek üzere şehbender ta'yîn olunması câiz ola bu vecihle işlerini ru'yet idüb Devlet-i aliyye cânibinden müsâ'ade olunan serbestiyyet bunların hakkında da cârî ola,

Sekizinci madde: Fenn-i mellahî'de mâhir olanlardan tarafeyn lîmânlarında fırtınada tazyîk olunan sefâyine i'ânet oluna ve şikest olan sefâyin derûnlarında bulunan emti'a ve sâir eşyâları bulundukları üzere sahiplerine teslim olunmak için akreb olan konsolosa red oluna,

Dokuzuncu madde: Tarafeynin sefâyin-i asker ve cebehane naklinde ve sâir hizmette istihdâm olunmak üzere cebr olunmayalar

Onuncu madde: Devlet-i aliyyenin sefâyini memâlik-i mahrûsadan dostluk üzere olup kral-ı müşârun ileyhin memleketine giden sâir düvelin sefâyini misillü mu'tâd olan Lazarta'dan sonra kabul olunalar

Onbirinci madde: Devlet-i aliyyenin cenk sefâyini rûy-i deryada Kral-ı müşârun ileyhin cenk sefînelerine müsâdife eyledikte bayraklarını diküp ve karşıdan top ile selamlayıp dostluk izhâr eyledikte Devlet-i aliyyenin cenk sefîneleri dahi layık olan vecihle dostâne mu'âmele idüb ve kezâlik tarafeyn tüccâr sefâyini dahi birbirlerine bayraklarını açıp dostâne mu'âmele ideler ve işbu tarafeynin cenk sefîneleri birbirlerinin tüccâr sefâyinine müsâdife eyledikte sebîllerin tahliye ve iktizâ iden mu'âvenet ile i'ânet olunub ve cenk sefâyini iktizâ iden filükacılardan mâ'adâ filûka ile tüccâr sefînesine iki nefer adem irsâl ve tâcir sefînesinin senedini ve yol kağıdını görüp ma'mûlün bih olduğunu bildikten bilâ te'hîr kendü sefînelerine avdet ideler ve sefînelerin bayrak ve senedâtları ma'lûm olmak için senedâtların birer memhûr sûreti ve bayrakların dahi resimleri tarafeynden virile,

Onikinci madde: Kral-ı müşârun ileyhin re'âyâsından ve ana müte'allik olanlardan biri İslama gelüb ve geldiğini konsoloslarından veyahut tercümânlarından birisinin müvâcehesinde mukırr olur ise bu sûrette borcunu virmek ve kendü ve eşyâsından mâ'adâ sâirlerin emti'alarından yedinde bulunan eşyâ dahi ba'de's-sübût ashâbına virilmek üzere vekîline ve konsoloslarına teslim oluna,

Onüçüncü madde: Kral-ı müşârun ileyhe tâbî' olub himâyesinde ve bayrağı altında olan re'âyâ ve tüccâr tâifesi mâdâmki Devlet-i aliyye düşmenlerinden olan korsan tâifesiyle îsâl-i mazarrata sâ'i ve mezbûrlara askerî yazılmış olmayalar ol makûlelerin emvâl ve eşyâlarına taarruz ve kendülerine te'addî olunmayub eşyâlarıyla tahliye-i sebîl olunalar ve kral-ı müşârun ileyhin bayrağı ve patente tâbir olunan yol kağıdı ile olan sefâyinden biri Devlet-i aliyyenin korsanları tarafından istirkâk olundukta sefine-i merkûme ve donanmada olan tüccâr ve re'âyâ ve eşyâlarından mâ'adâ devleteyn düşmenlerinden ahz olunan tarafeynin sefâyini ve içinde olan tüccâr ve re'âyâsı mukarrer olan dostluk istihkâmîçün mümkün mertebe tahsîl ve tarafeyne virilmeğe sa'y oluna,

Ondördüncü madde: Bu iki devlet beyinde bulunan tarafeynin üserâsı bu husûsa me'mûr olanların ma'rifetleriyle münâsib ve mu'tedil behâ ile itlâk yahud mübâdele olunalar ve itlâk ve yahud mübâdele oluncaya değin sahiplerinden lütf ile mu'âmele olunmak üzere tenbîh olunalar,

Onbeşinci madde: Kral-ı müşârun ileyhın re'âyâlarından biri gümrükten eşyâ kaçırmış bulunur ise dost olan düvelin re'âyâsından ziyade bir vecihle te'dîb olunmaya ve tüccârları her ne mezhebdeler ise simsâr alub istihdâm ideler ve ticâretleri husûsunda hilâf-ı mu'tâd bir kimesne cebren müdâhale eylemeye ve müdâhale idenlerin muhkem haklarından geline Devlet-i aliyyenin iskele ve lîmân ve seddü'l-bahrine ve sâir yerlerine gelen sefâyınları dost olan düvelin sefâyını misillü yoklama olunalar,

Onaltıncı madde: Devlet-i aliyyenin sefâyını Kral-ı müşârun ileyhın hükûmeti dâhilinde olan sevâhilde sefîne seçildiği ve sefâyından dahi kara görüldüğü mahalle değin düşmeni tarafından takîb ve te'addî olunmasına anların taraflarından cevâz virilmemek ve kezâlik Devlet-i aliyyenin sefâyını dahi minvâl-i muharrer üzere anlar ile dost olan sefâyine had d-i merkûm dâhilinde taarruz itmemek husûsları kendüleriyle dost bulunanlara taraflarından ihbâr olunub rızâ dâde oldukları hâlde keyfiyet der-i Devlet-i aliyyeye tahrîren ifade ve minvâl-i muharrer üzere karâr dâde ola,

Onyedinci madde: Devlet-i aliyyenin re'âyâsından husûsan Ülgünlü ve Arnavutluk'ta olan korsan makûlesinden ve sâir bu yolda yürüyenlerden bir ferd bi'l-cümle Kral-ı müşârun ileyhın sefâyını ile husûmet itmemek husûsu ve iskelelerine ve memleketlerine vardıklarında dostâne kabul ve sâir dost olan düvele mu'tâd olan bi'l-cümle i'ânetler bunların haklarında dahi icrâ olunmak hâleti emr u tenbîh oluna ve zikr olunan tevâyîfin Kral-ı müşârun ileyhın taht-ı hükûmetinde olan arâzî ahâlîsi ile serbestiyyet ve kendü halleri üzere ticâret için varub gelmeleri câiz ola ve işbu akd olunan mevâdda muhalefet iden var ise te'dîb ve tarafeyne bu makûlelerden olan filcümle zarar ve ziyân ve sâir dost olan düvele müsâ'ade olunduğu üzere tazmîn ittirile ve Devlet-i aliyyenin emr u fermânına muhalefet ve anların re'âyâlarına te'addî iden olur ise yani korsanlık mu'âmelesini eyler ise o makûleye deryanın açığında müsâdife olunduğu hâlde akd olunan mevâdda hâlel gelmeksizin hakkından gelinmesi câiz ola ve kezâlik Devlet-i aliyye sefâyını dahi bu vecih üzere hareket eylemek câiz ola Devlet-i aliyye-i ebed-kıyâm ile İspanya devleti beyninde râbitâ-pezîr-i hüsn-i hitâm olan işbu müsâlâha-i müteyemmine Cezâir-i garb ve Tunus ve Trablus ocaklarına ihbâr olunub zikr olunan ocakların müsâlâha husûsunda irâdeleri kendülerinde olmakdan nâşi anlar dahi zikr olunan İspanya devleti ile başkaca akd-ı müsâlâha eylediklerinde Devlet-i aliyye mahzûz ve müsâlahaları makbul olacağını müş'ir ve te'kidten dostluğu tavsiye birle müsâlahaya terğîbi hâvî evâmir-i şerîfe İspanya elçisi tarafından istid'â olundukta her bir ocağa başka başka üç kıt 'a evâmir-i aliyye ısdâr ve teslîmi câiz ola,

Onsekizinci madde: Devlet-i aliyyenin iskele ve lîmânlarında ve kezâlik Kral-ı müşârun ileyhın taht-ı hükûmetinde olan iskele ve lîmânlarda tarafeynin düşmenlerine cenk sefâyını techîz olunmasına cevâz virilmeye ve düşmen bayrağı ile gelen sefâyından tarafeynin sefâyinine te'addî olunmasına cevâz virilmediğinden mâ'adâ cânibeynin sefâyinine her vecihle mu'âvenet olunub tarafeynin sefîneleri lîmânlardan çıkdıklarından yirmidört saat mürûrundan sonra zikr olunan cenk sefâyının ihrâcına cevâz virile velâkin düşmenlik hîlesiyle bir sefîne istirkâk olunub ve istirkâk olunan sefîneye i'ânet olunması mümkün olmadığı hâlde bulunan devletin lîmânında bu makûle avârız zuhûru töhmet add olunmaya tarafeynin re'âyâ ve tüccâr sefâyını düşmen bayrağı ve düşmenden yol kağıdı almağa cevâz virilmeye

ve bu makûleler ahz olundukta seffîne zâbiti ibreten li'l-gayr seffînesinin direğine salb olunub ve seffînesini ve etbâ'ını ve eşyâsı ahz idenin esîr ve ganimeti ola ve tarafeynin re'âyâsına ve memleketlerinde süknâsı karâr dâde olanlardan mâ'adâsına yol kağıdı ve bayrak virilmesine cevâz virilmeye,

Ondokuzuncu madde: Kral-ı müşârun ileyhın tarafından ta'yîn olunan vükelâ ve konsoloslardan bayrağı altında olanlar ticârete müte'allik eşyâları için gümrüklerini verdiklerinde sâir dost olan düvelden tahsîl olunan konsolota resmi alınmasına cevâz virile ve re'âyâlarından bir kimesneye barut ve top ve silâh ve sâir memnû'âtın olanlardan mâ'adâ ticârete müte'allik olan eşyâyı sefâyine tahmîl eylemeye mümâna'ât olunmaya,

Yirminci madde: Kral-ı müşârun ileyhın re'âyâsına ve taht-ı himâyesinde olan kimesnelere ticârete müte'allik bey' ü şîrâlarında sâir dost olan düvel misillü mu'âmele oluna ve ale'l-ıtlâk cârî olan sikkeden gayri sikke teklîfi ile te'addî olunmayalar ve getirdikleri sikkeden hilâf-ı mu'tâd bir dürlü resm taleb olunmaya,

Yirmibirinci madde: Azîmet üzere olan seffîne hudûs iden da'vâ bahânesiyle alıkonulmayub da'vâ ve nizâ'ı konsolos vesâtatıyla bilâ te'hîr fasl oluna müte'ehhil ve mücerred olan re'âyâlarından cizye ve tekâlif-i sâire taleb olunmaya ve re'âyâlarından birinin üzerine şer'-i şerîf mucebince mâdâmki katl ü cerh keyfiyetleri sabit olmaya kendü halinde oldukça te'addî olunmaya ve işbu musarrah olan maddelerde bunlardan hariç tasrîh olunmayan husûslarda sâir dost olan düvele mu'âmele olunduğu vech üzere müsâ'ade oluna ve devleteye fâidelü ve lâzım add olunan sâir mevâdd-ı nâfi'anın dahi işbu akd olunan şerâite derci tarafeynden münâsib görölür ise anlar dahi îrâd ve müzâkere ve tertîbinden sonra zamm ve derc olunmak câiz ola

Hâtime: Pâdişâh-ı âlempenâh ve şehinşâh-ı hilâfet-destgâh şevketlü kerâmetlü kudretlü azîmetlü veliyy-i ni'metim efendim pâdişâhım hazretleri ile haşmetlü Kral-ı müşârun ileyh beyninde işbu akd olunan şûrût-ı musâlaha bilâ hâlel hıfz ve mürâ'ât oluna ve tarafeynin ahâlî ve re'âyâsı beyninde âsâr-ı dostî ve musâfât nümâyân olmak için i'lânına bu günden mübâşeret olunub tarafeynin dâhil-i hükûmetlerinde olanlara ve bilâ te'hîr ihbâr oluna ve akd olunan mevâdd ve tasdîk oluncaya değin bu esnâda tarafeynin re'âyâsından vukû bulan hâsâretin tazmîni îrâd olunmaya ve işbu iki devlet beyninde akd olunan mevâdd sekiz aya değin veyahud dahi mukaddemce tasdîk oluna ve bundan mâ'adâ Maltız ve Roma ve Ceneviz serbest hükûmetler olmakdan nâşi Kral-ı müşârun ileyh mersûmunun Akdeniz'den korsanlıkları def'ine hüsn-i himmetini dostâne bî-dirîğ eyleye ve bu husûsun keyfiyet ve karârı taraf-ı Devlet-i aliyyeye tahrîren beyân oluna imdi bâlâda mezkûr yirmibir madde ve bir hâtime şart ü rabt olunduğu üzere karâr dâde olmağla inşâellâhu'l-meliki'l-allâm sa'y ü ihtimâm-ı cânibeyn ve sıdk-ı devlet-i tarafeyn ile müddet-i merkûmede tasdiknamelerin dahi mübâdelesi birle pezîrâ-i hüsn-i hitâm olmak için işbu temessük terkîm ve imlâ ve mühür ve imzâmız ile mahtûm ve mümzâ kılınub bi'l-mübâdele murahas-ı mûmâileyhın yedine teslîm ve i'tâ olundu tahrîren fil yevmi's-sâbi' min şehri Şevvâl-i Mükerrrem li-sene sitte ve tis'in ve mi'etü ve elf (1196).

El-müstemiddü mine'llahi'l-meliki'l-ekrem Esseyyid Mehmed El-vezîrû'l-a'zam

[Tarafsızlık Maddesi]

Sebeb-i tahrîr-i vesîka ve bâis-i tafsîl-i nemîka oldur ki

Devlet-i aliyye-i ebed-kıyâm ile haşmetlü İspanya kralı meyânelerinde işbu binyüzdoksanaltı senesi Şevvâlü'l-Mübârekinin yedinci günü teberrüken ve temeyyünen yirmibir madde ve bir hâtime üzerine akd ü temhîd olunan musâlaha-i müebbede şerâitinden başka zikr-i âti madde dahi ahidnâmede mastûr misillü mer'î ve düstûru'l-amel tutulmak üzere muâhade ve karâr dâde kılınmıştır ki kral-ı müşârun ileyhî hâlât-ı lâzime-i uhûd ve mevâsıkı üzere Françe ve Sicilyateyn devletlerinden mâ'adâ düvellden birisiyle Devlet-i aliyye beyinde muhâsama vukûunda Büyük İspanya devleti kat'an ve kâtibeten bir bahâne ve illet ile hiçbir vakitte devlet-i seniyyenin hasmı olanlara sırrî ve cehrî i'ânet ve müzâheret eylemeyüb kâmilen bî- taraf ola ve kezâlik devlet-i kavîyy-i şevket dahi müsâveten muktezây-i ittihâd-ı dîniyye üzre mülûk-ı islamiyyeden Fas pâdişâhı ve Yemen emânetinden gayri düvellden birisiyle İspanya devleti beyinde muhâsama vukûunda kat'an ve kâtibeten bir bahâne ve illet ile hiçbir vakitte İspanya devletinin hasmı olanlara sırrî ve cehrî i'ânet ve müzâheret eylemeyüb kâmilen bî- taraf ola

Bu bâbda Devlet-i aliyye ile vech-i ma'mûlün bih üzere ta'ahhüd ider ki bu gûne beyne'd-devleteyn akd olunan ahidnâme ile ma'an bu mâdde dahi tasdîk oluna binâenaleyh mâdde-i mezkûra lafzen bi-lafzin ahidnâme-i mezkûrede derc u tahrîr olunmuş gibi kavîy ve düstûr-ı amel tutulmak için işbu sened kendü yedimizle imzâ ve mühürlerimiz ile îfâ olunmuşdur tahrîren fil yevmi's-sâbi' min şehr-i Şevvâl-i Mükerrrem sene sitte ve tis'în ve mi'etü ve elf (1196).

El-müstemiddü mine'llahi'l-meliki'l-ekrem Esseyyid Mehmed El-vezîrû'l-a'zam